DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

MEHMET DİLBAZ

KAYBOLAN TARİHİN PEŞİNDE

TİMAŞ

KAYBOLAN TARİHİN PEŞİNDE
MEHMET DİLBAZ

TİMAŞ YAYINLARI | 4777
Popüler Tarih 44

EDİTÖR
Zeynep Berktaş
Samet Altıntaş

KAPAK TASARIMI
Yasin Çetin

SAYFA TASARIMI
Hüseyin Özkan

1. BASKI
Ekim 2019, İstanbul

İSBN
ISBN 978-605-08-3165-8

TİMAŞ YAYINLARI
Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24 Faks: (0212) 512 40 00
P.K. 50 Sirkeci / İstanbul

timas.com.tr
timas@timas.com.tr
facebook.com/timasyayingrubu
twitter.com/timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 12364

BASKI VE CİLT
WPC Matbaacılık
Osmangazi Mah. Mehmet Deniz Kopuz Cad. No: 17-1 Esenyurt/İstanbul
Telefon: (0212) 886 83 30
Matbaa Sertifika No: 35428

YAYIN HAKLARI
© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Kaybolan Tarihin Peşinde

Mehmet Dilbaz

TİMAŞ

Mehmet Dilbaz

Tarih araştırmacısı ve turizmci olan Dilbaz, Ocak 1974'te İstanbul'da doğdu. Kabataş Erkek Lisesi'nden sonra Trakya Üniversitesi Turizm Bölümü'nde öğrenim gördü. Henüz çocuk yaşlarda başlayan tarih merakını sosyal, görsel ve yazılı medya aracılığı ile oluşturduğu "Kaybolan Tarihin Peşinde" hareketi ile devam ettirmektedir. Bu hareketle Bizans'tan ve Osmanlı'dan günümüze ulaşan tarihî eserlerin korunması ve yaşatılması konusunda farkındalık oluşturmayı hedefleyen Dilbaz, Yunanistan ve Balkanlar'daki Osmanlı eserleri konusunda hâlen çalışmalar yürütmektedir. Yerel medyada tarih içerikli Tv programları devam eden Dilbaz, Nurbanu ve Orhan'ın babasıdır.

Hilâl'e ve
Hamza'ya...

İçindekiler

Abbasağa Parkı 15
Ayaspaşa Mezarlığı 20
Aziziye Karakolu 27
Beşiktaş Mevlevihanesi 33
Beşiktaş Sinan Paşa Hamamı 41
Çağlayan Sarayı 45
Dolmabahçe Saray Tiyatrosu 54
Fatma Sultan Camii 61
Galata Rabia Gülnûş Emetullah Valide Sultan Camii 65
Hügnen Konağı 70
Mir-i Ahur (İmrahor) Kasrı 76
Kasımpaşa Mevlevihanesi 82
Kırk Çeşmeler 87
Koşu Köşkü 94
Lykos (Bayrampaşa) Deresi 99
Mecidiye Köyü 104
Mehmed Emin Âlî Paşa Sarayı 112
Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii 119
Miskinler Tekkesi 128
Oğlanlar Tekkesi 134

Poligon Sarayı 139
Rumeli Hisarı Kaleiçi Mahallesi 146
Saraçhane Mahallesi 151
Sarayburnu Tıbbiye (Yedekçiler) Mescidi 160
Şişhane Mezarlığı 164
Taksim Bahçesi 170
Tepebaşı Dram Tiyatrosu 176
Tophane Kışlası 182
Üsküdar Kısıklı Tramvay Hattı 189
Zeynep Hanım Konağı 195

İSTANBUL'UN KAYBETTİKLERİ

Eski yapıtları büyük ölçüde ayakta kalmış olsa bile dünyanın bütün şehirlerinin ruhu değişebilir. İlk gittiğinizde mistik bir ruh telkin eden bir şehir, sonraki gidişlerimizde -asra ayak uydurur biçimde- daha çağdaş ve önceki ruhu kaybolmuş bir şehir olarak görünebilir bize. Bu kayboluş, savaşların yakıp yıkıcılığı veya toplumun değişmesiyle olur. Kendimden örnek vereyim: Kartpostallarda "şapkalı ve uzun paltolu şahısların doldurduğu" mekânlar olarak tasvir edilen Berlin caddelerini 1969'da bizzat gördüğümde, İkinci Dünya Savaşı sonrası yıkımlarının hüznüyle yaşayan bir şehirle karşılaşmıştım; tasvirlerdeki şahısların yerini, savaşın ardından gelen hüzün almıştı adeta.

1968'de başlayan ve tüm üniversiteleri etkisi altına alan sözde devrimci gençler hareketi küçük bahanelerden büyük gösteriler çıkarmak istiyorlardı. İşte böyle bir gösteri gününde bizden biraz farklı bir durumla karşılaştım: Elinde alışveriş çantası bulunan beyaz saçlı, yaşlı bir hanım, bir genci durdurup, "Ne yapmak istiyorsunuz?" diye sordu. Söz konusu genç de ona ciddi ciddi cevaplar verdi. En sonunda yaşlı teyze, bizde de sık sık verilen bir tepkiyle Doğu Berlin doğrultusunu göstererek, "İsterseniz Doğu'ya gidin, orada yaşayın." karşılığını verdi. Genç eylemci de konuşmayı keserek ağır bir söz söylemeden arkadaşlarının yanına koştu.

30 yıl sonra Berlin'i tekrar gördüm. Duvarı aşmak isterken vurulanlar için ağıt yakan, hüzünlü sözler duyulmuyordu; duvar yıkılmıştı çünkü. Üstelik o bölgenin herhangi bir yerinde, "Burada şu yaştaki şu isimdeki genç, Batı'ya geçmek isterken vuruldu" gibi bir yazı veya siyah bir çelenk de yoktu. 1969'da yere bir kâğıt atılmış olması hayali bir şeydi. Kayzer Wilhelm Anıt Kilisesi önünde bulunan ve kilise kalıntısına yükselen basamakların üzerine birbirleriyle bile az konuşan Hippiler oturmuştu. Ahmet Haşim kuşları gibi, onların da ne zaman kalkıp gidecekleri belli değildi. 1999'da Berlin nüfusu artmış ve kalabalık caddelerinde yere atılmış izmaritler görülmeye başlamıştı. Şehri son görüşümde, yani 2012 yılında, yalnız yabancılar değil Almanlar bile kaldırıma bağdaş kurmuş bir kişinin önünde duraklıyor ve, "Bul karayı al parayı" gibi bir şans oyunu oynuyorlardı. Havel Nehri'ndeki ördek sayısı da bir hayli azalmıştı.

Şehirlerin manevi havasının değişmesi bazen savaşlar, bazen de yöneticilerin ve halkın yanlış davranışlarıyla ya da göçlerle olur. Almanya'daki değişimin nedeni, yanlış davranışlardan çok İkinci Büyük Savaş ve göçlerin doğurduğu sonuçlardı.

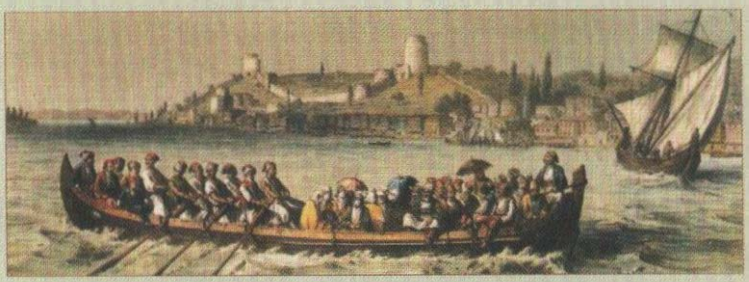
Şehirlerdeki manevi değişim ile fiziksel değişimler sürekli etkileşim hâlindedir. Bir şehrin ruhunu yok eden sadece buhranlar ve toplumsal travmalar değildir. Şehrin yapılarının yok olması da şehrin ruhunu değiştirir. Bununla birlikte şehir sakinlerinin davranışları, bilinci, değişen algısı ve refleksleri de şehirlerin fiziksel özelliklerini -binalarını, ağaçlarını vs- sürekli olarak etkiler. Mesela Prag'ı ele alalım: İkinci Dünya Savaşı'nın yokluk ve acılarını yaşamış bir şehir... Yarım yüzyıla yakın bir süre komünist rejim ile idare edildi. Komünist rejim ortadan kalktığındaysa bu tarihî şehir, bir kardinal heykelinin burnuna bile tek bir balyoz indirilmeden bırakılmıştı, eski Prag olarak tarihî seyrine devam ediyordu. Sovyetler Birliği ortadan kalkınca da Kremlin'deki yapılar veya Kremlin Metro İstasyonu'nun dünyaca meşhur tezyinatı zarar görmemiş olarak duruyordu. İngiltere'de de hiçbir parti, "İşçim köylüm ev bulamazken bu

Hyde Park neden böyle duruyor?" deyip Hyde Park'ı inşaata açmadı.

Dünya üzerinde tarihî ağırlığı ve ruhu bulunan daha pek çok şehir var. İstanbul da bunlardan biri şüphesiz. Mehmet Dilbaz Bey de bu kitapta İstanbul'un yok olmuş yapıt ve mahallerini anlatacak bize...

Sahip olduğu her kilmotre toprağıyla tarihî bir önem arz eden, üzerinde devletler kurulup devletler yıkılan, pek çok medeniyete ev sahipliği yapan Tükiye'de ve İstanbul'da yok olmuş, yok edilmiş veya yok olup gitmesine göz yumulmuş daha nice eser, semt, kabristan, park var... Neden böyleyiz? Bu sorunun cevabını vermek çok uzun süreceği gibi bir kitap önsözünün yetkilerini de aşar. Bu yüzden sözü kısa tutuyor, Mehmet Dilbaz Bey'e emekleri için teşekkür ediyorum.

H. Hüsrev Hatemi

ÖNSÖZ

"Tarihî eserlerini kaybetmiş bir şehir,
anılarını kaybetmiş bir adam gibidir."
Graeme Shankland

Yaşadığımız topraklarda uzun yıllar önce başka medeniyetlerin de var olduğuna ve bu toprakların yıllarca pek çok eseri barındırmış olduğuna dair elimizde tarihî kaynaklardan ve fotoğraflardan başka hiçbir veri yok...

"Kaybolan Tarihin Peşinde" hareketi işte tam da bu noktada başladı ve tarihe ilgi duyan bir avuç insana ulaşmayı hedefledi. 2013 yılında başlayan bu kültür hareketinin amacı hem kadim zamanlarda coğrafyamızda vücut bulmuş tarihî eserleri tanıtmak ve hem de harabe halinde olsalar dahi günümüze kadar yaşamayı başarabilmiş bu eserlerin nesillere aktarılması hakkında neler yapılması gerektiğini saptamaktır.

Başta bireysel olarak kütüphanelerden kaynak eserlerin bir sonraki toplanması ve İstanbul'un sokak sokak taranarak yıkıntı halindeki tarihî eserlerin tespit edilip sosyal medyada yayınlanması ile başlayan bu hareket, şimdilerde yüz bine yaklaşan tarih sevdalısı takipçisiyle ile çığ gibi büyüyor.

Bugün "Kaybolan Tarihin Peşinde" hareketi, etkin takipçi kitlesinin de desteği ve yardımıyla ile günümüz eserlerine sahip çıkma adına bir "kamuoyu" oluşturmuştur. Gerek bireysel gayretlerle gerekse kamuoyu olarak dikkat çekilen bu hususlar

yalnızca sosyal medyada yer almakla sınırlı kalmamış, çoğu zaman toplumsal fikir birliğine dönüşerek ilgili mecraları tarihî eserleri koruma ve yaşatma konusunda harekete geçirmiştir.

Mekânlar, toplumsal ve kentsel değişimin azizliğine uğrayarak kaybolsa da mekânların hafızasında yaşayan kadim zamanların hikâyelerini yaşatmaya niyet ettik. Şimdi elinizde bulunan bu kitap, mazisinden bihaber yürüdüğünüz sokakların ve hikâyesini bilmeden yanlarından geçip gittiğiniz yapıların, mekânların hafızasına terk edilmiş hikâyesidir. Biz bu kimi hazin mekân hikâyelerini, evlatlarımıza bırakacağımız "şimdi"yi muhafaza etme ve sahiplenme adına bilinir kılmayı arzu ettik.

Çünkü şehir yalnızca atalarımızın bize mirası değildir; aynı zamanda şehir çocuklarımızın bize emanetidir...

Mehmet Dilbaz
İstanbul, 2019

• YAHUT MEZARLIĞI... •

İstanbul'un Beşiktaş semtinde ulu çınarların gölgelediği, içinde yürüyüş yollarının, bisiklet parkurlarının bulunduğu, yaklaşık on dönüm alana yayılmış güzel bir park vardır. Beşiktaş müdavimleri burayı iyi bilir; bilhassa yaz akşamlarında ulu çınarların gölgelendirdiği bu parkın serinliği genç yaşlı herkesi kendine çeker.

Sadece Beşiktaş'tan değil, İstanbul'un pek çok bölgesinden insanlar Abbasağa Parkı'na sökün eder. Burada yaz mevsimi boyunca Beşiktaş Belediyesi tarafından konserler verilir, yazlık sinema ve tiyatro gibi pek çok etkinlik düzenlenir. Temizlik görevlileri ise her etkinliğin ertesi sabahında buradan çöplerle birlikte yüzlerce içki şişesi ve atık toplar.

"Sıradan bir park işte, buranın diğer parklardan ne farkı var?" diyeceksiniz.

Abbasağa Parkı'nın 1939 senesine kadar olan hikâyesine bir göz atalım.

Abbasağa Mezarlığı'nın dış görüntüsü

"Avcı Mehmed" olarak da bilinen Sultan IV. Mehmed döneminde, hayırseverliği ile sarayda nam salmış bir Darüssaade ağası vardır. Adı Abbas bin Abdürrezzak olan bu ağa, "Abbas Ağa" olarak tanınır. XVII. yüzyıl ortalarında Topkapı Sarayı'nın en ünlü ağalarından biri olan Abbas Ağa, Hatice Turhan Sultan'ın has dairesinde yetişir ve sultanın oğlu Avcı Mehmed'in üzerindeki etkisi nedeniyle 1668 yılında Kızlarağası olur. Darüssaade ağaları haremi yönetmenin yanı sıra Haremeyn vakıflarının nazırlığını da yaparlardı. Bu nazırlıkta, padişah ve üst düzey devlet ricâlinin Haremeyn'deki vakıflarının yönetimine bakılırdı. Osmanlı'da okuma-yazma ve öğrenme yaşına gelmiş şehzadeler için düzenlenen Bed-i Besmele töreninden sonra şehzadenin kalan eğitimine Darüssaade ağasının dairesinde devam edilirdi.* Sahip oldukları bu imtiyazlar sebebiyle önemli gelirlere de sahip olan Darüssaade ağaları hayır işlerine de önem verirler, çokça hayır yaparlardı.

Darüssaade ağası hayırsever Abbas Ağa, 1672 yılında saraydan emekli edildi. Akabinde Mısır'a gönderildi ve burada

---

* Bu törende minik şehzade şeyhülislamın huzurunda elif'ten be'ye kadar okur, akabinde şeyhülislamın elini öpmek için hamlede bulunur. Şeyhülislam ise elini öptürmez ancak şehzadenin omzundan öper. Akabinde sadrazam şehzadeye bir süslü bir kese içinde elifba cüzü hediye eder.

vefat ederek İmam Şafi'nin kabrine defnedildi. Payitaht'tan gönderilmeden önce Beşiktaş Köyü'nün hemen üst kısmında Abbasağa Camii'ni, Abbasağa Çeşmesi'ni ve 1909'da bölgesel bir yangında yok olan Abbasağa Mahalle Mektebi'ni yaptırdı.

Mezarlığın kabir taşları sökülüp duvara dizilmiş

Abbas Ağa'nın yaptırdığı cami ile aynı dönemde mahallede bir de mezarlık kurulmuş ve kurulan bu mezarlık zamanla Beşiktaş Köyü Mezarlığı olarak gelişmeye başlamıştı. XVII. yüzyılın sonlarından itibaren giderek büyüyen mezarlık, XX. yüzyılın başlarında etrafı duvarlarla çevrili orta büyüklükle bir mezarlık görünümü almıştı. Hamûşân, genellikle semtin sakinlerinden ve büyük zatların kabirlerinden oluşmaktaydı.

1939 yılında dönemin Belediye Başkanı Lütfi Kırdar tarafından Prost Planı* uygulaması çerçevesinde verilen talimat ile Abbasağa Mezarlığı'nın kaldırılmasına karar verildi. Alınan karar doğrultusunda, mezarlığa yakın zamanda defnedilenlerin başka mezarlara nakledilebilmesi için defin sahiplerine belirli bir süre tanındı. Bu süre içerisinde yaklaşık iki yüz naaş başka kabristanlara nakledildi. Devamı, "acı" olarak niteleyebileceğimiz olaylar silsilesiydi...

---

* Atatürk döneminin sonlarında (1922-1938) Nazım Planı oluşturma görevi ile İstanbul'a çağırılan Henri Prost'un getirdiği çözüm önerileri ve planlama, Demokrat Parti döneminde (1959-1960) uygulamaya konulur.

Ne hazin bir görüntü. Mezarlar açılmış, kemikler üstüste yığılmış

Mezarların kapak taşları bir köşeye yığılmış

Mezar taşları kırılıp Balmumcu'da açılan kireç kuyularına taşınmış

Önce, mezarlıkta bulunan tüm mezar taşları toplatıldı. Sonrasında tarihimiz, manevi değerlerimizin adeta hiçe sayıldığı bir olaya şahit oldu.

Mezarlıktaki tüm kabirler açıldı ve mezarlardan çıkarılan kemikler* parkın alt kısmına açılan büyük bir çukurun içine gömüldü.

Yapılan eylemler bu kadarla da sınırlı değildi.

Ecdad kemikleri açılan toplu mezara istiflenirken, sökülen kabir taşlarının bir kısmı da inşa edilen yeni parkta merdiven basamağı olarak kullanıldı. Kalan taşlar ve mezarlara ait mermer kapaklar Balmumcu yakınlarındaki kireç kuyularına taşındı ve orada eritilerek yok edildi.

İnsana gösterilmeyen saygı ve hürmet elbette bitki ve nebatata da gösterilmedi. Mezarlığın içindeki yüzlerce servi ağacı, mezarlığın kasvetli havasını değiştirmek adına kesildi. Eski "Abbasağa Mezarlığı"nın

* Gayriresmî bilgilere göre bu mezarların sayısı beş bini bulmaktadır.

üzerine çam, mazı, taflan, atkestanesi ve palmiye ağaçları dikildi. Yeşillendirilen bu mekân, sonrasında "Abbasağa Parkı" adıyla hizmete açıldı.

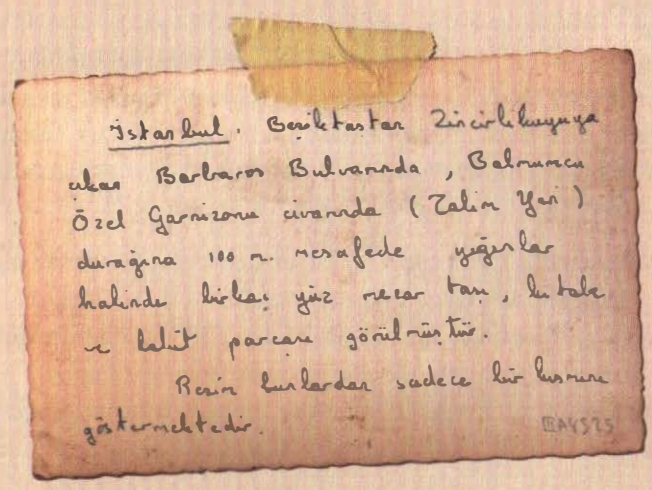
Abbasağa Mezarlığı'nın parka dönüştürülmüş hali

1950'lerde çekilen yandaki fotoğrafta, Balmumcu Garnizonu yakınlarında bulunan bir grup mezar taşı görülür. Taşlar her nasılsa katliamdan arta kalmayı başarmıştır. Fakat bu mezar taşlarının da akıbeti de bilinmemekte, nerede olduklarına dair elimizde herhangi bir veri bulunmamaktadır.

İşte bu, hikâyesini bilmeden üzerinden yüzlerce kişinin gelip geçtiği topraklarından sadece birinin, mezarlıktan parka evrilen "Abbasağa Parkı"nın hazin tarihçesidir.

"Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı" diyen Üstad Mehmed Âkif'e rahmet olsun...

●

İstanbul. Beşiktaştan Zincirlikuyuya
ukar Barbaros Bulvarında, Balmumcu
Özel Garnizonu civarında (Zalim Yar)
durağına 100 m. mesafede yeşillik
halinde birkaç yüz mezar taşı, kırık
ve kalıt parçaları görülmüştür.
Resim bunlardan sadece bir kısmını
göstermektedir.

Balmumcu'da bir grup mezar taşının tespit edildiğine dair bir not

KONSOLOSLUĞUN BAHÇESİNDE • KALAN MEZARLAR... •

Güçlü surlarla çevrili olan Galata bölgesinde, Bizans döneminde Cenevizlilere ait bir ticaret kolonisi oluşur. İstanbul kuşatmasında Fatih'e lojistik destek sağlayan bu koloni, fetih sonrasında da ticari imtiyazlarını kullanmaya devam eder. O dönemlerde Galata surlarının dışındaki bağ-bahçelik alanlara pek rağbet göstermeyen Türkler, Okmeydanı ve Kâğıthane vadisine kadar uzanan bölgeyi av sahası olarak kullanırlar.

XV. yüzyılda tahta çıkan II. Bayezid, bir gün avlanmak maksadıyla Galata bölgesine gider ve yorulunca da bu civarda istirahat eder. Burnuna gelen gül kokularından etkilenen padişah, kokunun kaynağını merak eder ve keşfe çıkar. Kokunun, "Gül Baba" isimli bir dervişin bağından geldiğini gören padişah, daha sonra bu alana bir okul yaptırır. Bu okulun, günümüzdeki Galatasaray Lisesi'nin temelini oluşturduğu bilinmektedir.

Ayaspaşa Mezarlığı'nın havadan görünümü

Kanuni Sultan Süleyman dönemi sadrazamlarından Ayas Paşa da Taksim civarına bir konak yaptırır ve bu civardaki büyük araziler de paşanın vakfına tahsis edilir.

Beyoğlu bölgesinin gelişimi, takriben XIX. yüzyılın başlarına rastlar. Bu dönemde Taksim'deki su maksemlerinin devamı tamamıyla ıssız bir alanı oluşturduğundan, bu bölgede herhangi bir yapılanma bulunmaz. Yalnızca Taksim'den başlayıp Gümüşsuyu'ndan devam ederek Dolmabahçe'ye inen yamaçların bir kısmı ve diğer kolda günümüz Harbiye'sine kadar olan tüm arazi, mezarlıklarla kaplıdır. Burada sadece Müslüman

Ayaspaşa Mezarlığı ve Cihangir Camii

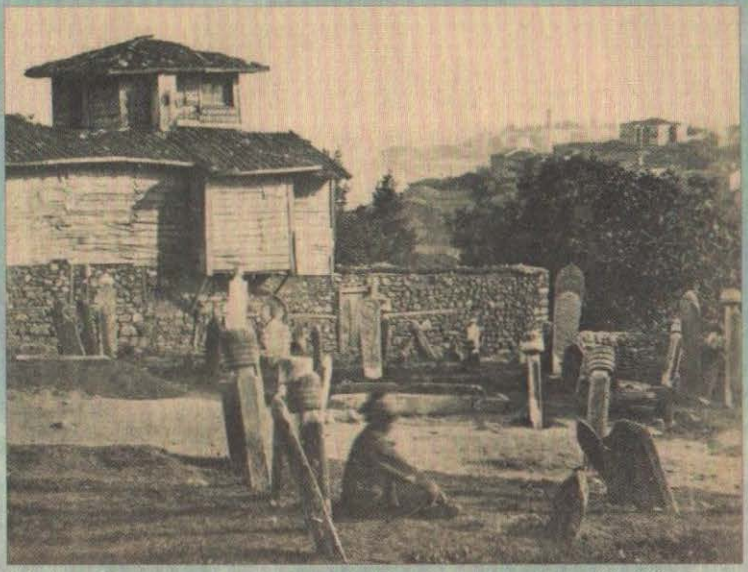

Ayaspaşa Mezarlığı'nın içi

mezarlıkları değil, Elmadağ kısmında Ermeni Gregoryen Mezarlığı, Gümüşsuyu'ndan Dolmabahçe yönündeki sağ tarafta ise Katolik Mezarlığı bulunur. Taksim'den Gümüşsuyu Askerî Hastanesi'nin olduğu ve günümüzde Alman Konsolosluğu'nun bulunduğu alandan Dolmabahçe'ye inen sırtlara kadar tüm arazi Müslüman mezarlığıdır. Alan, mekânın ilk sahibi olan Ayaspaşa Vakfı'ndan dolayı "Ayaspaşa Mezarlığı" ismini alır.

Dolmabahçe Sarayı'nı gösteren bu fotoğrafta tepede Ayaspaşa Mezarlığı ve Alman Konsolosluğu görülüyor

Ayaspaşa Mezarlığı'nın Doğu kısmı

XIX. yüzyılının ortalarına gelindiğinde Ayaspaşa Mezarlığı, gelişmekte olan Beyoğlu bölgesi için hem resmî kurumların hem de özel şahısların iştahını kabartmaya başlar. Mezarlığa ilk darbe, Sultan Abdülmecid'in talimatı ile Dolmabahçe Sarayı inşasında vurulur.

Gümüşsuyu'ndan Dolmabahçe'ye inen alan ve devamındaki yamaçta bulunan mezarlar, (günümüzde Vodafone Stadyumu'nun üst kısmı) kaldırılır ve buraya Dolmabahçe Sarayı'nın ahırları, Gümüşsuyu'na çıkan yolun sol tarafına ise Dolmabahçe Saray Tiyatrosu inşa edilir.

Mezarlığa vurulan ikinci darbe ise Abdülaziz Han dönemine aittir. Zamanla Avrupa'daki gücünü arttıran Almanya, yeni

Kabataş yönünden mezarlığın görüntüsü

bir büyükelçilik binası inşa etmek ister ve bunun için arazi tahsisi arayışına girer. Almanlar, "Grand Rue de Pera" üzerinde (günümüzdeki İstiklâl Caddesi) bir yer aramaya başlarlar. Osmanlı Devleti, arayış içindeki Almanlara güzel bir büyükelçilik arazisi önerir: Burası Ayaspaşa Mezarlığı'dır!

Konumun güzelliğini gören ve şehrin bu yönde gelişeceğine inanan Almanlar, teklifi kabul eder. Ayaspaşa Mezarlığı'nın 55 dönümlük kısmı Alman Devleti'ne satılır. Almanlar, sahipli mezarların taşınmasını bekledikten sonra kalan mezarları da temizler ve büyükelçilik inşaatına başlar. Yalnız Sultan Abdülaziz'in bir ricası vardır: "Mevzubahis mezarlıkta medfun bulunan ve kabirleri Alman Büyükelçilik arazisinde kalan Silahtar Ali Ağa ve ailesinin kabirlerine dokunulmaması." Almanlar, Sultan Abdülaziz'in bu ricasını kabul eder.

Günümüzde hâlâ Alman Konsolosluğu'nun alt kısmında olan mezarlar, konsolosluk bünyesinde bulunmaları dolayısıyla çok daha özenli bir şekilde korunmaktadır. İstanbul sırtlarındaki bu mezarları ziyaret edebilmek için aranan tek şart vardır: Alman vatandaşı yahut Konsolosluk misafiri olmak!

Türkiye'de basın ve gazeteciliğin öncüsü Şinasi, 13 Eylül 1871 tarihindeki vefatından sonra Ayaspaşa Mezarlığı'na defnedilir. Lâle Devri'nde, 1727 yılında vefat eden ünlü tarihçi Silahtar Mehmed Ağa gibi pek çok önemli şahsiyetin de ebedi istirahatgâhı olan mezarlığa, tarihimizin en acı yenilgilerinden biri olan 93 Harbi'nde (1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı) yaralanıp Gümüşsuyu Askerî Hastanesi'ne getirilen ve burada şehit olan askerlerimiz de defnedilir.

Mezarlık ve Alman Konsolosluğu

Başına gelmeyen kalmamış olan bu mezarlığa, bir sonraki darbeyi İttihad ve Terakki liderlerinden Cemal Paşa ve aynı dönemde İstanbul şehremini olan Cemil Topuzlu Paşalar vurur. Safha safha yok edilip imara açılan mezarlıkta, bu dönemde 392 mezar kalmıştır. O yıl alınan bir kararla lağvedilen mezarlık arazisi belediyeye devredilir. Son kalan mezarlar harap durumdadır. Mezar taşları, Gümüşsuyu Askerî Hastanesi'nin bahçe duvarlarında ve günümüzde Alman Konsolosluğu'nun karşısındaki alana inşa edilen apartmanların temellerinde kullanılır.

İlerleyen senelerde mezarlığın hemen ilk kısmına Atatürk Kültür Merkezi yapılırken, tam olarak mezarlığın üzerine inşa edilen bu yapıdan pek çok kimsenin haberi dahi olmaz. Geçtiğimiz yıllarda, yıkılıp yeniden imar edilen AKM'nin temel kazılarından çıkan kemikler Türk medyasını heyecanlanmış ve bu mezarların Ermenilere mi yoksa Rumlara mı ait olduğu tartışılmıştı. Fakat kimsenin aklına, maalesef ki geçmişte bu mekânda "Ayaspaşa Müslüman Mezarlığı" bulunduğu gelmemişti!

Duvarlara dizilen mezar taşları

HALİÇ'İN "SÜSLÜ KARAKOL"U...

1826 tarihinde Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile Osmanlı İmparatorluğu yeni bir yapılanma sürecine girmişti. Askerî, mali ve idari alanlarda köklü reformlar yapma ihtiyacı duyan devlet aynı zamanda köhneleşmiş pek çok kurumu lağvetmiş ve yepyeni teşkilatlar kurmuştu.

Yeniden yapılanma sürecinde devleti en fazla meşgul eden sorun şehirlerin, özellikle de başkentin güvenliği idi. 1826 yılı öncesinde başkentin asayişini Yeniçeriler, Bostancılar, Topçu Ocağı, Cebeciler ve Kadılara bağlı memurlar sağlıyordu. 1826 sonrasında oluşturulan "Âsâkir-i Mansure-i Muhammediye" isimli yeni ordunun kumandanlığı için seraskerlik makamı kurulmuştu. Serasker, orduyu idare etmekle birlikte İstanbul'un asayişinden sorumlu sayılan en yüksek rütbeli görevli olacaktı. Seraskere bağlı olarak görev yapan 150 kavas ve 500 acemi seymen ile oluşturulan yeni güvenlik topluluğu, şehrin ilk polis gücü haline gelmişti.

Tanzimat dönemine kadar Âsâkir-i Mansure-i Muhammediye'ye bağlı farklı birimlerce sağlanan şehir güvenliği için Abdülmecid Han döneminde yeni bir yapılanmaya gidilmiş, 20 Mart 1845 tarihinde "Polis Nizamnamesi" yayınlanmıştı. Bu yeni yapılanma ile başkentte halkın güvenliği ve şehrin düzcnini sağlama adına polis teşkilatı kurulmuş, başına da Tophane Müşiri Mehmed Ali Paşa getirilmişti. 1846 yılında da tüm bu yapılanmadan bağımsız olarak Zaptiye Müşirliği kurulmuştu.

1854 yılında İstanbul'da Avrupa tarzında ilk belediye yapılanması olan "Şehremaneti"nin kurulması ile o zamana kadar asayiş birimlerinin sorumluluğunda olan yangın söndürme gibi pek çok hizmetler Şehremaneti birimine geçmiş, kolluk kuvvetleri asli görevleri olan asayişi sağlama konusuna daha fazla ehemmiyet göstermeye başlamışlardı. II. Mahmud döneminde şehrin önemli semtlerine ahşap olarak inşa ettirilen karakol binaları Abdülmecid Han döneminde yenilenmeye başlanmış, azınlık mensubu ya da ecnebi mimarlara kâgir karakol binaları inşa ettirilmişti.

Aziziye Karakolu'na deniz tarafından bakış

Karakolu gösteren bir kartpostal

Sultan Abdülaziz Han döneminde karakol inşaları daha da hızlandı. 1863 yılında şehirde tam 232 karakol binası yapıldı. Bunlardan en güzeli Karaköy'de, eski Galata Köprüsü'nün hemen başına inşa ettirilen karakol idi. Yaptırıldığı döneme atfen "Aziziye Karakolu" olarak bilinen yapı, mimari güzelliğinden dolayı "Süslü Karakol" olarak da adlandırılıyordu.

Aziziye Karakolu ve eski Galata Köprüsü

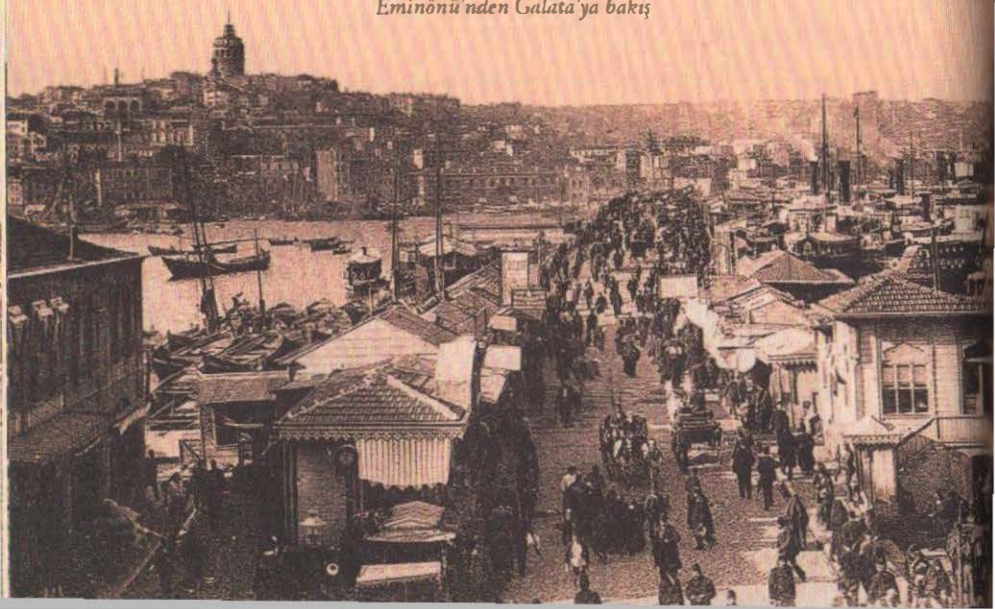

1894 depreminde zarar gören binalar

Zarif dış cephesi, sonradan ilave edilen bahçe duvarları ile Karaköy meydanında adeta nazlı bir gelini andıran Aziziye Karakolu, XIX. yüzyılda İstanbul'da inşa edilen en güzel mimari yapılardan biriydi.

10 Temmuz 1894 günü saat 12.24'te İzmit Körfezi'nde meydana gelen ve 7.0 şiddetinde olduğu tahmin edilen deprem, İstanbul'da pek çok binaya zarar verdi. Depremde hasar gören yapılardan biri de Aziziye Karakolu idi. Önemli miktarda zarar gören, aynı zamanda iskelesi de çöken karakolun onarımı için Karaköy'deki Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii'nin İtalyan mimarı Raimondo d'Aronco görevlendirilmişti.

Eminönü'nden Galata'ya bakış

Karakolun yerine inşa edilen Seyr-i Sefain İdaresi binası

1912 yılına kadar görevine devam eden Aziziye Karakolu'nun kaderi, V. Mehmed Reşad döneminde alınan bir karar ile değişti. "Osmanlı Seyr-i Sefain İdaresi" için, bir genel müdürlük binasına ihtiyaç vardı ve bu iş için en uygun yer

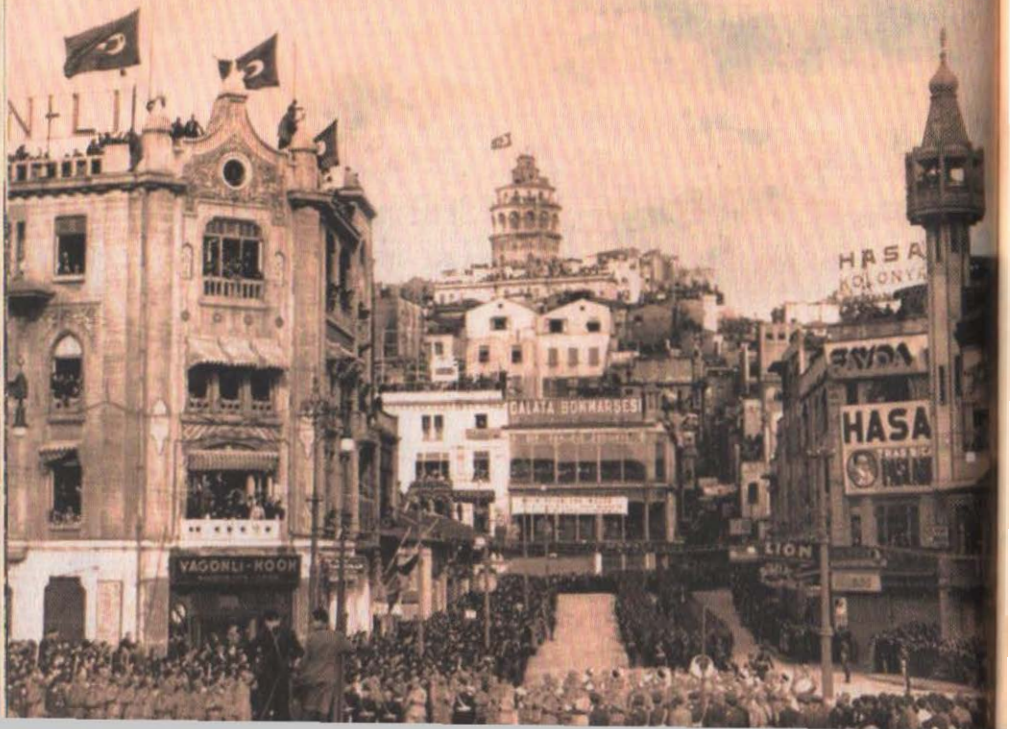
Mehmed Ali Paşa Hanı ve karakol birarada

olarak Aziziye Karakolu'nun yeri seçildi. Böylece Aziziye Karakolu'nun, kısa ömrüne rağmen görsel açıdan etkisi hayli büyük olan hayatı sonlandırıldı. Bina yıktırıldı, yerine "Mimar Vedat Tek Seyr-i Sefain İdaresi" binası inşa edildi.

Ne var ki, yapıldığı döneme göre hayli güzel olan bu yapının kaderi de yıkılmak oldu. 1957–1958 yılları arasındaki Menderes yıkımları gereğince ve yol açma bahanesi ile bu bina da ortadan kaldırıldı. Böylece Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii, Aziziye Karakolu ve Seyr-i Sefain binası gibi pek çok yapı, yol medeniyetinin kurbanları arasına katıldı ve tarihin tozlu sayfalarında yerini aldı.

Atatürk'ün cenazesinde görülen Seyr-i Sefain binası

• MEVLEVİ ŞEYHLERİNİN AHI •

Osmanlı İmparatorluğu'nun şüphesiz ki en bahtsız padişahı, "Genç Osman" olarak da bildiğimiz Sultan II. Osman'dır. İmparatorluğun on altıncı padişahı ve doksan beşinci İslam halifesi olan Genç Osman'ın kısa süren saltanatı boyunca Hüseyin Paşa kendisine iki defa sadrazamlık yapmış ve ne yazık ki bahtsızlığından da nasibini almıştır. Hüseyin Paşa, "Genç Osman Vakası"nda Padişah ile aynı gün katledilir.

Günümüzde Makedonya sınırları içerisinde bulunan eski Türk şehri Ohri'de* doğan Hüseyin Paşa, bir tımarlı sipahinin oğludur. Evvela Bostancıbaşılık, Yeniçeri Ağalığı, Kaptan-ı Deryalık ve Rumeli Beylerbeyliği gibi bazı görevlerde bulunan Paşa, sonrasında Genç Osman'a sadrazam olur. Lehistan seferi akabinde azledilen Paşa, Genç Osman Vakası sırasında yeniden sadrazamlığa getirildiyse de bu durum olayların yatışması

* Günümüzdeki adı da Ohrid'dir.

Beşiktaş Mevlevihanesi'ni tasvir eden bir minyatür

konusunda herhangi bir fayda sağlamaz ve Paşa'nın şehit edilmesi ile sonuçlanır. Şehit Hüseyin Paşa, Beşiktaş'ta Yahya Efendi Dergâhı'na defnedilir.

1620 yılında Kaptan-ı Derya olduğu zamanlarda Donanma-yı Hümâyûn ile bir Akdeniz seferinden dönen Hüseyin Paşa, dönemin önemli şeyhlerini ziyaret etmek üzere Gelibolu'ya uğrar. Maksat hasıl olup ziyaretleri bitirince yolculuğa devam etmek üzere Çanakkale Boğazı'na doğru hareket eder. Marmara'ya girerken büyük bir fırtına başlar ve gemilerin boğazdan çıkışı mümkün olmaz. Üst üste yapılan üç denemede de Marmara Denizi'ne giriş sağlanamayınca yaşanan olaydaki hikmetin Gelibolu'da ziyareti unutulmuş olan bir Allah dostundan kaynaklanabileceğine bağlanır. Maiyetindeki Hasan Paşa'nın Mevlevi Şeyhi Ağazâde Mehmed Dede Efendi'yi ziyaretin unutulduğunu hatırlatması

Mevlevihane'de dervişlerin semalarını tasvir eden bir gravür

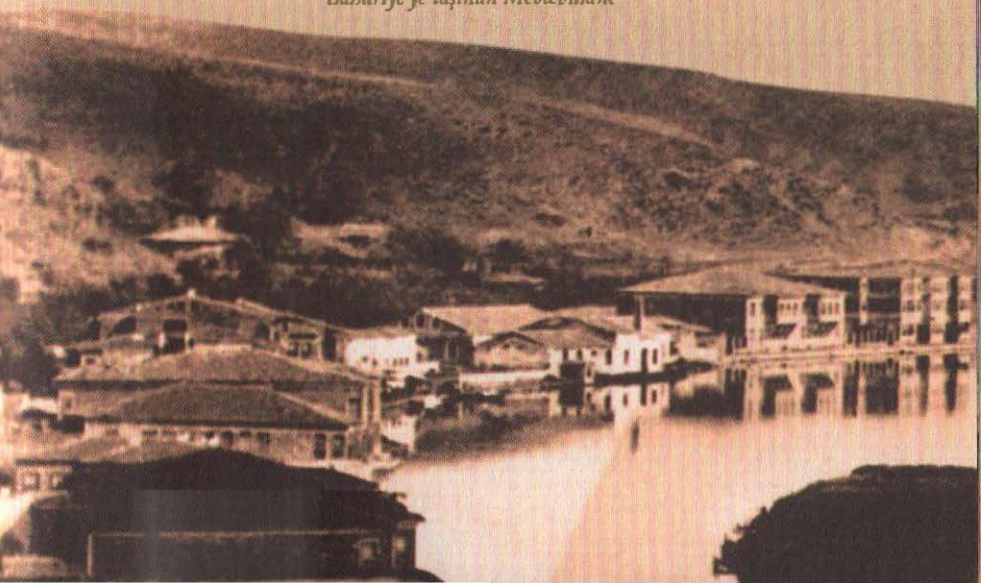
üzerine Hüseyin Paşa, donanma ile yeniden Gelibolu'ya geri döner ve şeyhi ziyaret eder. Şeyhten affını ve duasını isteyen Paşa'yı Ağazâde Mehmed Dede Efendi de boş çevirmez. Paşa'ya yakında sadrazam olacağını da müjdeler ve Marmara'ya selametle çıkması için dua eder. Müjde vuku bulur ve İstanbul'a dönüşün akabinde Paşa, sadrazamlık görevine getirilir.

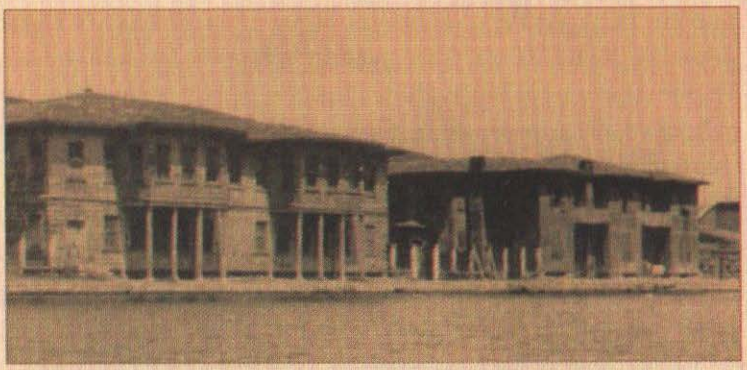
Ohrili Hüseyin Paşa, duasını aldığı şeyhe bir şükran borcu olarak Beşiktaş Mevlevihanesi'ni inşa ettirir. Mevlevihanenin postnişini, Gelibolulu Ağazâde Mehmet Dede Efendi'dir.

Beşiktaş Mevlevihanesi günümüzde Çırağan Hoteli'nin bulunduğu, eski Çırağan Sarayı'nın inşa edildiği yerdedir. 1622 yılından 1868 yılına kadar olan zaman diliminde mevlevihanede on altı şeyh görev yapar. Bu on altı şeyhten dördü farklı hazirelere, on iki tanesi ise Beşiktaş Mevlevihanesi'ndeki hazireye defnedilir.

Mevlevihanenin başına gelen acı hadiseler Sultan II. Mahmud döneminde başlar. Padişah, eski Çırağan Sahil Sarayı'nı büyütmeye karar verir ve hemen bitişiğindeki mevlevihaneyi yıktırarak arazisini saray arazisine dâhil eder. Mevlevihaneyi ise diğer tarafta bulunan Musahip Abdi Bey Yalısı'na nakleder. Bu sırada, Mevlevi şeyhlerinin kabirleri sarayın bahçesinde kalır.

Bahariye'ye taşınan Mevlevihane

Eski Beşiktaş, yeni Bahariye Mevlevihanesi

Şeyh Hüseyin Fahreddin Efendi

Sultan Abdülmecid döneminde, padişahın emri ile Çırağan Sahil Sarayları tamamen yıktırılır. 1860'ların başlarında Abdülaziz Han, Çırağan Sarayı'nı yeniden ve eskisinden daha büyük inşa ettirmeye karar verir. Eski Çırağan Sahil Sarayı'ndan kalan araziye ek olarak mevlevihanenin bulunduğu alanın da alınmasını emreder ve yapılar yıktırılır. Mevlevihane önce geçici olarak Fındıklı'da bulunan Karacehennem İbrahim Paşa Konağı'na, sonrasında ise Maçka'da inşa ettirilen yeni yapıya taşınır. Adı "Maçka Mevlevihanesi" olarak değişen yapının ömrü toplam dört yıl sürer. Maçka Mevlevihanesi'nin yerine Maçka Kışlası inşa edilmesi kararlaştırılınca mevlevihane, bu defa Eyüp Bahariye'ye taşınır ve ismi "Bahariye Mevlevihanesi" olarak değişir. Bu taşınmalarda Beşiktaş Mevlevihanesi'nin son Şeyhi Hasan Nazif Dede'nin kabri Beşiktaş'tan Maçka'ya, oradan da Bahariye'ye taşınır.

Tekkelerin kapatılması kararından* sonra Vakıflar İdaresi 1935 yılında semahaneyi ve türbeyi yıktırır. Harem kısmı 1939 yılında bir yangında yok olur. Arazi, 1967 yılında satın

* 1925 yılı.

alan kişinin varislerince bir fabrikatöre satılır. Alana fabrika inşa edileceği için türbe kalıntılarındaki kabirler buradan da nakledilir. Daha önce kabri iki kez nakledilen Hasan Nazif Dede'nin oğlu, Bahariye Mevlevihanesi'nin son Şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede'nin kabri açılır. Olaya şahit olan Cemâleddin Server Revnakoğlu şöyle anlatıyor:

"Evlâdları tarafından 24 Temmuz 1967 Pazartesi günü yaptırılan nakil sırasında orada idik. Yıllarca önce yanmış, yakılmış türbenin metrûk sahası içinde kalan kabirler ve bilhassa kendisinin lahdi açıldığı vakit tabutun içinde çürümüş çinko parçaları göze çarpıyordu (Fahreddin Dede kolera salgını esnâsında vefât ettiği için tabutun içine boydan boya çinko kaplanmış.). Bu kalıntılar arasında boylu boyunca uzanmış yatan Şeyh Hüseyin Fahreddin Efendi'nin cesedinden, uzviyetinden tabiatıyla eser kalmamıştı. Fakat kemikleri dağılmamıştı. Vefâtından 60 seneye yakın bir zaman sonra kemikleri toplanıp moloz yığını halinde torbalara doldurulunca yattığı yerde olsun huzûr içinde bırakılmayan Şeyh Hüseyin Fahreddin Efendi, âilesi efrâdı,

Bahariye Mevlevihanesi Kültür Merkezi'nin şimdiki hali

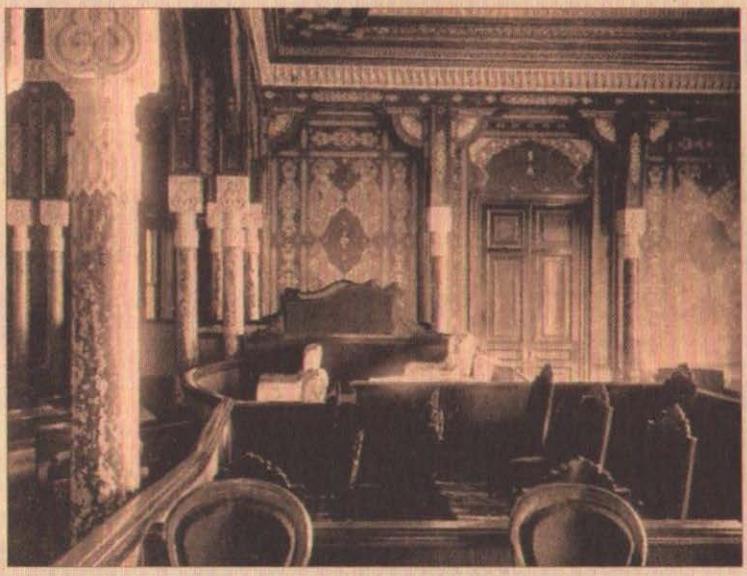
Tahttan indirilen Sultan Abdülaziz'i aciz gösterme çabaları

büyükleri ve kabir komşuları ile birlikte bir daha öldü."*

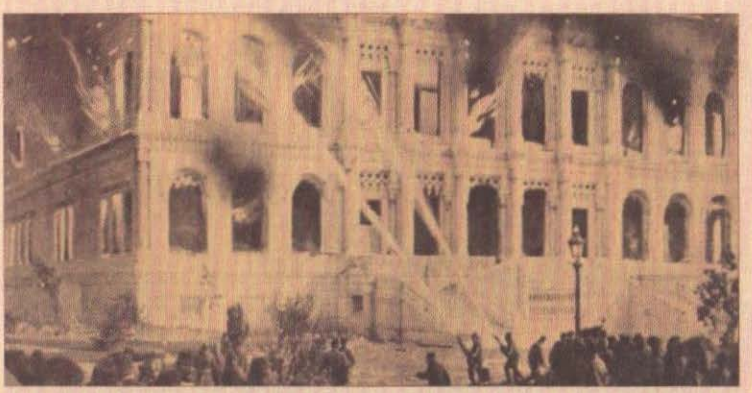
Nihayetinde, Haliç bölgesinin temizlenmesi sırasında buradaki fabrikalar kaldırılır (1986). 2011 yılında yeniden inşa edilen mevlevihane, günümüzde kültür merkezi olarak hizmet vermektedir.

Mevlevihane başka bir yere nakledilirken buranın haziresine defnedilen on iki şeyhin kabri

* Cemaleddin Server Revnakoğlu, "Tekkelerin Çöküntü Sebepleri", *Tarih Konuşuyor Dergisi*, İstanbul 1967, Sayı: 47.

Osmanlı Meclis-i Mebusan Meclisi Çırağan Sarayı'nda görev yaparken

Çırağan Sarayı yanıyor

nakledilmez ve Çırağan Sarayı bu kabirlerin üzerine inşa edilir. Şeyhlerin kabirleri Çırağan Sarayı'nın altında kalmıştır. Eylül 1871'de sarayın resmî açılış merasimi yapılır. Merasimde Sultan Abdülaziz merdivenleri çıkacağı esnada ayağı takılır ve tökezler. Padişah merdivenlerden düşmez ancak yaşadığı bu hadiseyi uğursuzluk kabul eder ve saraya girmez.

Sultan Abdülaziz, beş yıl sonra tahttan indirilince Çırağan Sarayı'nın devamındaki Feriye Sarayı'na kapatılır ve burada şehit edilir.

Sultan Abdülaziz yerine tahta çıkartılan V. Murad, üç ay sonra ruhsal sorunlarından dolayı tahttan indirilir ve Çırağan Sarayı'na kapatılır. II. Meşrutiyet sonrası Çırağan Sarayı, Meclis-i Mebusan olarak kullanılmaya başlanır ama felaketler bir türlü bitmemektedir...

19 Ocak 1910 tarihli bir yangında saray tamamen yanar. Bu yangında V. Murad'ın kütüphanesi, Rembrand ve Ayvazovsky tabloları, II. Abdülhamid'in çok değerli şahsi koleksiyonu ve pek çok kıymetli antika eşya yanarak yok olur.

1930 yılında Saray'ın bahçesindeki dev ağaçlar kesilir ve yerlerine Beşiktaş Jimnastik Klübü için şeref stadı yapılır.

1946 yılında bir İstihkâm Yüzbaşısı on iki Mevlevi şeyhinin kabrinin olduğu bodruma iner ve altın arama maksadı ile kabir taşlarını parçalar.

Beşiktaş Jimnastik Klübü'nün, Çırağan Sarayı'nın avlusunu Şeref Stadı olarak kullandığı zamanlar

80'lerin ortasında sarayın restore edilip otele dönüştürülmesi kararı alınır. Bu maksatla kurulan konsorsiyumda pek çok sorun çıkar; finansman sağlayacak olan banka iflas eder. Neticede 1986 yılında (muhtemelen) akıllar başa gelir ve sarayın bodrumunda kalmış olan kabirlerin nakline karar verilir. Temmuz 1986'da yapılan dinî merasim eşliğinde, kabir kalıntıları Galata Mevlevihanesi'ne nakledilir.

Şimdilerde ise hazirenin bulunduğu alan ise Çırağan Palace Oteli'nin bar ve diskosu olarak kullanılmaktadır.

Saray'ın bodrumundan çıkartılan mezar taşları

BENZİN İSTASYONUNA DÖNÜŞEN
• MİMAR SİNAN ESERİ •

Kanuni Sultan Süleyman devri, Osmanlı İmparatorluğu'nun "altın çağı" olarak kabul edilir. İşte bu dönemde, Bosna'dan devşirme olarak alınan iki Hırvat kardeşin yükselişi dikkatleri üzerine çeker. Kardeşlerden büyük olan Rüstem Paşa, Padişah'ın kızı olan Mihrimâh Sultan ile evlenir ve sadrazamlığa kadar yükselir. Küçük kardeş olan Sinan Paşa ise 1550 yılında Osmanlı donanmasının başına kaptan-ı derya olur ve 1553 yılına kadar bu görevde kalır. Donanmanın başında olduğu bu yıllarda Malta şövalyelerine karşı sefer düzenlenir ve Turgut Reis ile birlikte Trablusgarp fethedilir.

Sinan Paşa, kaptan-ı derya olduktan sonra Beşiktaş'ta bir külliye inşa ettirmeye karar verir ve bu iş için Mimar Sinan'ı görevlendirir. 1553 yılında vefat eden Paşa'nın ömrü maalesef

Sinan Paşa Hamamı ve Bebek Tramvay Hattı

ki külliyenin bittiğini görmeye yetmez ve külliye, Paşa'nın ölümünden sonra tamamlanır. Henüz türbe inşa edilmediği için Paşa, ağabeyi olan Rüstem Paşa'nın zevcesi Mihrimâh Sultan'ın Üsküdar'da yaptırdığı camiinin avlusuna defnedilir.

Paşa'nın vefatından sonra tamamlanan külliyede camii, medrese, mektep ve hamam mevcuttu. Hamam külliyeden biraz uzakta, Beşiktaş Caddesi ile Hayreddin İskelesi'ne inen yolun köşesinde bulunuyordu.

Beşiktaş Sinan Paşa Hamamı'nın üstten görünümü

Günümüzde izinden dahi eser kalmamış olan Beşiktaş Deresi, hamamın hemen yanıbaşından akıp denize dökülürdü. Hamamın yanında, derenin üst kısmında bulunan köprünün varlığından dolayı bu yapıya "Köprü Hamamı" da denirdi.

Çifte hamam olarak planlanmış yapının kuzey kısmı erkekler, güney kısmı ise kadınlar bölümünden oluşuyordu. Külhan ile birlikte yaklaşık olarak 600 m^2 bir alana sahip olan hamam, ömrünün son demlerine kadar aktif olarak kullanılıyordu.

Prost Planı'nı esas alan ve pek çok yıkımın yapıldığı Adnan Menderes'in şehri imar etme projesine göre, Beşiktaş–Kabataş–Tophane yolunun genişletilmesi gerekiyordu. 1957 yılında pek çok tarihî eserle birlikte, Mimar Sinan eseri bu güzel hamam da yıktırılan yapılar arasında yerini aldı.

Hamamın yıktırılmaması için büyük uğraş veren ünlü Tarihçi Reşat Ekrem Koçu, yıkım sonrası yaptığı açıklamada isyanını şöyle dile getiriyordu:

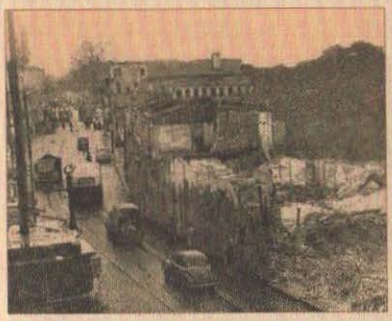
"Menderes imarı adı verilen ve Türk İstanbul'unun üzerinden korkunç bir tayfun, barbar Vandal akını gibi geçen kör kazmanın kurbanı sanat şaheseri bir yapı; yıkılması için zannederiz ki salahiyetli bir kuruldan yahut ilmî otorite bilinen bir şahıstan, fâni ceberûta hasisi pis kaygularla, zelil inkiyadın eseri

Hamam'ın genel görünüm

Hamam yıkılmaya başlamış

Hamam'ın yıkımı tamamlanmak üzere

Dolmabahçe tarafından görünümü

bir höccet alınmış olacaktır. Bir dâhinin eseri olan bu hamam, yıktıranı ve yıkılmasına cevaz vereni, verenleri, o tüyler ürpertici vandalizmin yok ettiği ecdad yadigârı yüzlerce yapı ile beraber kıyamete kadar lanetle andıracaktır."

Yol genişletme maksadı ile yıktırılan hamam, aslında yeni açılan yola engel teşkil eden bir konumda değildi. Yeri boş kaldı ve daha sonra üzerine benzin istasyonu inşa edildi.

400 yıllık bir hamam, böylece bir hiç uğruna tarihe karışmış oldu...

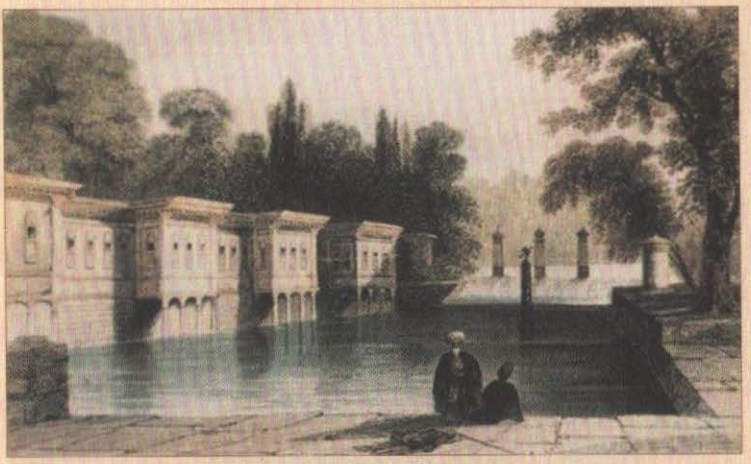
Çağlayan Sarayı

BİR SEMTE ADINI VEREN SARAYIN • ACI DOLU YOKOLUŞ HİKÂYESİ •

Bizans döneminde kâğıt üretilen, şehrin fethi ile birlikte has ahırların kurulduğu, dönem dönem şehzade sünnetlerinin yapıldığı Kâğıthane mesiresi ilk olarak Lâle Devri'nde Paris'e elçi olarak gönderilen Yirmisekiz Mehmed Çelebi'nin orada görüp hayran kaldığı sarayların İstanbul'da yapılma fikrinin uygulandığı yer olmuştur. Lâle Devri'nde çeşitli paşaların ve devlet adamlarının inşa ettirdiği 173 adet kasır ile birlikte Sadabad Sarayı isimli yapı da inşa edilir. Batı'dan etkilenen

Birinci Sadabad Sarayı

İkinci Sâdâbâd Sarayı'nı tasvir eden bir gravür

bir mimari ve Acem tarzı bahçe düzenlemelerini barındıran yapı 1722 yılının Ağustos ayında, sadece 64 günde inşa edilir. Bu denli hızlı bir inşa süreci devşirme malzemeler kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde Çengelköy'deki meşhur Kuleli bahçesine yaptırılmış ve Lâle Devri'nde harabe bir hale dönüşmüş kasır kalıntıları ve mermerler gemilerle Kâğıthane'ye getirilir ve kullanılır.

Kasrın açıldığı gün Nevşehirli Damad İbrahim Paşa, Padişah'a okuduğu, "Mübarek ola Sultan Ahmede' devletle Sâdâbâd" beyiti ile hem açılışa hicri 1134 yılını tarih olarak düşürür hem de sarayın adını koymuş olur. Saray bahçeleri, cedvel-i sim (gümüş cedvel) isimli inşa edilmiş bir su kanalı, bu kanala açılan kenarında rıhtımlar, devamında mermerden yapılmış çağlayanlar ve iki havuzu da kapsayan büyük bir yapı grubundan oluşur.

1730 yılında çıkan Patrona Halil İsyanı sonucunda Galata kadısı bir fetva verir ve Kâğıthane'deki 173 kasrın tamamı yıktırılır, öyle bir yıkımdır ki bu izi kalmasın diye yapı enkazları bile İstanbul'da farklı bölgelere taşınır. Sâdâbâd Sarayı'nın yıktırılmasına Padişah I. Mahmud'un izni yoktur ama tahrip

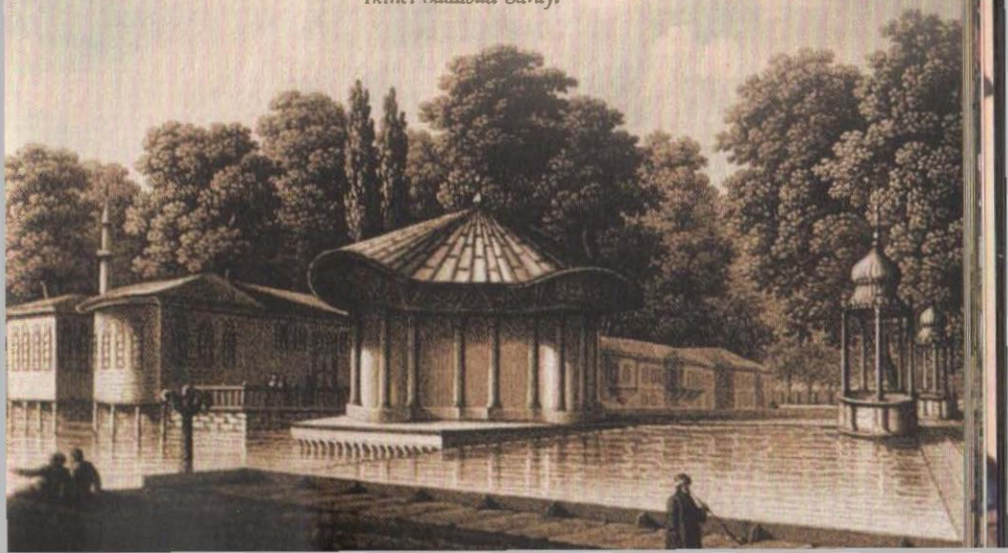

Çağlayan Sarayı

edilmesini de engelleyemez. III. Selim, askerî talimleri izlerken kullanmak üzere sarayı onartıp kullanır.

II. Mahmud tahta çıktığında imparatorluk büyük bir karışıklık içerisindedir. Aynı zamanda Rusçuk ayanı olan Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa öncülüğünde Rumeli ve Anadolu ayanları İstanbul'a davet edilir ve "meşveret-i amme"

İkinci Sâdâbâd Sarayı

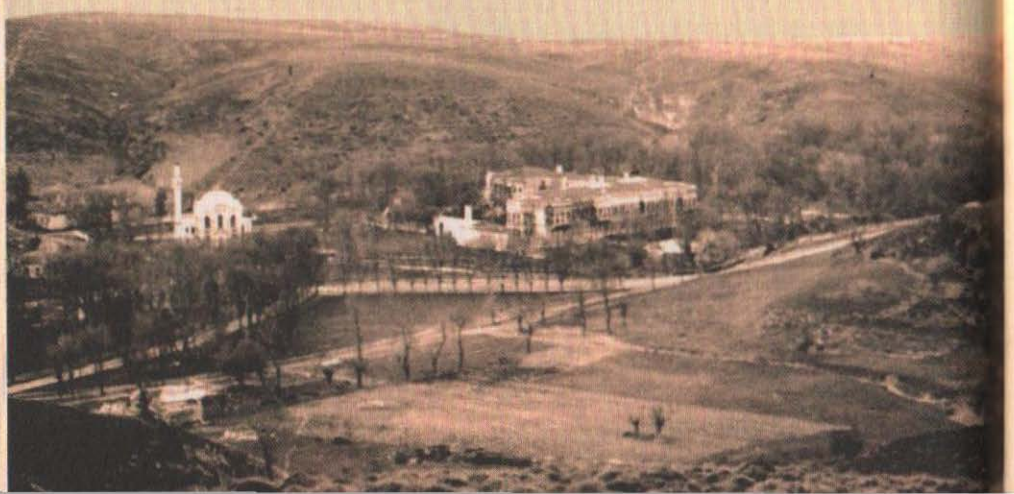
Sened-i İttifak metni

toplantısı yapılır. 29 Eylül 1808 günü yapılan ve Padişah ile artık merkezî otoriteye baş kaldıracak gücü toplamaya doğru ilerleyen ayanlar arasında yapılan "Sened-i İttifak" anlaşması Sâdâbâd Sarayı'nda imzalanır.

1809 yılında artık epey yıpranmış olan Sâdâbâd Sarayı II. Mahmud'un emri ile yıktırılır yeni yerine ikinci sarayın inşasına başlanır, bu yapı 1816'da açılır.

İkinci Saray'ın inşasından 50 sene sonra Sultan Abdülaziz bu yapıyı yıktırır ve yerine üçüncü ve son Sâdâbâd Sarayı'nı yaptırır. Bu

Kâğıthane köyünün genel görüntüsü

Çağlayan Darü'l-Eytâmı

defa önündeki çağlayan formundaki mermer kaskadlar yüzünden yapı Çağlayan Sarayı ya da Kasrı olarak adlandırılır. Yapı 79 odalıdır, L şeklinde bir planı vardır, ön kısmında kaskadlara ve yapay havuza bakan bölüm valide sultan dairesi olarak kullanılır, L'nin en ucu olan, günümüzde Nurtepe'ye bakan kısım ise padişah dairesidir.

Sarayın kullanımından vazgeçilmesi Sultan Abdülhamid döneminde başlar. Alman İmparatoru II. Wilhelm, yaptığı

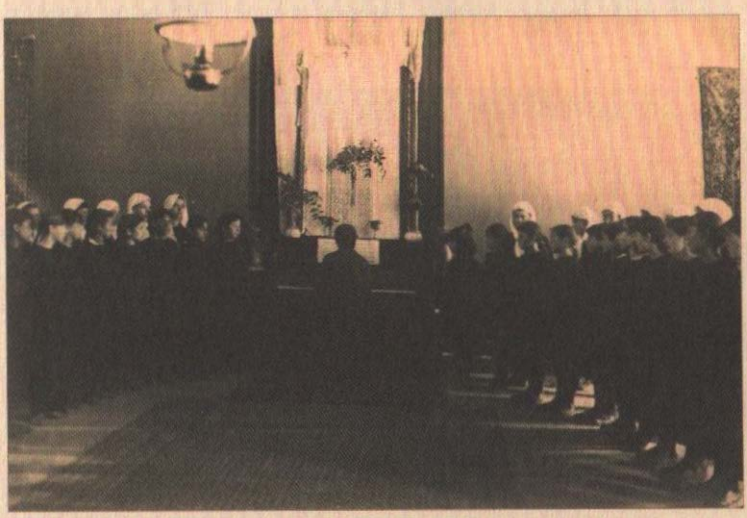

Çağlayan Darü'l-Eytâmı'nın içi

Çağlayan Darü'l-Eytâmı'nda yetimler hocaları ile

İstanbul ziyaretinde Yıldız Sarayı'nda kendisine tahsis edilen köşkte kaldığında kullanacağı eşyalar ve mobilyalar, Çağlayan Sarayı'ndan getirilir ama tekrar yerine iade edilmez. II. Meşrutiyet ile birlikte 1909 yılından itibaren saray, "Çağlayan Darü'l-Eytâmı" ismi ile öksüz ve yetim kız çocukları için yetimhane olarak kullanılmaya başlar.

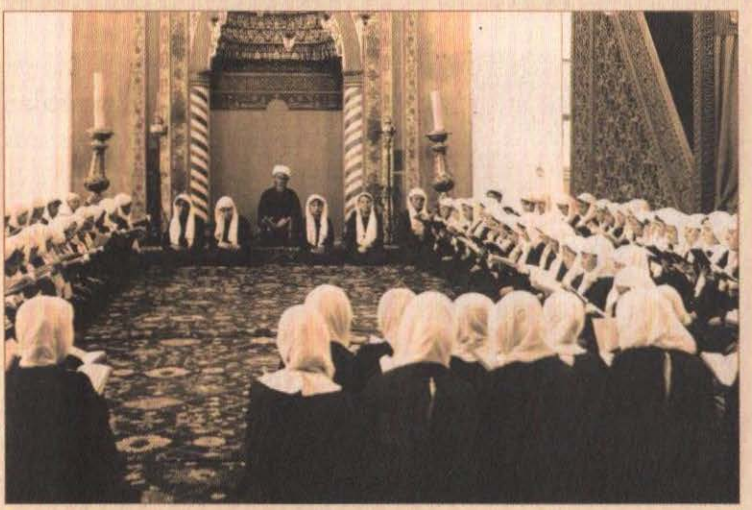

Çağlayan Darü'l-Eytâmı'nda piyano dersi

Çağlayan Darü'l-Eytâmı'nda yetimler Kur'an dersi için Aziziye Camii'ne giriyor

1926 yılında kadar kızlar yetimhanesi olarak kullanıldığı bu dönemde ünlü Türk sanat musikisi sanatçımız Safiye Ayla da burada yetişir. Yapının hemen yanında bulunan Aziziye Camii kız çocuklarının eğitimi için kullanılır. Alttaki fotoğraf bu döneme aittir, Aziziye Camii'nde hocadan ders gören kız talebeleri göstermektedir, hocanın sağında ikinci sıradaki kız Safiye Ayla'dır.

Yetimler Aziziye Camii'nde Kur'an dersinde

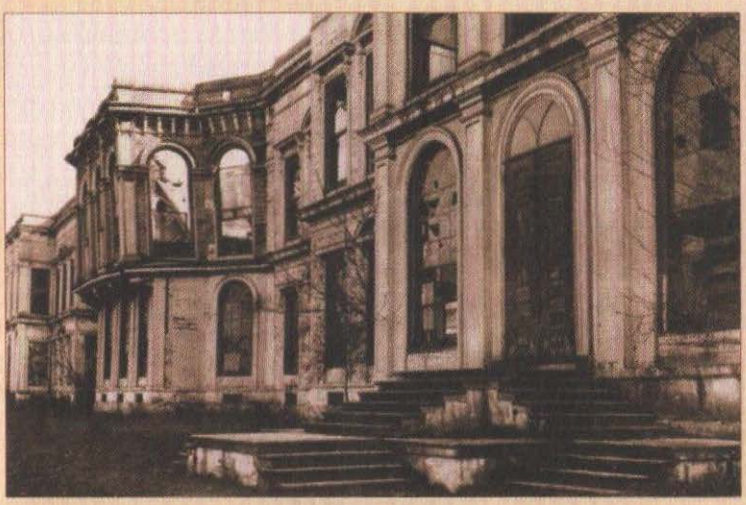
1930'larda Çağlayan Sarayı

Yıktırılmasından hemen önce Çağlayan Sarayı'nın içi

Çağlayan Sarayı 1926 yılında yetimhanenin boşaltılmasından sonra yavaş yavaş harabeye dönüşmeye başlar.

1930 yılında sarayın onarılması için başlayan hantal Türk bürokrasisi yazışmaları 1941 yılına kadar sürer ama bir netice çıkmaz. Devrin Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel ile vali ve Belediye Başkanı Lütfî Kırdar yapıyı ziyaret ederler, yapının 300.000

Çağlayan Sarayı bakımsızlıktan harabeye dönmüş bir hâlde

TL masraf ile kurtarılabileceğini söyler fakat Hasan Âli Yücel tamirden vazgeçilmesini, sarayın limon ağacından yapılmış eşsiz kapıları, kristal camları ve mermer basamak ve döşemelerin Topkapı Sarayı'na nakledilmesi ister. 1941 yılında Hasan Âli Yücel'in dediği olur ve saray yıktırılır! Kristaller ve avizeler Topkapı Sarayı'nın depolarına kaldırılır.

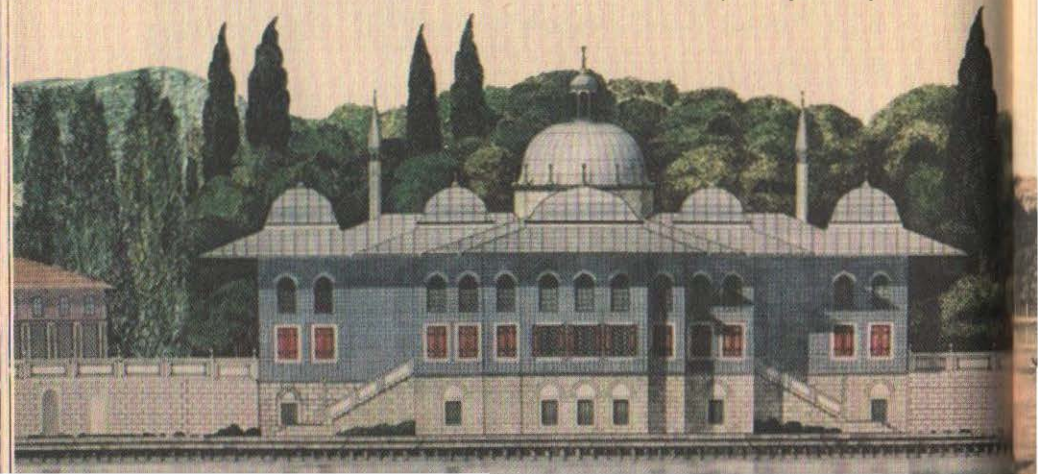
Bir hiç uğruna yıktırılan sarayın yerinde 1951 yılında istihkâm okulu binaları inşa edilir. Aralık 1988'e kadar bu maksatla kullanılan yeni yapılar Mayıs 1997'de Kâğıthane Belediyesi'ne devredilir. 1951 yılında inşa edilen eski istihkâm okulu binası günümüzde Kâğıthane Belediye Başkanlığı olarak kullanılmaktadır.

Dolmabahçe Saray Tiyatrosu

ÖMRÜ KISA, GÜZELLİĞİ EMSALSİZ BİR HİKÂYE

Kabataş ve Beşiktaş'ın arasında, Bizans döneminde "Kraliyet bahçesinin küçük vadisi" olarak adlandırılmış güzel bir körfez vardı. Körfezdeki deniz

Dolmabahçe'deki Çinili Köşk

girintisi, günümüzdeki Dolmabahçe tünellerinin girişine kadar geliyordu. Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u kuşattığında gemileri bu körfezden karaya çıkartmış, Taksim üzerinden Kasımpaşa sahiline erişerek buradan denize indirmişti. Osmanlı İmparatorluğu döneminde donanmanın toplanma alanlarından biri olarak kullanılan körfeze ilk olarak Yavuz Sultan Selim Han devrinde bir köşk yapıldığı biliniyor.

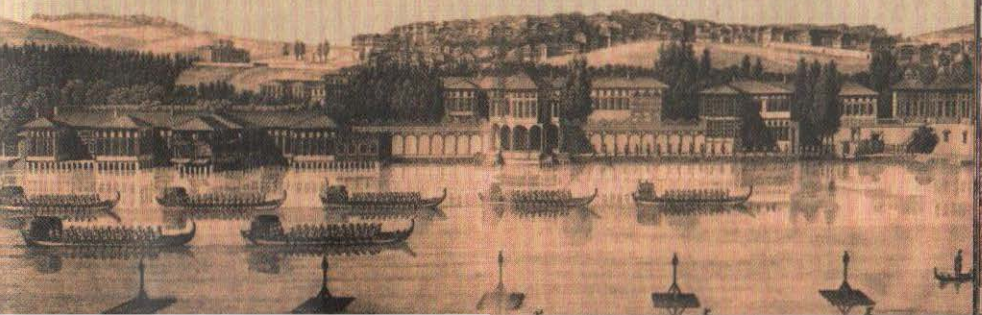
Evliya Çelebi, seyahatnamesinde Genç Osman döneminde bu körfezin doldurulduğundan ve bir has bahçeye dönüştürüldüğünden bahseder. Ahşap kazıklar çakılarak yapılan deniz doldurma işlemi sonrası yeni kazanılan bu alana "Dolmabahçe" adı verilir. Aynı dönemde, bölgeden çıkan lezzetli bir su dolayısıyla zarif bir çeşmenin inşa edildiği bilinir. "Gümüşsuyu" semtinin adı, bu çeşmeye hayat veren sudan gelmektedir.

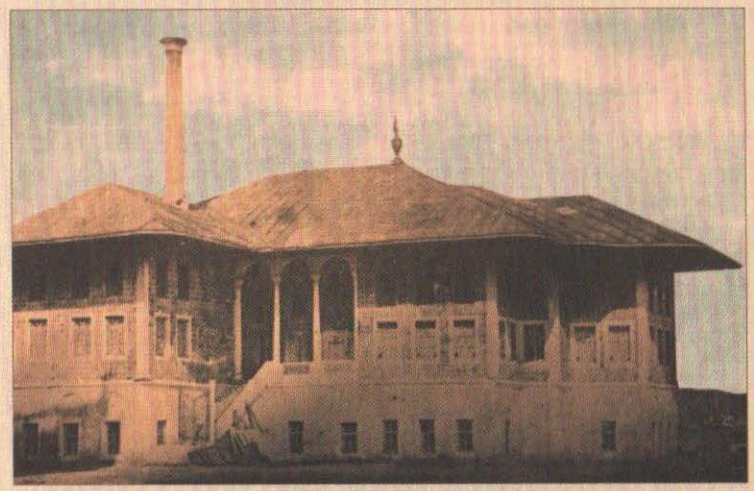
Avcı Mehmed adıyla da bilinen IV. Mehmed, 1679 yılında Dolmabahçe'ye Çinili Köşk'ü inşa ettirir.

Sonrasında III. Ahmed, I. Mahmud, III. Mustafa, III. Selim ve II. Mahmud dönemlerinde yapılan kasırlar, bölgede "Beşiktaş Sahil Sarayları" olarak isimlendirilen bir yapı grubunu oluşturur.

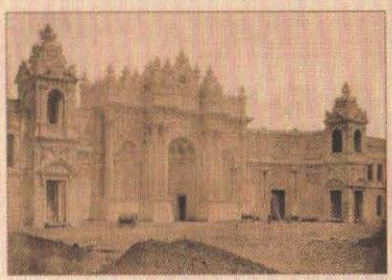
Tanzimat ile başlayan Batılılaşma hareketlerinden etkilenen dönem padişahı Sultan Abdülmecid, yüzlerce yıllık Topkapı Sarayı geleneğinin dışına çıkarak Avrupa saraylarına benzer bir saray inşa ettirmeye karar verir. Bu yeni saray için de Beşiktaş Sahil Sarayları'nın bulunduğu alan seçilir.

Beşiktaş Sahil Sarayı

Çinili Köşk

Dolmabahçe Sarayı inşaatı

Dolmabahçe Saray Tiyatrosu

Fotoğrafta, yıktırılmasından hemen önceki hali ile Beşiktaş Sahil Sarayları yapı grubundan "Çinili Köşk" görülüyor.

Nihayetinde 1842 yılında Dolmabahçe Sarayı'nın inşasına başlanır. Garabet ve Nikogos Balyanlar inşaatın mimarlığını üstlenirken iç süslemeleri Paris operasının da dekoratörü olan Ch. Séchan yapar.

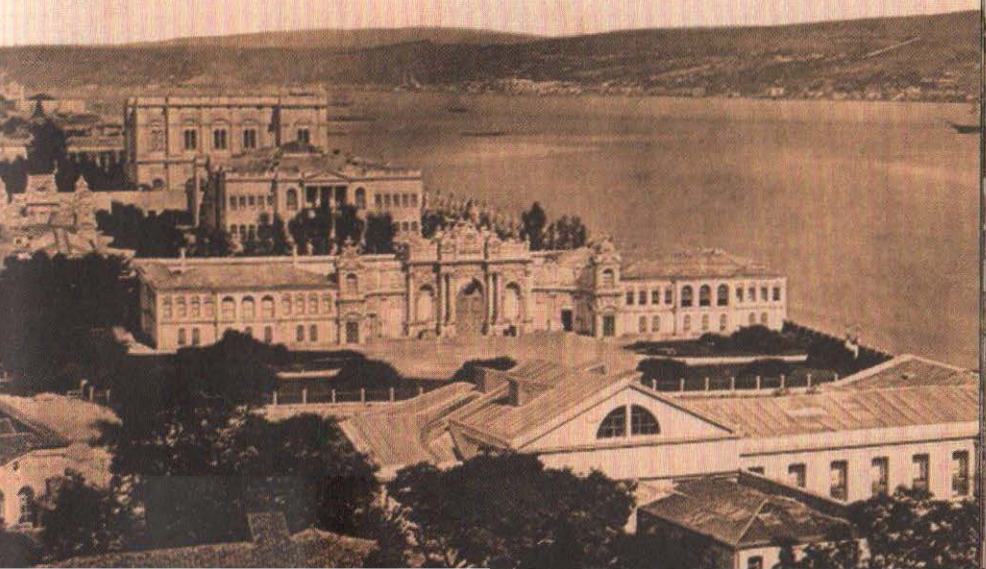
5 milyon İngiliz Sterlini'ni bulan sarayın inşaat maliyeti, o yıllardaki Osmanlı İmparatorluğu gelirinin dörtte birine tekabül ediyordu.

Dolmabahçe Saray Tiyatrosu, Dolmbahçe Camii Muvakkithanesi

Tanzimat zemininde değişmeye başlayan kültür ve sanat anlayışıyla Pera'da sergilenen operetler ve tiyatro oyunları Padişah Abdülmecid'i olduğu gibi dönem yazarlarını da etkiler. Osmanlı edebiyatçıları, Batı tarzında yazdığı eserlerini sergileyecekleri bir mekâna ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaç doğrultusunda Sultan Abdülmecid, 7 Haziran 1856 günü resmî açılışı yapılan Dolmabahçe Sarayı'nın içinde Avrupa tarzı bir tiyatro binasının

Dolmabahçe Saray Tiyatrosu ve Dolmabahçe Sarayı

da inşa edilmesini ister. Padişah'ın emri ile Dolmabahçe Camii'nin karşısında, Gümüşsuyu'na çıkan yolun hemen başına inşa edilen tiyatro binasının 12 Ocak 1859 günü açılışı yapılır.

Açılışının Luigi Ricci'nin Scaramuccia Operası ile yapıldığı saray tiyatrosu, 300 seyirci kapasitelidir. Şair ve Gazeteci İbrahim Şinasi Efendi'den bu tiyatroda sahnelenmesi için bir oyun yazması istenir. "Şair Evlenmesi" isimli oyun, böylece Osmanlı İmparatorluğu'nda sergilenen ilk Türkçe oyun olarak edebiyat tarihimize geçer.

Dolmabahçe Sarayı ve tiyatronun inşaatı sırasında harcanan fahiş miktardaki bu para, halkın büyük tepkisini çeker.

Dolmabahçe meydanı

Sultan Abdülmecid'in ölümü sonrası 25 Haziran 1961 günü Sultan Abdülaziz'in tahta çıkması, tiyatronun da sonu olur.

Sultan Abdülaziz, ağabeyi Abdülmecid dönemindeki sefahat düzenine son verme adına bazı tasarruf tedbirleri alır. Bu tedbirler arasında Dolmabahçe Saray Tiyatrosu'nun kapatılması da vardır. Kısa süreli ömründen sonra tiyatronun oyuncularının bir kısmı askere alınır, kalanlarının da işine son verilir.

1863 yılında tiyatro binasında çıkan bir yangın, yapının bir kısmına zarar verir. Sultan Abdülhamid Han'ın 1876 yılında tahta çıkmasından sonra Dolmabahçe Sarayı'nı kullanmayarak Yıldız Sarayı'nı tercih etmesi, saray yapı grubu ile birlikte tiyatronun da ikinci plana atılmasına neden olur.

Dolmabahçe Saray Tiyatrosu, I. Dünya Savaşı sonrasında İstanbul'a gelen Beyaz Ruslar için barınma yeri olarak kullanılır.

Gümüşsuyu'ndan Dolmabahçe Saray Tiyatrosu'na doğru iniş yolu

Dolmabahçe Saray Tiyatrosu'nda Rus göçmenler

Dolmabahçe Saray Tiyatrosu binasında Beyaz Ruslar

Tiyatronun içinde barınan göçmenler

Daha sonraki yıllarda tütün deposu olarak da kullanılan bu güzel yapı, 1937 yılında Dolmabahçe Meydanı'nın düzenlenmesi adına alınan bir kararla yıktırılır, tiyatronun müştemilat kısmı uzun seneler boyunca umumi tuvalet olarak kullanılır.

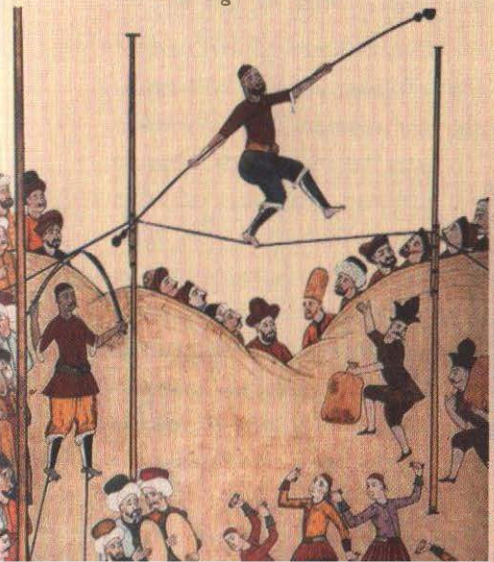
Böylece "Dolmabahçe Saray Tiyatrosu" da şehri imar etme adına kaybedilen güzel bir yapı olarak tarihteki yerini alır...

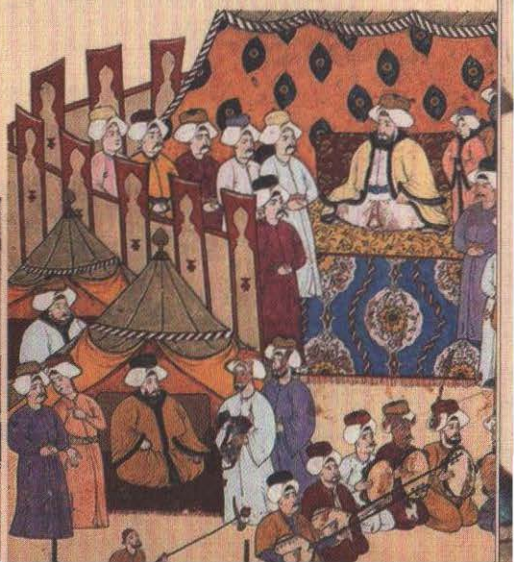
Fatma Sultan Camii

OTOPARKA DÖNÜŞEN • LÂLE DEVRİ'NİN ZARİF CAMİSİ •

Avustuyalılarla yapılan 1718 tarihli Pasarofça Antlaşması'ndan sonra başlayıp 1730 yılındaki Patrona Halil Ayaklanması ile biten kısa dönem, ilerleyen yıllarda Lâle Devri olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde, devrin en büyük mesire alanlarından Kâğıthane'de inşa ettirilen

Lâle Devri eğlenceleri

Nevşehirli Damad İbrahim Paşa

saray ve kasırlar, Fransa'dan esinlenerek düzenlenen büyük bahçeler, lâle mevsiminde yüzlerce altına satılan lâle soğanları ve kaplumbağaların sırtlarına dikilen mumlarla yapılan pek çok eğlenceler dikkati çekiyordu.

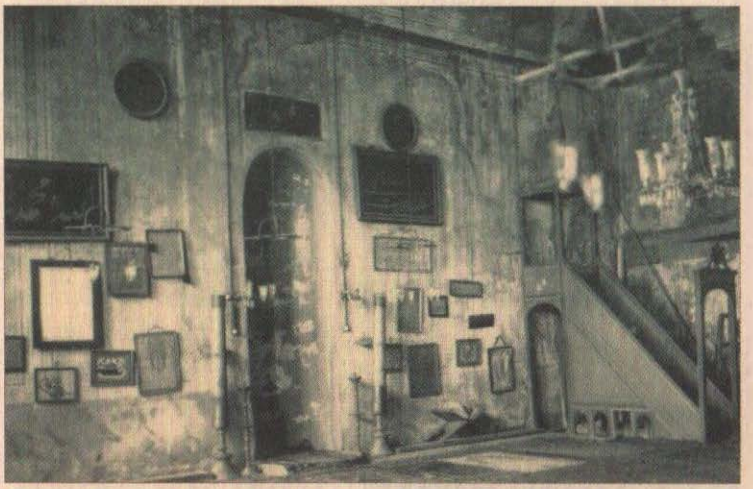
Nevşehirli Damad İbrahim Paşa, Lâle Devri'nin sembol ismi olarak bilinir. Küçük yaşlarda devlet hizmetine giren ve hızla yükselen İbrahim Paşa, 1717 yılında Avusturya ile yapılan savaşta şehit düşen Silahtar Damad Ali Paşa'nın dul kalan eşi, Sultan III. Ahmed'in kızı Fatma Sultan ile evlendi, 1718 yılında da sadrazamlığa atandı.

Pasarofça Antlaşması'na giden süreçte yaşanan üst üste yenilgiler devleti yormuştu. Sadrazam Nevşehirli Damad İbrahim Paşa, savaş taraftarı olmayan Sultan III. Ahmed'i "Önce barışı sağlayalım, devlet toparlansın, ileride kaybettiklerimizi nasıl olsa tekrar kazanırız." diyerek ikna etmiş, ağır şartlar altında yapılan Pasarofça Antlaşması'ndan sonra devlet, 12 yıl süren sefahat ve eğlence dönemine girmişti.

Bu dönemde Kâğıthane'de inşa ettirilen kasırlar ve saraylar haricinde pek çok hayır eseri de yaptırılmıştı. III. Ahmed'in kızı ve Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın eşi olan Fatma Sultan da bir cami yaptırmaya karar vermiş ve yer olarak Cağaloğlu semtini seçmişti. Günümüzde Babıali binasının karşısında bulunan eski ve harabe

Cumhuriyet döneminde Fatma Sultan Camii

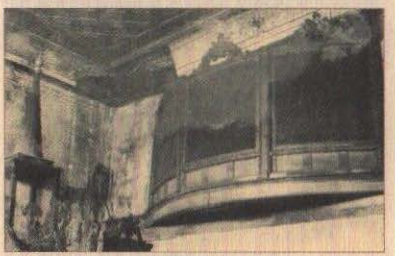

Cami'nin minber ve mihrabı

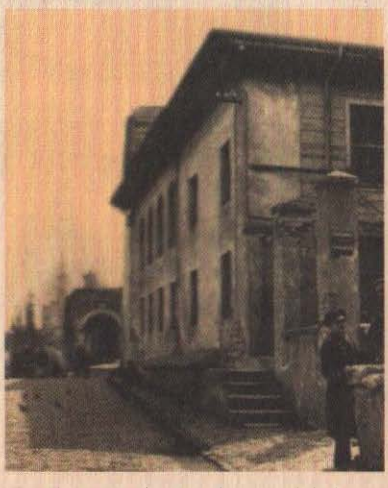
bir mescidin olduğu yere Fatma Sultan Camii inşa edildi. Hemen yan kısmında da Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın sarayı bulunuyordu.

1727 yılında inşası tamamlanan caminin açılışında Sultan III. Ahmed, Nevşehirli Damad İbrahim Paşa ile birlikte hazır bulunmuştu.

1827 yılındaki Hocapaşa Yangını'nda epeyi hasar gören yapı daha sonra esaslı bir tamir görmüştü. Caminin kaderi 1863 yılında değişmiş, meşihat makamı olarak belirlenen cami,

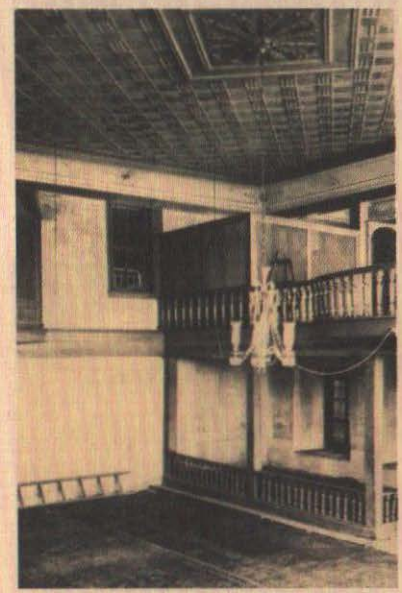
Hanımlar bölümü

Cami'nin Cumhuriyet dönemindeki başka bir fotoğrafı

Giriş kapısı ve minaresi

Fatma Sultan Camii'nin içi

Ahmed Ziyâeddin Gümüşhânevi Hazretleri tarafından kurulan, Nakşibendiliğin Hâlidi koluna ait bir tekkeye dönüşmüştü.

1925 yılında tekkelerin kapatılmasına kadar pek çok sanatçı, ilim adamı ve siyasetçi tarafından ziyaret edilen ve çok önemli bir dinî merkez olarak kullanılan yapı, sonraları terk edilerek yavaş yavaş bir harabeye dönüşmüştü.

Bir dönem jandarma deposu olarak kullanılan yapının minaresi çökmüş ve ilgiye muhtaç bir hale gelmişti.

1950 yılında yapının onarılması için çalışmalar başladıysa da Prost Planı'na bağlı olarak çalışan Menderes yıkımlarından kurtulamamış, yol açma bahanesi ile 1956 yılında tamamen ortadan kaldırılmıştı. Bulunduğu alan yol ile temas etmiyordu ve ilerleyen yıllarda yerine otopark yapıldı.

HIRDAVATÇILAR ÇARŞISINA • DÖNÜŞEN KOSKOCA BİR CAMİ •

Rabia Gülnûş Emetullah Valide Sultan'ın 1640'lı yılların Girit Adası'ndaki Resmo kentinde başlayan hayatı, Osmanlı İmparatorluğu'nun adayı fethi sonrasında götürüldüğü İstanbul'da devam eder. Venedikli asil Verzizzi ailesine mensup olan Sultan, Osmanlı sarayına takdim edilir ve Padişah IV. Mehmed'in baş kadını olur.

Mustafa ve Ahmed isminde iki şehzadenin annesi olan Rabia Gülnûş Emetullah Valide Sultan, ömrünün büyük bir kısmını Avcı lakaplı IV. Mehmed ile birlikte Edirne'de geçirir. Rabia Gülnûş Emetullah Valide Sultan, sağlığı boyunca pek çok hayır

Rabia Gülnûş Emetullah Valide Sultan

Camii'nin avlusu

işine vesile olur. Mekke'de yaptırdığı Hasekiye İmareti ve Üsküdar'ın en zarif yapılarından kabul edilen Yeni Valide Külliyesi gibi pek çok hayrın bânisi olan Sultan'ın pek bilinmeyen bir eseri de Galata'dadır.

Camii'nin içi kereste deposu olarak kullanılırken

Sultan, oğlu II. Mustafa'nın padişahlığı döneminde Galata'nın geçirdiği büyük yangın sonrası yok olan San Francisco

Camii, fotoğrafın sol altında görülüyor

Camii'nin içine yığılan kereste ler

Katolik Kilisesi'nin yerine "Rabia Gülnûş Emetullah Valide Sultan Camii"ni inşa ettirilir. Bu yapı, Galata Kadılığı'na bağlı olan en büyük camidir. İnşasından sonra Türklerin Galata semtine olan rağbetini arttırmış ve bu vesileyle camii etrafında bir mahalle kurulmuştur.

Fotoğrafta Camii'nin şerefeye kadar yıkılmış minaresi görülüyor

Camii'nin mihrabı

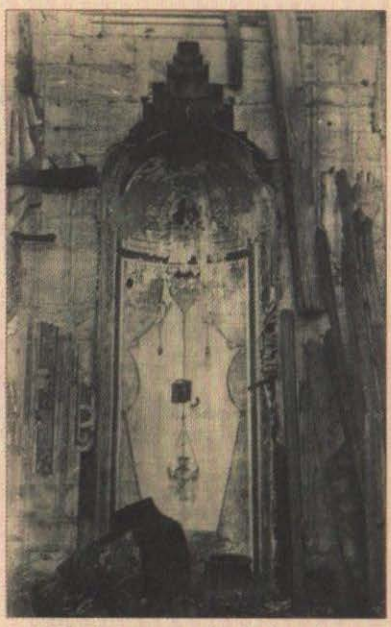
Galata'da günümüzdeki Tünel Caddesi üzerinde bulunan bu camii, iki yüz yılı aşkın bir süre ayakta kalır.

Üsküdar'a inşa edilen külliyeden yaklaşık on beş yıl önce yaptırılan caminin kaderi, XX. yüzyılın başlamasıyla birlikte değişir.

1894 depremi ve çeşitli yangınlar yüzünden harabeye dönen cami artık kurtarılmayı beklemektedir.

Fakat ne yazık ki beklenilen kurtulma bir türlü gerçekleşmez ve koskoca cami bir odun deposuna dönüştürülür!

1956-1957 yıkımları sırasında yol açma gerekçesi ile cami tamamen yıktırılır ve ilerleyen yıllarda yerine hırdavatçılar çarşısı inşa edilir.

Mihrabın önüne küpler konulmuş

Camii'nin günümüzdeki konumu

Hügnen Konağı

TAKSİM MEYDANI'NIN • GÜZEL KONAĞI •

XIX. yüzyılın ulaşım alanındaki en büyük devrimi hiç şüphesiz demiryollarıdır. 27 Eylül 1825 günü İngiltere'nin İskoçya bölgesindeki Darlingthon ve Stockthon şehirleri arasında başlayan yolcu ve yük taşımacılığı, o devirdeki pek çok devletten

Osmanlı döneminde bir demiryolu inşaatı

Haydarpaşa'daki eski istasyon

önce Osmanlı İmparatorluğu'na gelmiş, 1866 senesine gelindiğinde İmparatorluk'taki demiryollarının uzunluğu 519 km'ye ulaşmıştı.

1869 yılı Sultan Abdülaziz döneminde imtiyazı verilen Rumeli Demiryolları Projesi ile İstanbul-Edirne arasına hat döşenmeye başlanırken 1871 yılına gelindiğinde Yedikule-Küçükçekmece seferleri ile İstanbul ilk defa demiryollarıyla tanıştı.

Buharlı tren Yedikule'de

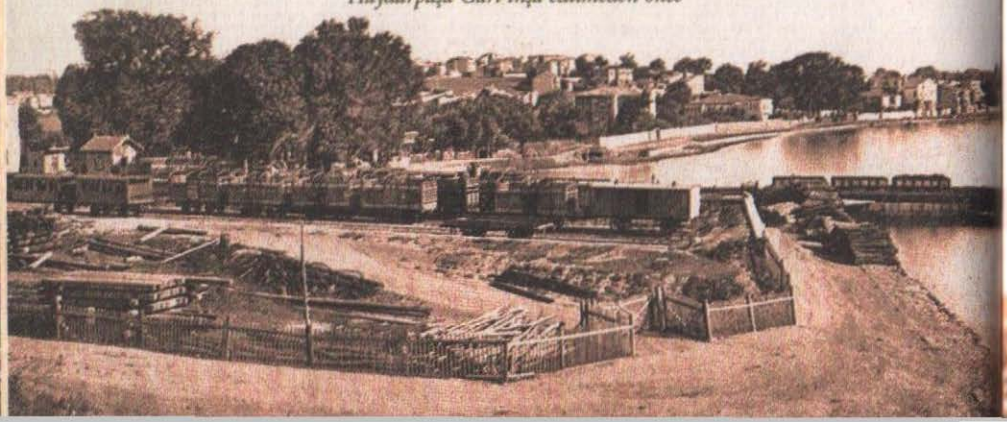
Haydarpaşa Garı'nın ilk binası

1872 yılında demiryolu hizmeti İstanbul'un Anadolu yakasına da ulaştırıldı. Anadolu Demiryollarının tamamlanan ilk kısmı Haydarpaşa ile Tuzla arasında idi.

Abdülhamid Han döneminde bir Alman şirketine 99 yıllığına verilen imtiyaz ile yapımı hızlanan Anadolu yakasındaki hat, 1893 yılına gelindiğinde Ankara'ya kadar uzatılmıştı. Demiryolunun yıllar içinde etkisini arttırması ile Haydarpaşa'ya gümrük ve silo binaları, pasaport dairesi, elektrik santralı ve liman tesisleri de ilave edilmişti.

1906 yılında Sultan Abdülhamid Han'ın emri ile Anadolu demiryolunun Hicaz'a kadar uzatılması kararı alınmış ve bu projenin tamamlanması ile oluşacak yolcu hareketini mevcut istasyonun karşılamaya yetmeyeceği öngörülmüştü. Bu nedenle günümüze kadar gelen Haydarpaşa Garı'nın inşaatına 1906

Haydarpaşa Garı inşa edilmeden önce

Haydarpaşa Garı'nın genel görünümü

yılında başlanmış ve iki yıl sonra tamamlanmıştı.

Taksim'deki Hügnen Evi

Modern Alman mimarisinin en güzel örneklerinden biri olan yeni gar binasının ilk müdürü, Edouard Huguenin idi.

1890 yılında Genel Müdürlük Özel Sekreteri olarak demiryolu idaresinde işe başlayan Herr Hügnen kariyer basamaklarını hızla tırmanmış ve 1908 yılında yeni açılan Haydarpaşa Garı'nın ilk müdürü olmuştu.

Günümüze kadar erişen gar binası

Hügnen Evi'nin yakından görünüşü

Kendine has kişiliği ile dikkat çeken Bay Hügnen, yazları ikameti için Bostancı'da bir köşk yaptırmıştı. Fakat kendinin asıl konutu Taksim Meydanı'nda, Ayaspaşa Mezarlığı'nın üst kısmına yaptırdığı kışlık köşk idi.

Kurtuluş Savaşı sonrasında devletin atadığı yeni müdür Behiç Erkin Bey'e görev devir tesliminde epey zorluk çıkartan

Hügnen Evi, Cumhuriyet döneminde

Edouard Huguenin

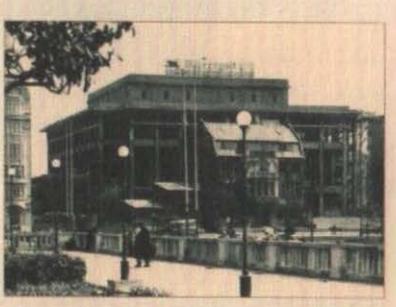
Bay Hügnen, yeni kurulan Ankara Hükümeti'ne daha fazla direnememiş ve görevini devretmek durumunda kalmıştı.

1925 yılında millileştirilen Anadolu Demiryolları, yeniden genel müdür olma hayalleri kuran yaşlı Alman'ı yıkmış ve bu hayal kırıklığı ile 1926 yılında 70 yaşında vefat etmişti.

Taksim meydanındaki zarif ve güzel köşk, geçen tüm yıllara rağmen zarafetini koruduysa da 1956 yılında inşaatına başlanan ve ancak 1969 yılında yapımı tamamlanan Atatürk Kültür Merkezi'nin açılışından önce yıktırılmıştı.

Önde Hügnen Evi, arkada Kültür Sarayı inşası sürüyor

Hügnen Evi'nin arkasında inşası büyük oranda tamamlanmış Kültür Sarayı

Taksim Meydanı'nın havadan görünüşü

• VİYANA'DAN HALI SAHA'YA! •

Belgrad Ormanları'nda doğup Cendere Boğazı'nı aşarak adını aldığı vadiden ilerleyen Kâğıthane Deresi*, Levent Çiftliği bölgesinden doğan minik akarsuların da katılımıyla gitgide büyüyerek Silahtarağa mevkiinde Alibey Deresi ile birleşir ve Boğaziçi'nden altın boynuz formunda içeri sokulan Haliç'in başlangıç noktasını oluşturur.

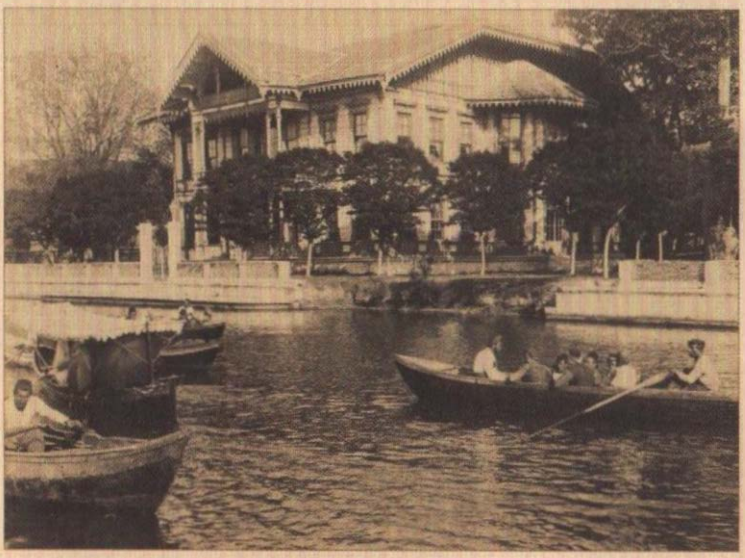
İçinden geçtiği vadinin tepelerinde bulunan ormanların ağaç kalitesi ve dere suyunun yumuşaklığına binaen buraya Bizans döneminde kâğıt üretim yerleri kurulur. Türklerin İstanbul'u fethinde, Kağıthane Deresi çevresinde Bizans zamanından kalma kâğıt atölyelerinin kalıntıları görülmektedir. Evliya Çelebi, seyahatnamesinde bu derenin suyunun kalitesini överken, uzak diyarlardan gelen kumaş tacirlerinin mallarını

* Bizans dönemindeki adı Barbyzes Deresi'dir.

henüz şehre indirmeden Kâğıthane Deresi'nde yıkadıklarını ve bu sayede kumaşların yepyeni göründüğünü söyler.

Kâğıthane mıntıkası Fatih döneminden itibaren geniş çayırları ve kaliteli suyu sebebiyle sarayın hayvanları için bir barınma mekânı olur ve buraya büyük ahırlar yapılır. Osmanlı'da sarayın ahır yöneticisine "Mir-i Ahur" denirdi. Türklerde bu tabirin yazın alanındaki ilk kullanımı, *Dede Korkut Kitabı*'nda şu şekilde geçer: "Allah menüm evümü kurtaracak olursa seni emir-i ahur eyleyin, dedi." Mir-i Ahurlar genellikle saray oğlanlarının arasından seçilirdi. Saraya ait olan hayvanlarından, bilhassa padişah bineklerinden sorumlu olan Mir-i Ahur, aynı zamanda sultanın da bazı özel hizmetlerini görürdü.

Kâğıthane'ye yaptırılan saray ahırlarıyla birlikte, ilk olarak Sultan I. Ahmed döneminde derenin kenarına Mir-i Ahur için de bir kasır inşa edildiği bilinir. Genç Osman dönemini tasvir eden bir minyatürde, Padişah'ın Kâğıthane'de düzenlenen bir eğlenceyi Mir-i Ahur Kasrı'nın önünden izlediği görülür.

İmrahor Kasrı'nın dere yönünden görüntüsü

Mevzubahis kasır, sonrasında III. Ahmed, I. Mahmud, III. Selim ve II. Mahmud dönemlerinde onarılarak yenilenir.

Sultan Abdülaziz döneminde ise eski kasır kalıntıları tamamen yıktırılıp aynı yere sarayın mimarları Agop ve Sarkis Balyan kardeşler öncülüğünde yeniden inşa ettirilir.

Bu yapı aynı zamanda sultanlar için bir biniş köşkü olduğundan, önünde iskelesi de vardır. Padişah ve saray ahalisi Kâğıthane'yi ziyaret edecekleri zaman ilk olarak Mir-i Ahur Kasrı'nın önündeki iskeleye kayıklarıyla gelirler, burada kasrın bahçesine inen sultan biraz dinlenir, devamında ise hazır bulunan binek hayvanlarıyla Kâğıthane ziyaretine başlarlardı.

Mir-i Ahur Kasrı iki katlı bir yapıydı. Dik ve sivri bir çatısı vardı. Planı klasik haç şeklindeki sofa ve merdiven düzeni ile köşe odaları sisteminde idi.

İmrahor Kasrı'nın Okmeydanı yönünden görüntüsü

Tavanları, kapıları, pencereleri ve duvarları kıymetli nakışlarla süslenmişti. İkinci kata çıkan merdivenin trabzan korkulukları kristaldi ve Viyana'da üretilmişti. Binanın bir cephesi dereye, diğer cephesi ise yola bakmakta idi.

Büyük Üstad İbrahim Hakkı Konyalı, köşkün son zamanlarını gören bir tarihçi idi. Kendisi *Yeni Asya* gazetesinde yazdığı tarih sohbetlerinde, köşkü şöyle anlatmaktadır:

"Emir Ahur, İmrahor Kasrı 2 katlı idi, trabzan parmaklıkları necef gibi parıl parıl yanardı, kristalden yapılmıştı. Tavanlarında, duvarlarında pek kıymetli nakışlar ve sanat eserleri var idi.

Kasrı resmeden güzel bir kartpostal

Kasrın yıktırılmadan hemen önceki hali

Kapı ve pencere kanatları da öyle idi. (...) Koca kasrın temelinden yok edildiğini gördüğüm zaman dehşet içinde kaldım."

Bu güzel kasrın acı talihini, Alman İmparatoru Kayzer Wilhelm'in İstanbul ziyareti belirler. İmparator'u ağırlamakta kullanmak için alınan kasır eşyaları, kasra iade edilmeyerek Topkapı Sarayı'nın depolarına kaldırılır. Sonraki yıllarda da Mir-i Ahur Kasrı eşyaları parça parça eksilmeye devam eder.

Mir-i Ahur Kasrı'nın yaşadığı en acı hadiselerden biri ise kasrın yıkımının tam olarak ne zaman gerçekleştiğinin bilinmeyişidir. 1942 yılında yapılan bir resmî yazışmada, kasrın

Kasrın günümüzdeki yeri

İstanbul Belediyesi'ne devri istenmektedir. Aynı yazının benzerini 1950 yılında başka bir yazışmada da görürüz. Farklı kaynaklarda ise kasrın 1943 yılında yıktırıldığı yazmaktadır.

Mir-i Ahur Kasrı, yan sayfadaki fotoğrafta yıktırılmadan hemen önceki şekliyle görülür. Yapıya ait bazı süslemelerin: renkli taş panoların, tavan süslemelerinin, kurnaların ve çinilerin, devrin birtakım yerel ya da merkezî üst düzey yöneticileri tarafından söktürülerek kendi bina ve yalılarına taşındığına resmî yazışmalarda rastlamak mümkündür.

Kasra ait arazi, Menderes döneminde Milli Savunma Bakanlığı'na verilip Kâğıthane'ye kurulan Askerî İstihkâm Okulu'na tahsis edilir. Bu vesile ile askerî bölge içinde kalan kasrın tam olarak ne zaman kalıntılarından arındırıldığı bilinmemektedir.

Kasrın bulunduğu alana 2000'li yılların başlarında yapılan halı saha, ilerleyen yıllarda kaldırılır. Bir zamanların en şenlikli günlerine, akabinde ise acı yağmalara ve yıkıma tanıklık etmiş olan "Mir-i Ahur Kasrı"na ait bu alan, dere kıyısında uzanan bir parka dönüştürülür.

Kasımpaşa Mevlevihanesi

ŞEHRİN ÜÇÜNCÜ BÜYÜK MEVLEVİHANESİNİN BİR SEFALET • YUVASINA DÖNÜŞÜ •

Fırıncızâde Şeyh Sırrî Abdi Dede tarafından Kasımpaşa'da sahibi olduğu bostanın içine 1623-1631 seneleri arasında kurulan Kasımpaşa Mevlevihanesi, İstanbul'un en büyük üçüncü mevlevihanesi idi.

Mevlevihane

Kasımpaşa Mevlevihanesi

İlk başlarda ufak bir yapı iken zamanla geçirdiği onarımlar ve eklemelerle gitgide büyümüş, III. Selim döneminde esaslı bir yenileme yapılmışsa da son halini II. Mahmud döneminde almıştı.

Kasımpaşa Mevlevihanesi'nin yapısı Beşiktaş ve Galata Mevlevihanelerine göre halkla daha iç içe idi. Hatta Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile birlikte yıktırılan Bektaşi tekkelerinin dervişleri, Kasımpaşa Mevlevihanesi'ne devam etmeye başlamışlardı.

Küçük derviş

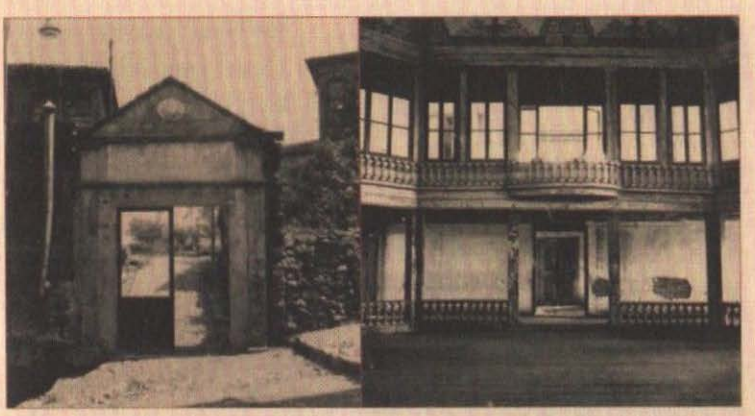
Mevlevi dervişi

II. Mahmud döneminde yaptırılan onarıma ait kitabenin metni şu şekildedir:

"Şehinşâh-ı zaman kutb cihân-ı Sultân Mahmûd'un
Kudûm-u şevketîdir fer veren evreng-ı hâkana
O hâkan-ı velâyet menkebet mahzı kerâmetle
Verir ziynet nizâm-ı mülke şân-ı âl-i Osmâne
Husûsa rûh Mevlânâ-yı Rûmî'ye idüb tekrim
Yapıldı sâyesinde böyle nice Mevlevîhâne
Evvelden zuhûr perver ol şehin envâr-ı ihsânı
Döner hep Mevleviler ta'li-i şems dervîşâne
N'ola âlem olursa sikke-pûş inkiyâdı hep
Verir nutk-u hümâyûna aceb te'essür fermân
O şâhın devr-i ahdinde felek tennûre puş olsun
Olub şevk-i tarib-i âyin-i merdem ehl-i irfâne
Safâdan âsuman eyler sema rûz-u şeb elbet
Dua-yı pâdişâhi olmada âdet-i dervîşâne
Olur ehl-i velâyet nimet-i havâni ol şehinşâhın
Verir seyyid kudüm ve nây-ı lütfi zib-i ekvâne
Güzidâr etmişdi bir gün bu taraftan evvel şu devrân
Kudumüyle müşerref olmuşdu kurb-i tersâne

Kasımpaşa Mevlevihanesi'nin yapıları

Giriş kapısı

Semahane

Temerrüç eyledi deryâ-yı azab cûdi ol şâhın
Görünce olduğun bu dergâhın her yanı virâne
Kapâdâni yevm-i iclâlini bu emir içün ta'yin
İdince su-be su döndü dergâh kasr-ı rıdvâne
İki destim dua'ya kaldırub Ziver *didim târih*
Yapıldı kutb-u âlem sâyesinde Mevlevîhâne
Ketebe: Fakir Yesârîzâde Mustafâ İzzet gufire lehu
1250"

Tekkelerin 1925 yılında kapatılmasından sonra semahane kısmı Kasımpaşa Güreş Kulübü'ne tahsis edilmişti, diğer kısımları ise ilkokul yapılmıştı.

Bu dönemde ana yapının üst kısmındaki müştemilat, hazire ve şadırvan da yok edilmişti.

Mevlevihane'nin oda oda kiraya verildiği zamanlardan

Restorasyon öncesi Mevlevihane'nin giriş kapısı

İlerleyen yıllarda Vakıflar Genel Müdürlüğü, böyle kıymetli bir yapıyı oda oda kiraya verip yok oluş sürecini hızlandırmıştı.

Mevlevihane sonraki yıllarda fakir fukaranın yakacak ihtiyacı için parça parça tahtalarını söktüğü bir yere dönüşmüş, bu hor kullanmanın neticesi olarak 1979 yılında çıkan bir yangın neticesinde yanarak yok olmuştu.

Yapıdan günümüze harabe halde bir kapı, birkaç kırık mezar taşı ulaşmıştır. Yeniden ihya edilme süreci başlatıldı ama maalesef geçmiş günlerini mumla arıyor.

• BİR BULVAR HİKÂYESİ •

Marmaray kazıları sırasında bulunan kalıntılar ve eserlerle İstanbul'daki tarihî yarımadada medeniyetin yaklaşık olarak 8000 sene öncesine dayandığını öğrenmiş bulunuyoruz. Gerek coğrafî konumu gerekse Karadeniz ile Marmara arasındaki geçişin kalbinde bulunması nedeniyle tarihî yarımada, binlerce yıl boyunca farklı medeniyetlere başkentlik yaptı. Tarihî yarımada, bir yaşam alanı olarak pek çok güzelliği barındırmakla beraber önemli bir sorunu da barındırıyordu: Yetersiz su kaynakları!

Bölgenin surlarla çevrilmesi ve özellikle Konstantinopolis olmasından sonraki dönemlerde başlayan saldırılar ve kuşatmalar nedeniyle şehre su getirmek ve gelen suları depolamak adına pek çok proje gerçekleştirildi. Roma döneminde Istranca ormanlarından başlayan büyük su yolları inşa edildi ve su şehre nakledildi. Bu dönemde yaptırılan su yolları yaklaşık olarak

100 km uzaktan şehre su taşıyor, Belgrad ormanları civarından gelen su hatları da kemerler vasıtasıyla bu su yollarını destekliyordu.

Roma ve Bizans döneminde Konstantinopolis'te tahminen 70'ten fazla sarnıç ve ayrıca pek çok açık su toplama havuzu inşa edilmişti. Türklerin şehri fethinden sonra sarnıçlarda su depolama usulü terk edildi çünkü öncelikle şehrin bir daha kuşatılma gibi bir riski kalmamıştı ama bundan daha önemli sebep de şu idi: İslam dininde durgun su ile abdest almak tercih edilmiyordu, bu nedenle depolanmış sudan ziyade çeşmeler vasıtası ile sürekli akan sular makbul sayılıyordu. Fatih döneminde şehrin taşradan almaya başladığı nüfusun oluşturduğu kalabalık, temiz su ihtiyacını gitgide arttırdı. Şehrin farklı yerlerine yaptırılan çeşmeler artık yeterli olmuyordu.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde temiz suyun maliyeti çok yükselmiş, bu da halk arasında hoşnutsuzluklara neden

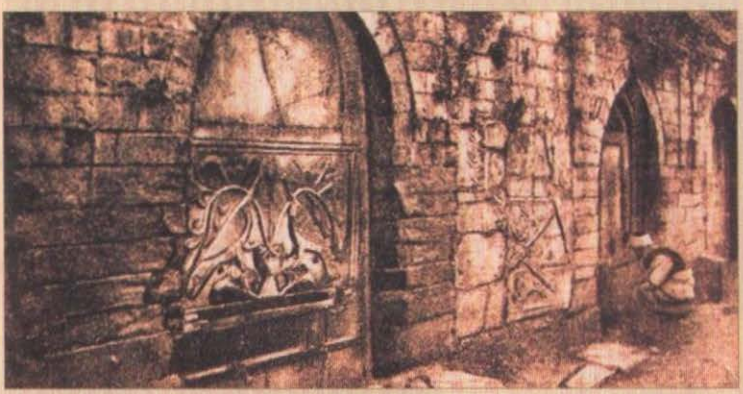
Kırkçeşmeler, Gazanfer Ağa Medresesi ve Bozdoğan Kemeri

olmuştu. Kanuni Sultan Süleyman, Mimarbaşı Sinan'ı şehre bol su getirmenin yollarını araştırması için görevlendirmişti. Mimar Sinan ise Çekmece bölgesinden başlayarak tüm Kâğıthane ve Belgrad ormanı havzasını dolaşmış, Sultan'ın istediği şekilde su getirmenin mümkün olduğunu ancak bunun çok yüksek bir maliyetle gerçekleşebileceğini, tüm su hattı üzerinde keselerin uç uca dizilmesi ile ancak böyle büyük bir projenin altından kalkılabileceğini rapor etmişti. Bu konu üzerinde yaşananları Evliya Çelebi şu şekilde anlatır:

"Süleyman Han, İstanbul'un batısında bir menzil uzak yerde tatlı sular bulup hendese ilmiyle İstanbul'a getirmek isteyince Mimar Sinan, 'Pâdişâhım eğer bu büyük hayrat sana nasip olursa ta bu yerden İstanbul'a on bir saat menzildir. Keseleri uç uca dizip bu kadar bol mal sarf ederseniz bu hayrat size nasip olur ve yoksa bu hayrâta bu mülk kâdir değildir. Doğru haber budur pâdişâhım!' deyince hemen Süleyman Han, 'Ey Mîmar Sinan, hele şu tatlı su İstanbul'a hendese üzere gitmek mümkün müdür?'

Evet pâdişahım, mümkündür. Büyük nehir gibi akar. Eyi, imdi sen keseleri uç uca eğer dizersen bu su İstanbul'a varır, dedik. İnşâallah hakir keseleri yan yana ve kese kese bitişik iki konak yer dizeyim.

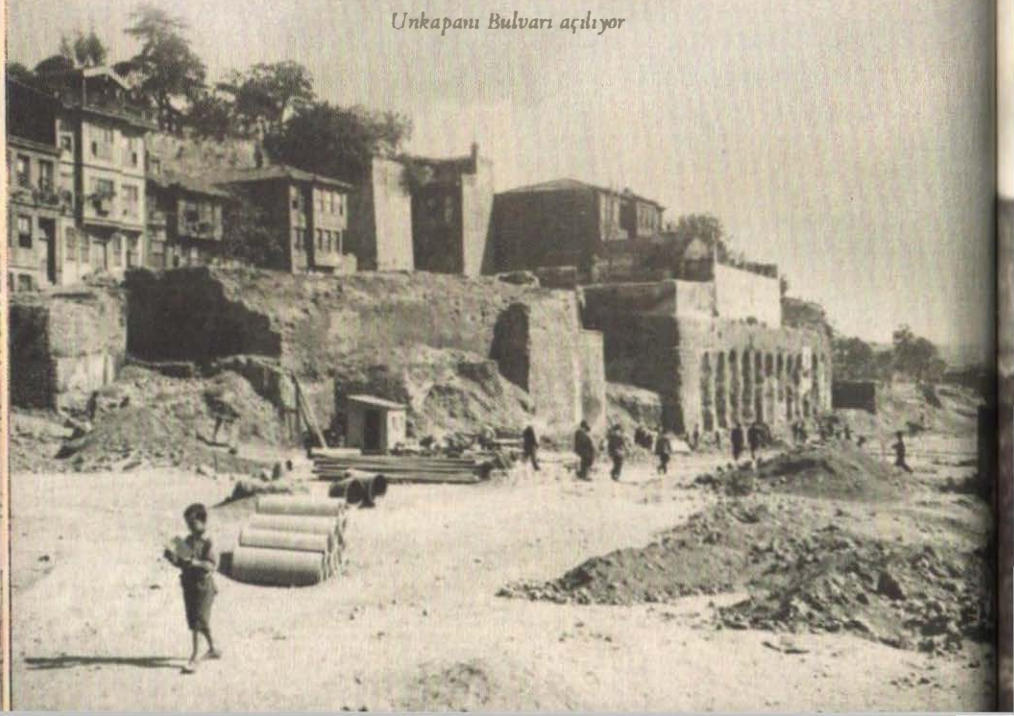
Kırkçeşmeler'de Bizans döneminden kalma tavus kuşu kabartmaları

Hemen "Bismillâh" ile bir kese altını anılan pınarın başına saçıp temeline başlayıp yedi yılda 3700 göz kemerlerdir ki bâzı yerleri göklere baş çekmiş ikişer üçer kat kemerlerdir.

İstanbul içre girip Atpazarı yakınında Yanko'nun Kırkçeşme Kemerleri üzere geçirmek gerekip İstanbul şehri içre anılan tatlı suyu dağıtıp Kerbelâ şehitleri ruhlarını şâd eyledi."

Kanuni Sultan Süleyman'ın emri ile 1553 yılında çalışmalar başlamış ve 1563 yılında su yolları ve çeşme bağlantıları tamamlanmıştı. Şehre su taşıyan bu hatların mahallelere dağıtımından sonra Bozdoğan Kemeri'nin hemen alt kısmında, günümüzde Gazanfer Ağa Medresesi'nin ön kısmında, Atatürk Bulvarı'nın tam ortasına denk gelen yere de sıralı 4 çeşme inşa edilmişti. Bu çeşmeler yolun biraz altında kalıyordu. Çeşmelerin birinde birbirine bakan iki tavus kuşu kabartması vardı. Tavus kuşu kabartmaları Bizans döneminde sıklıkla kullandığından bahsi geçen kabartmaların civardaki bir Bizans eserinden sökülüp çeşmeye takıldığı muhtemeldir.

Unkapanı Bulvarı açılıyor

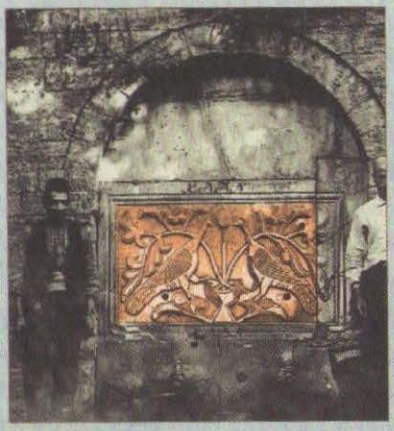

Kitabımızda pek çok yerde bahsi geçen Prost Planı çerçevesinde Unkapanı'nda Bozdoğan Kemeri ile köprü arasına geniş bir bulvar açılması planı, Vali ve Belediye Başkanı Lütfi Kırdar'ın talimatı ile uygulamaya konulmuş; bu çerçevede aralarında Oruç Gazi Mescidi, Firuz Ağa Mescidi, Sekbanbaşı İbrahim Ağa Mescidi, Hoca Teberrük (Yahya Güzel) Mescidi, Papasoğlu Mescidi, Voynuk Şücaeddin Mescidi, Ebu'l-Fazl Mahmud Efendi Mescidi, Payzen Yusuf Paşa Türbesi, İbrahim Paşa Hamamı, Azebler Camii ve Hamamı, Burmalı Mescid Sıbyan Mektebi, Revani Çelebi Camii (Koğacılar Mescidi), Unkapanı Camii (Süleyman Subaşı-Kara Çelebizade Camiisi), Saraçhane Karakolu gibi pek çok tarihî yapı yıktırılmıştı.

Yaşanan bu tarih katliamından Mimar Sinan eseri Kırkçeşmeler de kurtulamamış, "Bulvarın ortasında kalıyor." gerekçesi ile yıktırılmıştı. Aslında bu karardan hemen önce çeşmelerin numaralandırarak sökülmesi ve başka bir yere aktarılması kararı alınmış olsa da daha sonra bu karara uyulmamış ve 400 yıllık güzellik moloz haline getirilmişti. Semavi Eyice'den

Kırkçeşmeler son zamanlarında

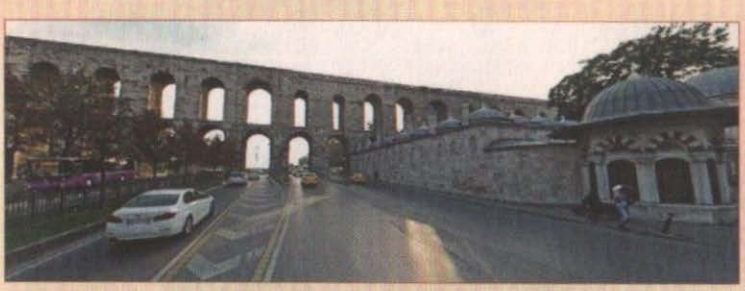
Kırkçeşmeler'deki tavus kuşu kabartmaları

öğrendiğimize göre sadece tavus kuşu kabartmaları bu katliamdan kurtulmuş olup günümüzde Aya İrini'deki depolarda saklandığını bilmekteyiz.

Vali ve Belediye Başkanı Lütfi Kırdar 1944 yılında Belediye dergisine Unkapanı Bulvarı hakkında yaptığı açıklamada:

"... eskiden dar, dolambaçlı ve çamurlu sokaklardan geçilir bir türlü Unkapanı Köprüsü'ne varılamazdı. İnsana hüzün veren bu çirkin manzara yerine yeni tekniğin bütün güzelliklerini ve inceliklerini ihtiva eden 44 metre genişliğinde bir bulvar kaim olmuştur. Yaya halkın, bisikletlerin gidip gelmesine mahsus ayrı ayrı yollar mevcut olduğu gibi bulvar boydan boya çiçekler, ağaçlar ve refüjler ile süslenmiştir."

Yeni açılan bulvarın ortasına yığılan tarihî eser parçaları

Günümüzde Kırkçeşmeler'in bulunduğu yer

diyerek yıktırdıkları onlarca tarihî eserden hiçbir şekilde bahsetmemiş, Menderes döneminde de devam eden yol=medeniyet algısının temellerini atan kişinin kendisi olduğunu göstermiştir.

Günümüzde izi değil tozu bile kalmamış bu güzel eser artık sadece anılarda yaşamakta...

ZARİF BİR KÖŞKÜN AVM'YE DÖNÜŞÜ

Kâğıthane, Lâle Devri'nden itibaren İstanbul'un sur içinde ve Pera'da yaşayan halkının en büyük eğlence alanı olmuştu. Cuma günleri Müslümanların, pazar günleri ise Hristiyan tebanın büyük rağbet gösterdiği Kâğıthane, dere kenarlarındaki kır kahveleri ve gazinoları başta olmak üzere pek çok seyirlik eğlenceye ev sahipliği yapıyordu. Barındırdığı doğal güzellikler yüzünden pek çok saray ve kasır yapısının da inşa edildiği Kâğıthane vadisi aynı zamanda büyük çayırlık alanlara da sahipti. Kâğıthane köyünün tam karşısında, Atiye Sultan Sarayı'nın önündeki büyük alan, dinî bayramlarda büyük eğlencelerin düzenlendiği bir panayır yerine dönüşürdü. Atiye Sultan Sarayı'ndan Ayazağa yönüne doğru gidişte, günümüzde Çağlayan ile Gültepe'nin arasındaki büyük alanda İskender Paşa Çayırı vardı.

Kâğıthane Deresi ve Aziziye Camii

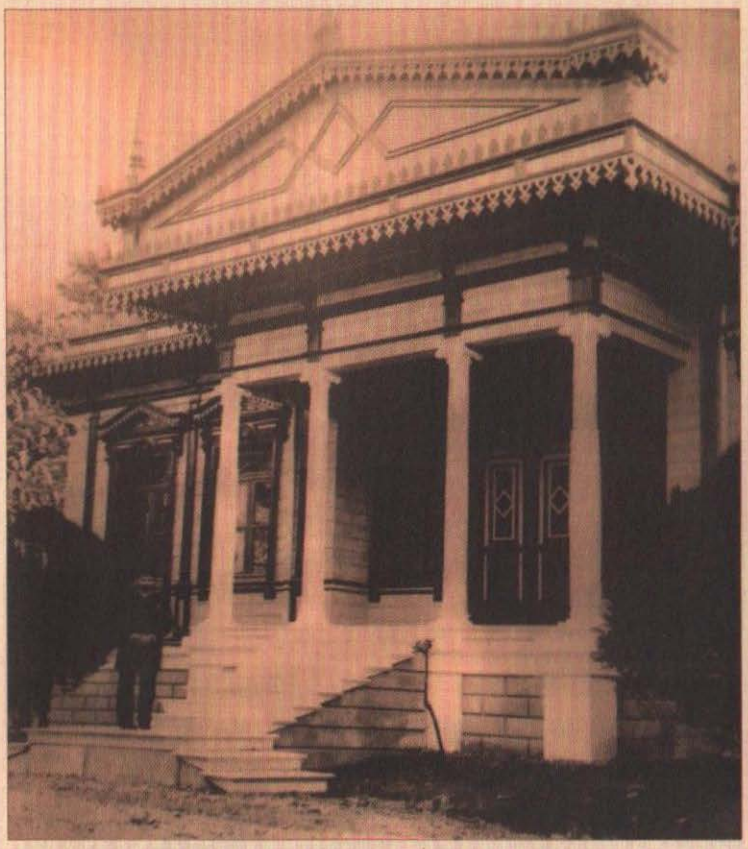
İskender Paşa Çayırı'nda XIX. yüzyılın son çeyreğinde at yarışları düzenlenmeye başlamıştı. Veliefendi'deki at yarışlarından önce İstanbul'daki at yarışı müsabakaları İskender Paşa Çayırı'nda yapılıyordu. Halkın büyük ilgi gösterdiği yarışlara süvari alayları da katılır, yarışlar çayırda başlar, bazen dere geçilir ve bitiş noktası Sâdâbâd Sarayı'nın önü olurdu.

Büyük heyecanla takip edilen yarışlara devlet ricali de kayıtsız kalmadı ve İskender Paşa Çayırı'nın Kâğıthane Deresi'ne yakın olan kısmına Sultan Abdülaziz Han döneminde bir köşk inşa edildi. Yarışların başlangıç noktasında bulunması hasebiyle Koşu Köşkü olarak bilinen bina, Kâğıthane ormanlarında avlanmaya çıkan Padişah'ın dinlenmesi amacıyla da kullanılıyordu.

Süvari alayları Kâğıthane'de

Koşu Köşkü 'nün önden görüntüsü

Tek katlı, taş görünümlü ahşap üslupla yapılmış köşk büyük bir bahçenin içindeydi ve güzel, zarif bir havuzu da vardı.

Tahta çıkma görüşmelerini Atiye Sultan Sarayı'nda yapan ve şehzadeliğinin büyük bir kısmını Kâğıthane ve civarında geçiren Sultan Abdülhamid Han döneminde altın çağını yaşayan bölgedeki kasır ve saraylar, Sultan'ın tahttan indirilmesi ve devamındaki Balkan Harbi dönemlerinde bakımsız kalmış ve yavaş yavaş harap olmuşlardı.

Koşu Köşkü 1930'lara kadar bakımsızlıktan parça parça çöktü ve bir harabeye dönüştü. 1934 yılında yapının yeri

1930'larda Koşu Köşkü'nün yeri

Kâğıthane köyünün zenginlerinden Kerim Ağa'ya satıldı. Kerim Ağa, köşkten son kalan parçaları yıktırdı, işe yarar kısımları hurdacılara sattı, köşkün alanını da kendine eğlence bahçesi yaptı.

Uzun yıllar boyunca bu halini koruyan Koşu Köşkü'nün arazisi daha sonra el değiştirdi, 2000'li yılların başında artık yerinde bir benzin istasyonu vardı.

Günümüzde benzin istasyonunun bulunduğu alanda bir AVM yükselmekte. Sultan Abdülaziz'in koşuları izlediği ve birinci gelenlere ödüller ve nişanlar verdiği köşkü hatırlayan bile kalmadı, İskender Paşa Çayırı ise çeşitli fabrikalar ve gross marketler tarafından kaplanmış durumda.

Köşkün yerine yapılan benzin istasyonu

İÇİNDEN METRO AKAN NEHİR

Günümüzde Yenikapı aktarma merkezi olarak bilinen ve 3 farklı metro hattının kesiştiği alanda Bizans döneminde Konstantinopolis'in en büyük limanı olan Theodosius Limanı bulunuyordu. Altı mermer döşeli bu gösterişli askerî ve ticari liman, aynı zamanda yedi tepeli şehrin tek akarsuyunun döküldüğü yere kurulmuştu.

Lykos Deresi, Osmanlı döneminde Bayrampaşa Deresi ya da Yenibahçe Deresi olarak da bilinirdi. Dere, sur dışında Maltepe taraflarında doğan küçük derelerin birleşmesi ile ana yatağına ulaşır, Sulukule tarafından Konstantinopolis'e girerdi.

Sulukule isimli gözlem kulesi, adını hemen altından geçen Lykos Deresi'nden alıyordu. Bu kısım, surların en zayıf yeri olarak kabul edilirdi. Dere bu noktada günümüzdeki Vatan Caddesi'nin bulunduğu alanda ilerler, Çapa ve Fatih taraflarından akan ufak dereler ile biraz daha güçlenir, daha sonra kavis

Eyüp çiftçi bayramı

alarak Yenikapı'da denize dökülürdü. Toplam uzunluğu 3,5 km olan dere, eski Konstantinopolis'in ve devamındaki İstanbul'un sosyal yapılarının ve meydanlarının yanından geçerdi.

Derenin geçtiği alan, şehrin tek akarsuyunu barındırması nedeniyle Bizans ve Osmanlı dönemlerinde bahçecilik yapılan, etrafında büyük meyve bahçelerinin bulunduğu bir yerdi. Özellikle Osmanlı dönemine günümüzdeki Bayrampaşa semtinin bulunduğu yerde yetiştirilen enginar, tüm şehirde Bayrampaşa Enginarı diye ünlenmişti.

50'li yıllarda bu tarım hâlâ devam eder, senenin belli günlerinde hemen yakınlardaki Eyüp'te çiftçi bayramı yapılır, Bayrampaşa Enginarı, Güngören Bamyası gibi şehrin kıymetli tarım ürünleri sergilenirdi.

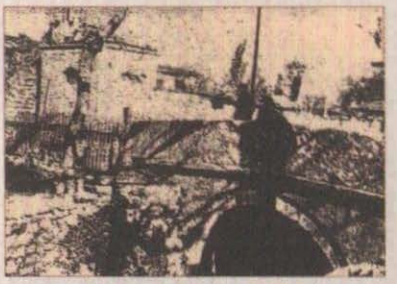
Bayrampaşa Enginarı

Lykos Deresi'nin bereketli suyu ile yetiştirilen enginar, diğer çeşitlerine göre gevrek, yumuşak ve çok lezzetli idi.

Lykos Deresi'nin Sulukule'den şehre girdiği noktadan Akdeniz Caddesi'nin Vatan Caddesi'ne bağlandığı kısma kadar olan yer Yenibahçe olarak bilinirdi. Yenibahçe'de, günümüzde Ulubatlı Metro İstasyonu

ile Gureba Hastanesi'nin arasındaki kısımda derenin üzerindeki tek taş köprü yer alırdı.

Bu tek gözlü köprünün hemen yanında da Attar Halil Ağa Mescidi ve çeşmesi bulunuyordu.

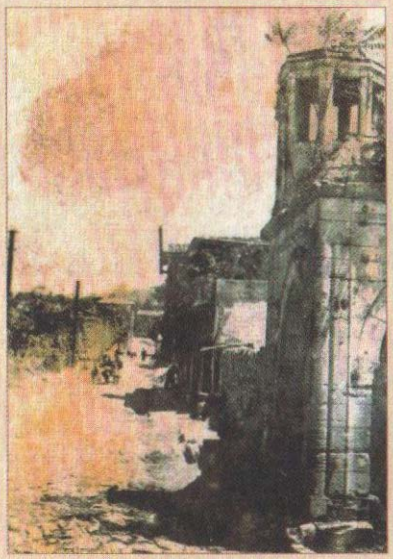

Dere üzerinde Mimar Sinan eseri köprü ve Attar Halil Ağa Mescidi

Edirnekapı'daki Mihrimah Sultan Camii yapılırken temelinden güçlü bir su kaynağı çıkınca inşaatta çalışan Hristiyan bir kalfa bu suyu kullanarak çeşme yaptırmak istemiş ve Yenibahçe'ye suyu akıtarak derenin kenarına bir çeşme yaptırmıştı. Kanuni dönemi sadrazamlarından Rüstem Paşa Eminönü'ndeki camisini yaptırmaya karar verdiğinde seçtiği alanda bulunan Attar Halil Ağa Mescidi'ni yıktırmıştı. Bu mescidin taşları ile o dönemde şehrin epey dışında olan Yenibahçe'ye bir mescit inşa edilmiş ve minaresi de çeşmenin üzerine oturtulmuştu.

Attar Halil Ağa Mescidi ve Çeşmesi

Attar Halil Ağa Çeşmesi

Bu şirin mescit, minare, çeşme ve köprünün bulunduğu alandan günümüzde Vatan Caddesi geçiyor.

Cumhuriyet'in kurulmasından sonra da bölgede aynı şekilde derenin suyu kullanılarak sebzecilik yapılmaya devam etmişti.

Adnan Menderes'in başbakanlığı döneminde, İstanbul'u yeniden imar etme adına başlatılan çalışmalar için Henri Prost'a hazırlatılan planlar ortaya konulmuştu. Bu planlara göre Vatan Caddesi ve Millet Caddesi isimli iki büyük bulvarın açılarak şehre modern bir hava verilmesi amaçlanıyordu. "Yol=medeniyet" olarak görülüyordu ve bu bakış açısına engel olarak görülen ne varsa yok edilmesine bir mani yoktu.

Plan çerçevesinde Lykos Deresi kurutuldu ve Vatan Caddesi'nin inşasına başlandı.

Yenibahçe bostanları

Vatan Caddesi inşa ediliyor, ön kısımda son bostanlar

Fotoğrafta Akdeniz Caddesi ile Vatan Caddesi'nin kesiştiği yer görülüyor. Alt kısımda bahçecilik yapan çiftçilerin kerpiç evlerini görebilirsiniz.

Vatan Caddesi büyük bir törenle hizmete açıldığında Lykos ya da Bayrampaşa Deresi toprağın altına karışmıştı. Uzunca seneler caddenin kenarında, yerin altında bulduğu boşluklardan akmaya devam eden dereye son darbeyi Bedrettin Dalan'ın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı döneminde inşa edilen Hafif Metro Projesi vurdu. Vatan Caddesi'nin altına inşa edilen hafif metro hattı ile Lykos Deresi, Yenibahçe bostanları ve Bayrampaşa enginarı bir daha geri gelmemek üzere tarihe gömüldü.

Fenari İsa Camii, yanında Lykos Deresi'nden sulanan bostanlar

MECİDİYE KÖYÜ'NDEN ✦ MECİDİYEKÖY'E ✦

Mecidiye Köyü Gayrettepe yolu

Osmanlı İmparatorluğu, son yüzyılında yaşadığı savaşlar dolayısıyla topraklar kaybetti ve sınırlarını geri çekmek zorunda kaldı. Bu durumun en büyük mağdurları, şüphesiz imparatorluğun Rumeli kısmında yaşayan soydaşlar oldu. Yaşadıkları kaybedilmiş topraklardan anavatana geri dönmek zorunda kalan halk, imparatorluğun kalan topraklarındaki şehirlere yerleştirildi. Bazen de bu beklenmedik yapılanmaya binaen yepyeni kasabalar ve köyler inşa edildi.

Mecidiye Köyü bahçeleri

Sultan Abdülmecid zamanında, günümüzdeki Sırbistan taraflarından gelen bir grup göçmen soydaşımızın İstanbul'da iskân etmesine karar verildi. Göç ettikleri topraklarda hayvancılık ve bahçecilikle uğraşan bu insanlar için ekip dikmeye uygun, otlakları verimli bir bölge arandı ve Kâğıthane vadisine açılan Galata Deresi'nin üst kısımlarına bir köy kurulmasına karar verildi.

Bölge yerleşime açılmadan önce başta dut olmak üzere pek çok meyve ağacına ev sahipliği yapmaktaydı. Arazinin

Tiyatro sanatçısı Vasfi Rıza Zobu'nun Mecidiye Köyü'ndeki evi

Mecidiye Köyü kır kahveleri

günümüzde Kuştepe'nin giriş kısmına denk gelen yerlerinde ise kar kuyuları vardı. Osmanlı İmparatorluğu döneminde kışın açılan derin kuyulara sıkıştırılarak basılan karlar, yaz aylarında parça parça kesilerek satılıyordu.

Sultan Abdülmecid döneminde kurulan köyün adı "Mecidiye Köyü" olmuştu. Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar yavaş yavaş büyüyen köy, Anadolu'nun özellikle Sivas taraflarından göç almaya devam etmişti. Bölgedeki köylülerin yaşadığı tek katlı ahşap evlere, Cumhuriyet'in ilk yıllarında gitgide büyüyen Şişli bölgesine yakınlığı nedeniyle tek katlı kâgir binalar ve köşkler de ilave edilmeye başlandı. Gerek havasının temizliği gerekse bereketli meyve ağaçları ve güzel çayırları nedeniyle bu yıllarda Mecidiye Köyü'nde oturmak popüler oldu.

Aynı zamanda köyün etrafındaki çayırlara kurulan kır gazinoları da İstanbullular tarafından büyük rağbet görüyordu.

İstanbullular, Şişli'ye kadar işleyen tramvayın son durağında iner ve sonra tekrar günümüzde Cevahir AVM'nin bulunduğu alandan kalkan faytonlara binip Mecidiye Köyü'nün dutluklarına, kır gazinolarına eğlenmeye ve dut yemeye giderlerdi.

Kır kahveleri önünde gezinti

Birbirinden farklı pek çok kır gazinosu, özellikle hafta sonlarında İstanhulluların akınına uğrardı. Bölgenin dutu, şehirdeki hiçbir dut ağacının meyvesine benzemeyecek kadar güzel ve sulu olduğundan dut zamanlarında halkın ilgisi zirveye çıkardı.

Ünlü piyangocu Nimet Abla Mecidiye Köyü'nde faytonuyla gezerken

Mecidiye Köyü'nün dutları

Mecidiye Köyü'nde bir kır gazinosu

Mecidiye Köyü'nün dut ağaçları o kadar bol ve verimliydi ki Bursa'daki ipek imalathanelerine ipek böcekleri için buradan dut ve yaprak yollanırdı.

Bölgedeki meyve ağaçlarının bolluğunu ve münbit toprakların verdiği kaliteli ürünleri değerlendirme adına devlet köyün karşısına bir likör fabrikası inşa etmişti. Bölgenin meyvelerini kullanarak likör üretimi yapan fabrika, 80'li yılların sonuna kadar faaliyetine devam etti.

Pek çok tarihî yapının yok edilmesinin önünü açan Henry Prost'un hazırladığı İstanbul'un yeni

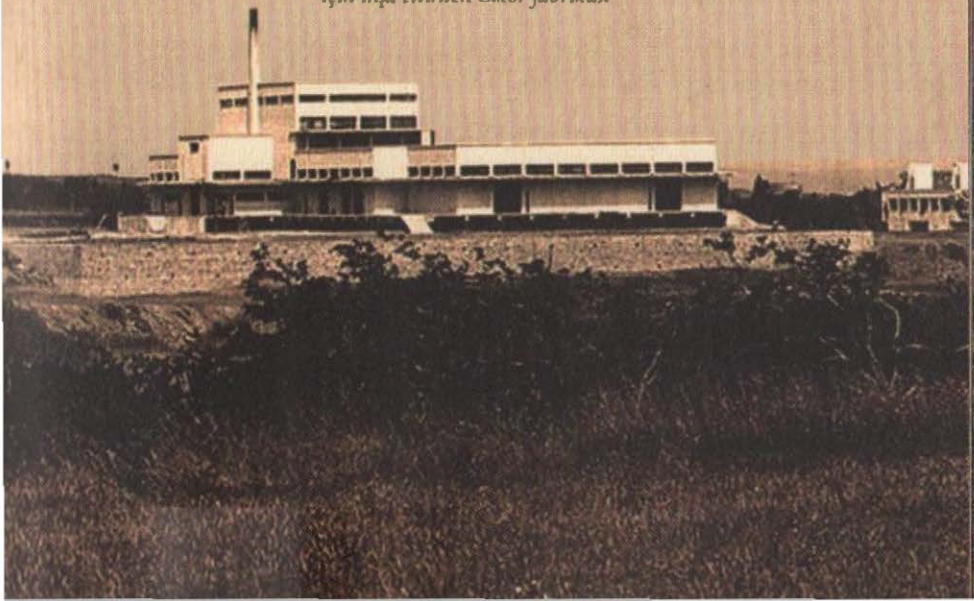
Mecidiye Köyü'nde kır gezisine çıkanlar

Mecidiye Köyü dut bahçelerinde dans edenler

yerleşim planlarından 1939 yılında Mecidiye Köyü de nasibini aldı ve köyün talihi değişmeye başladı. Köydeki gelişigüzel yerleşimlere engel olma adına yapılan planların hatalı uygulamaları sonucu 50'li yıllarda köyden kente göçler başladı ve Mecidiye Köyü'nün günümüzdeki Mecidiyeköy'e dönüşüm sürecini hızlandı.

Mecidiye Köyü'nün meyve bahçelerinden faydalanmak için inşa ettirilen Likör fabrikası

Boğaziçi Köprüsü çevre yolları bağlantı viyadükü inşa ediliyor

Mecidiye Köyü'nde günümüzde tek tük kalmış nar ağaçları

60'lı yıllarda hâlâ eski havasını korumaya çalışan köy, zamana daha fazla diremeyeceğinin sinyallerini veriyordu.

20 Şubat 1970 günü temeli atılan İstanbul Boğaziçi Köprüsü (15 Temmuz Şehitler Köprüsü) için yapılması planlanan çevre yollarının ana hattı, Mecidiye Köyü'nün tam ortasına inşa edilen viyadükten geçiyordu. Bu viyadük inşaatıyla birlikte köyün Gayrettepe tarafı ile bağlantısı kopmuş oldu.

80'li yıllarda iş merkezlerinin yapımı hızla arttı ve nüfus yoğunluğu köyün

Mecidiye Köyü, Boğaziçi Köprüsü çevre yolları öncesi

doğal yapısının hızla bozulmasına yol açtı. Yok edilen dut bahçelerinin yerlerine konutlar ve hanlar inşa ediliyor, köyün güzellikleri yavaş yavaş yok oluyordu.

Bir zamanların en güzel sayfiye alanlarından biri olan Mecidiye Köyü, imar ve yapılanma projelerine maalesef ki yenik düştü ve cehennemi betimleyen bir semte dönüştü. Günümüz Mecidiyeköy'de sayısı bir elin parmaklarını geçmeyen dut ağaçları hâlâ o eski güzel günlerin hatırasını yaşatmaya çalışmakta ve bazı apartman aralarında yaşam mücadelesine devam etmektedir.

●

SARAYIN KÜLLERİNDEN DOĞAN • KATLI OTOPARK •

Sultan Abdülmecid ve Sultan Abdülaziz dönemlerinde toplam beş defa sadrazamlık görevine getirtilen Mehmed Emin Âlî Paşa, aslen İstanbullu olup Mercan semtinde doğdu. Babası Mısır Çarşısı'nda aktar olan Paşa, mahalle mektebinden sonra Arapça eğitimine başlasa da babasının vefatı ile eğitimini tamamlayamadı. 1830 yılında babasının bir dostu aracılığı ile Divân-ı Hümâyûn kalemine giren Paşa, kısa boylu bir zât idi. Kendisine hem boyu

Paris Barış Görüşmeleri

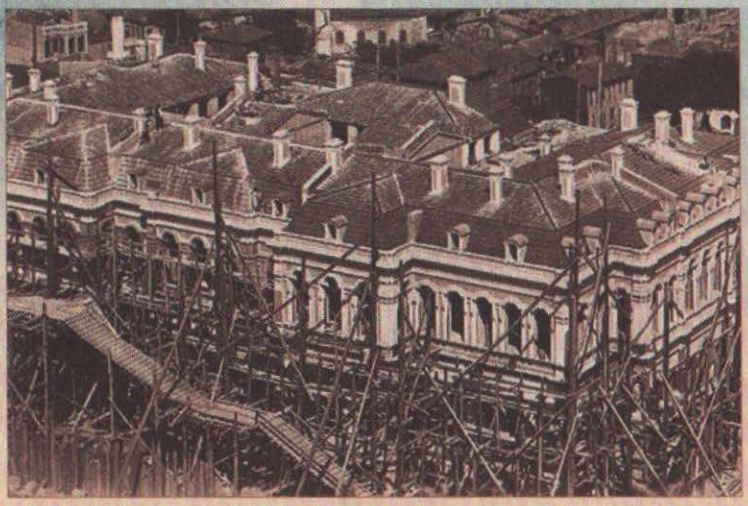
sebebiyle hem de kabiliyetli bir genç olması dolayısıyla Âlî unvanı verildi.

İlerleyen yıllarda tercüme dairesine giren Paşa, aynı zamanda Avrupa'nın pek çok büyük başkentinde görevli aldı. Büyükelçi olarak tayin edildiği Londra'da üç yıl kalan Paşa, aldığı bu görevler nedeniyle Avrupa'ya "büyük Türk diplomatı" olarak ün saldı.

İlk sadrazamlık görevine 38 yaşında başlayan Paşa'nın bu görevi bir yıldan az sürdü. Paşa daha sonra Anadolu'nun muhtelif yerlerinde valilik görevlerinde bulundu. Mehmed Emin Âlî Paşa'nın diplomasi tarihindeki en meşhur vazifesi, Kırım

Sultan Abdülmecid

Saray inşaatı

Harbi sonrası 30 Mart 1856 tarihli Paris Barış Antlaşması'n-da Osmanlı İmparatorluğu'nu temsil etmesi idi. Antlaşmayı Osmanlı Devleti adına imzalayan Paşa, ülkeye dönüşünden

Saray inşa ediliyor

Sarayın mâmur olduğu zamanlar

sonraki müzakereler sırasında "devletin çıkarlarını yeterince savunmadığı" iddiası ile görevden alındı.

Saray'ın genel görünümü

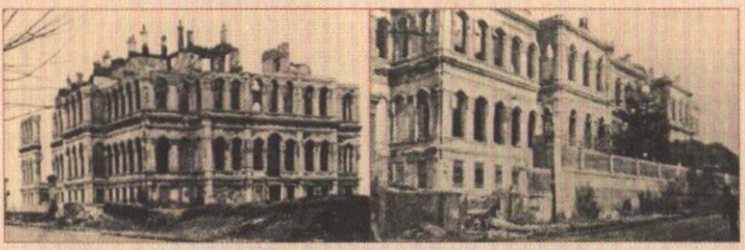

Saray'ın yangın sonrasındaki hâli

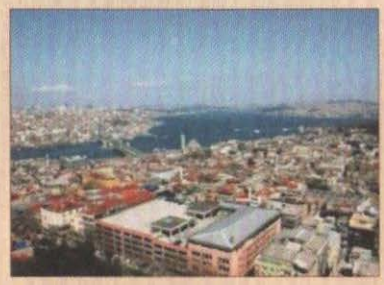
Sultan Abdülmecid'in saltanatının son yıllarında yeniden sadaret makamına tayin edilen Paşa, saray kaynaklı israfın aşırılığını tenkit ettiği için yeniden görevinden alındı.

Saray'ın renklendirilmiş bir fotoğrafı

Yangın sonrası harabe hâli

Saray'ın yerinde günümüzde Mercan katlı otoparkı var

Paşa, Sultan Abdülaziz Han'ın tahta çıkışı ile birlikte devlet işlerine geri döndü. Kısa bir süre yeniden sadrazam olsa da devamında altı yıl kadar Hariciye Nazırlığı görevinde bulundu. Nazırlığı sırasında doğup büyüdüğü Mercan semtine bir konak yaptıran Paşa'nın bu eseri 1865 yılında tamamlandı. Bu ihtişamlı yapı, konaktan ziyade bir saray görünümündeydi.

Avrupaî tarzı ile saray, kısa zamanda İstanbul'un gözde yapılarından biri haline gelmişti.

Mehmed Emin Âlî Paşa Sarayı, Paşa'nın 1871 yılındaki vefatından sonra devlet tarafından satın alındı ve şeyhülislam için meşihat makamı olarak kullanıldı. İlerleyen yıllarda hanım sultanların kullanımına tahsis edilen yapı, bu dönemde de aralıklı olarak el değiştirdi.

Bir dönem Mercan İdadisi olarak kullanılan bina, sonrasında Erkan-ı Harbiye Dairesi olarak kullanılmaya devam etti. 1911 yılına gelindiğinde saray, Mercan'da çıkan büyük yangında harabeye dönüştü.

İç bölümleri ve çatısı yanmış olsa da binanın sapasağlam duvarları yeniden hayata döndürülmeyi uzun yıllar bekledi. Ancak bu görkemli harabe, 50'li yıllarda şehrin Vali ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay'ın talimatı ile tamamen yıktırıldı.

Yıkılan sarayın arsası uzun yıllar boyunca boş kaldı.

Bu güzel sarayın yerine günümüzde hâlâ kullanılan Mercan Katlı Otoparkı yaptırıldı ve böylece bir yapı daha tarihin tozlu raflarına gömüldü.

Harbiye Nezareti avlusundan Saray'ın görüntüsü

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii

KARAKÖY'DEN MARMARA'NIN • SERİN SULARINA •

1634 yılında Merzifon'da doğan Kara Mustafa Paşa, babasının dostu olan Köprülü Mehmed Paşa'nın himayesinde iyi bir eğitim alır. Vakti geldiğinde paşanın kızı ile evlenerek damadı olan Kara Mustafa Paşa, kayınpederinin yanında çıktığı Erdel Seferi sonrasında Sultan IV. Mehmed'e Yanova'nın fethi müjdesini getirince önce Mîrâhûr-ı Sânî, bir müddet sonra da Silistre Beylerbeyliği'ne getirilir. Devlet kademelerindeki hızlı yükselişi Fâzıl Ahmed Paşa'nın vefatıyla zirveye ulaşır ve 5 Kasım 1676 günü sadrazam olur.

Paşa'nın 7 yıl sürecek olan sadrazamlık döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nu, II. Viyana Kuşatması ile gerileme dönemini başlatan büyük bir bozgun yaşar.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa

İmparatorluk tarihinin en kalabalık ordusuyla* çıkılan *Viyana Seferi*, Paşa'nın şehrin fazla harap olmaması adına kuşatmayı ağırdan alması, Polonya'dan yardıma gelen Jan Sobelski'nin ordusunu engelleme görevinin verildiği Kırım Hanı Murad Giray'la arasının açık olması dolayısıyla işini savsaklaması gibi nedenlerle başarısızlığa uğrar.

Kışı geçirmek için Belgrad'a çekilen Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın hedefi yaza doğru yeniden orduyu düzene sokarak yenilgiyi telafi etmek ve Avusturyalıların üzerine yürümektir fakat siyasi rakiplerinin de etkisiyle başarıya ulaşamaz. Viyana bozgunu sonrası yaşanan bu durum Paşa'nın sonunu getirir ve 25 Aralık 1683 günü Belgrad'da başı kesilerek idam edilir. Paşa'nın kellesi Edirne'deki Saruca Paşa Camii'nin haziresine gömülürken bedeni ise Belgrad'da bir cami haziresine defnedilir.

1717 yılında Belgrad'ı ele geçiren Avusturyalılar, Paşa'nın kemiklerini Viyana'ya kaçırırlar. Halen bu kemiklerin Avusturya'nın Linz şehrindeki Kremsmünster Manastırı'nın

* Bu rakamın yardımcı kuvvetler ve hizmetliler ile birlikte 500.000 kişiye ulaştığı tahmin ediliyor.

Yabancı kaynaklarda Viyana Bozgunu

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii Karaköy'de inşa ediliyor

mahzeninde saklandığı söylenmektedir. Manastırın XVII. yüzyıldan kalma kayıtları, bu bilgiyi doğrular niteliktedir.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, sağlığında hayır işlerine oldukça önem vermiştir. İstanbul Çarşıkapı'da ölümünden önce inşasına başlattığı medrese, mescit, kütüphane, türbe ve sebilden oluşan külliyesini ise oğlu Ali Paşa tamamlamıştır. Bunların yanı sıra İstanbul, memleketi Merzifon, Cidde, Kayseri ve Edirne'de pek çok eser yaptırmıştır. Bu hayır eserleri arasında, İstanbul Karaköy'de yaptırdığı caminin akıbeti pek hazin olmuştur.

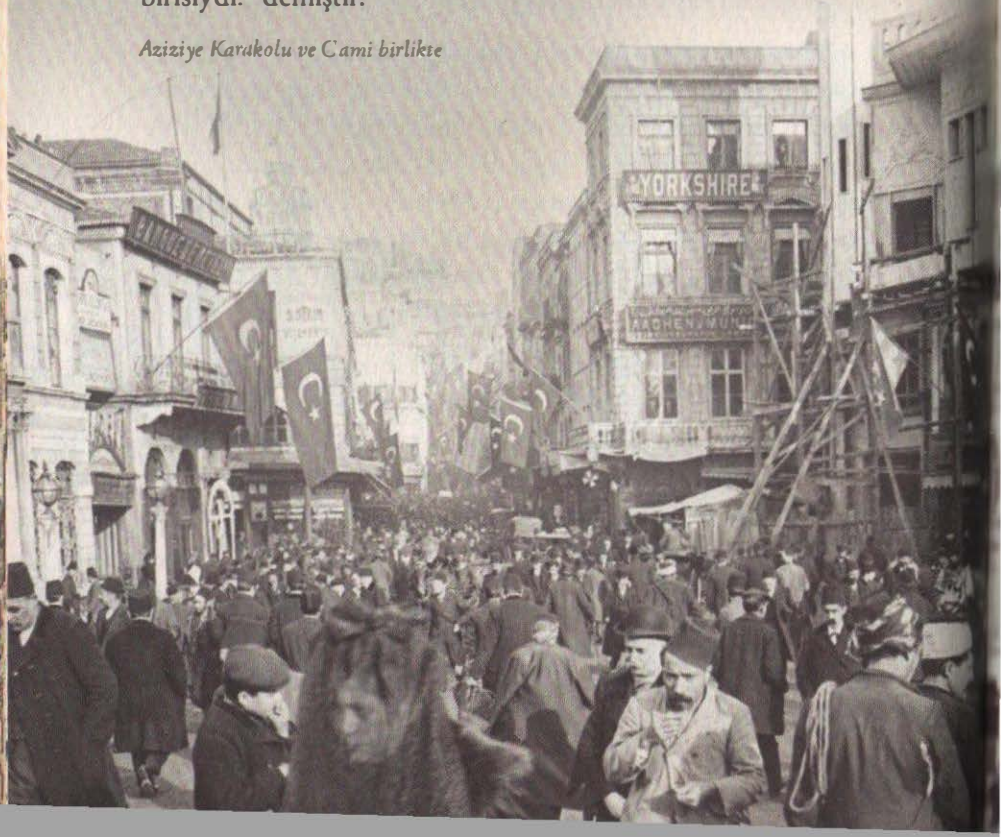
Fatih Sultan Mehmed zamanında Karaköy'e bir tekke inşa ettirilir. Bu tekke iki yüz yıl kadar sonra bakımsızlıktan harap olunca bulunduğu alana Merzifonlu Kara Mustafa Paşa iki katlı bir mescit inşa ettirir. Yapılan bu mescidin de hayli yıpranması, 10 Temmuz 1894 günü gerçekleşen ve tahminen 7.0 şiddetindeki büyük İstanbul depreminden sonra tamamen yok olmasına neden olur.

1903 yılında Sultan II. Abdülhamid Han tarafından Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Cami'nin yeniden yapılmasına karar

verilir ve bu iş için İtalyan Mimar Raimondo D'Aronco görevlendirilir. Prefabrik yöntemle yapılan ve 1908 yılında tamamlanan cami, dükkânların üzerine inşa edilmiş olup sekizgen bir mimariye sahiptir.

İnşa edildiği ufacık alanda olanca güzelliği ile dikkat çeken caminin Art Nouveau tarzında inşa edilmiş tek ibadethane olması, ona büyük bir özgünlük katıyordu. Yapının güzelliği hakkında Prof. Afife Batur: "Karaköy Camii, gerçekten mücevher gibi bir camiydi. O sırada Avrupa'da Art Nouveau diye bir akım vardı. Modern akımların öncüsü olan bir akımdı bu. Türkiye'de D'Aranco aracılığıyla gelmiş ve farklı bir forma, İstanbul'a özgü bir biçime bürünmüştü. Çünkü Avrupalı mimarlar, bu formu hiçbir zaman bir camiye veya türbeye uygulama imkanına sahip değildi. D'Aranco bunu yapmıştı ve Karaköy Camii, bunun Türkiye'deki en yetkin örneklerinden birisiydi." demiştir.

Aziziye Karakolu ve Cami birlikte

1935 yılında İstanbul'a davet edilen Fransız şehir planlamacısı Henri Prost, 1951 yılına kadar kaldığı ülkemizde İstanbul'u imar etme adına şehrin kadim kent kültürünü modernleştirme çabasına girişir. Bu projeler kapsamında müstakil ev alışkanlığımız apartmanlara dönüşür, Kağıthane ve Haliç havzası sanayiye açılır.

Cami, Cumhuriyet döneminde

İktidara geldiğinde İstanbul'u yeniden imar etme temayülünde bulunan Adnan Menderes, günümüzde "Menderes Yıkımları" olarak adlandırılan büyük bir hareket başlatır. Prost Planı'nın en hevesli uygulayıcısı olan Menderes 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra Yassıada'da yargılandığı

Galata Köprüsü'nden görünüm

Camii'nin genel görünümü

Cami'nin yıktırılma planları dönemin gazetelerinde

dönemde, 16 Mayıs 1961 günü *Dünya* gazetesine verdiği mülakatta: "Tarihî, ekonomik, kültürel ve turistik önemi olan, şairane ifadesiyle bir taşına bin mülk feda edilebilecek bu güzel beldenin imar işini, hükümet meselesi olarak ele aldık. Bir kuyumcu titizliği ile tarihî değerleri olan yerlerin feda edilmemesine gayret edildi. Yıkılan camiler, harap ve zaten tarihi değeri olmayan camilerdi." demiştir. Adnan Menderes tarafından harap durumda olduğu iddia edilen ve tarihî değer taşımayan camilerden biri de Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii'dir!

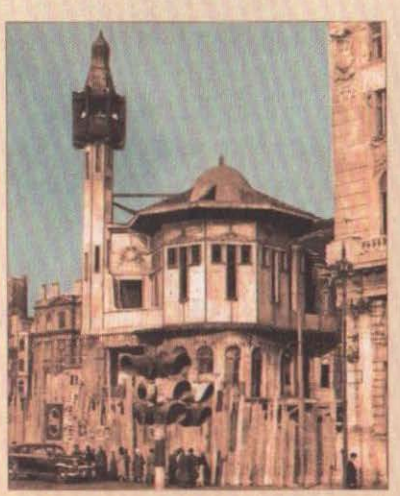
1955 yılında, Prost Planı çerçevesinde Karaköy'de yol genişletmek maksadı ile yıkılacak binalar tespit edilirken Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii'nin de üzeri çizilir.

1957-1958 yıllarında daha önce alınan istimlâk kararı çerçevesinde Vatan Caddesi, Millet Caddesi ve Barbaros Bulvarı açılır. Aralarında Karaköy Meydanı'nın da bulunduğu alanlarda, tarihî niteliğe sahip yaklaşık yedi bin beş yüz civarında yapı yıktırılır. 1958 yılında yayınlanan *İstanbul'un Kitabı* isimli eserde, bu yıkımlar şu şekilde aklanmaya çalışılır:

"İstanbul, şimdi Başvekil Adnan Menderes'in büyük gayreti ile ikinci defa fethedilmektedir. Fatih Bizans'a karşı zafer kazanmıştı. Menderes, İstanbul'daki ızdıraba, avareliğe, dağınıklığa ve derbederliğe karşı bir medeniyet zaferi kazanmıştır. Çünkü İstanbul yeni baştan ele alınmış ve caddeleriyle, meydanlarıyla, binalarıyla, camileri ve tarihî eserleriyle, kültür ve sağlık müessesleriyle yani her cephesiyle, yeni baştan tanzim yoluna gidilmiştir. Işıktan, sudan, renkten ve Cenab-ı Hakk'ın bütün lütuflarından örülmüş olan İstanbul, şimdi bir mimari zevkle, bir san'at anlayışıyla sarılmakta elmas traş edilmekte ve parlamaktadır."

Galata tarafından Cami'ye bakış

Cami yıktırılmaya başlanmış

Kınalıada Camii'nin avlusuna ulaşan bir parça

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii için farklı bir yöntem düşünen yıkım komitesinin gönlü bu güzel yapının yok edilmesine razı olmamış olacak ki, eserin sökülerek taşlarının tek tek numaralandırılmasına ve o zamanlar cami bulunmayan Kınalıada'da yeniden inşa edilmesine karar verilir. Cami, Nisan 1959'da özensiz bir şekilde sökülerek parçalara ayrılır. Mimber ve mihrabının ise Mercan'daki Atik İbrahim Paşa Camii'ne monte edildiği şeklinde bir rapor yazılır. Bu rapor uydurmadır; Atik İbrahim Paşa Camii'nde minber ve mihrabın izine rastlanmamıştır.

Kınalıada'ya nakil işinin hemen yapılmadığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 23 Haziran 1962 günü düzenlenen bir tutanaktan anlaşılmaktadır. Bu kayıtla Karaköy İskelesi'nde caminin parçalarının düzensiz bir şekilde yığılı beklediği, hatta ahşap minarenin geçen üç yılda dalgaların etkisiyle çürüdüğü yazılmıştır.

Kınalıada'daki bir başka parça

Taşınmanın bundan sonraki kısmı yalnızca iddialardan oluşmaktadır. İddiaya göre caminin parçaları bir mavnaya yüklenmiş ancak mavna Marmara'da fırtınaya yakalanmış ve denizin dibini boylamıştır. Taşıma hikâyesinin asılsız olduğu ada sakinleri ile yapılan müzakerelerden anlaşılır; adaya ulaşan malzemelerin, kullanılamaz durumdaki iyice dağılmış taşların ve mermerlerin bir kısmının adaya yaptırılan yeni camide kullanıldığı öğrenilmiştir. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Camii'nden kalan bazı parçalar, adadaki Rum kilisesinin bahçesinde çile çekmeye devam etmektedir.

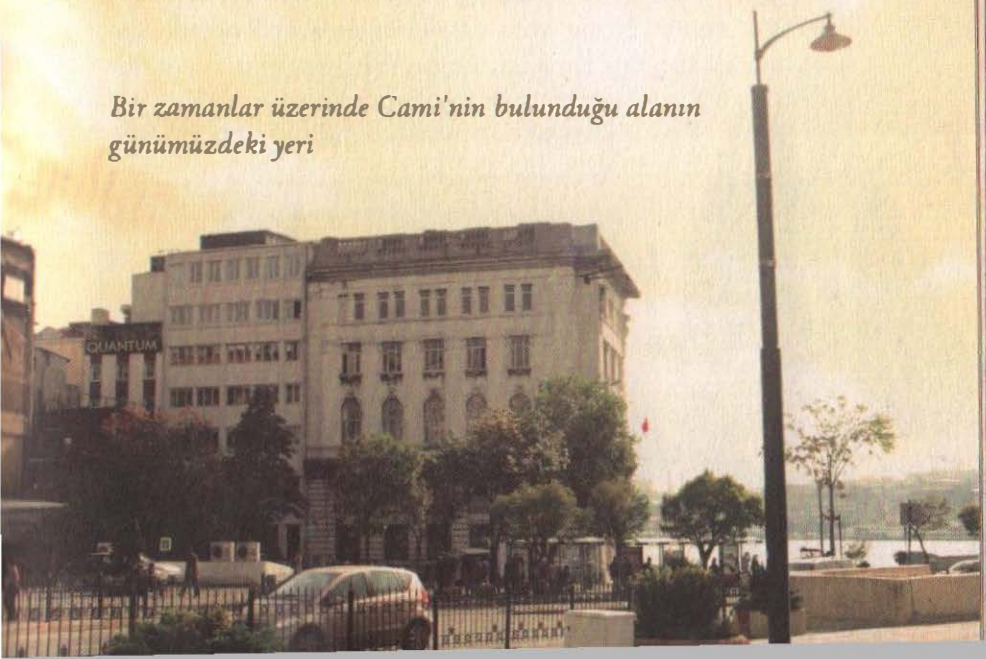
"Mescidin Karaköy'e bakışı o kadar başarılı idi ki, dönemin bütün fotoğrafları bu yapıyı içeren bir kadraj gösterirler. Çok sayıda kartpostalı da yayınlanmıştır..."

Prof. Afife Batur

"Burada ezan okuyan müezzin seçme bir müezzin olurmuş. Bilhassa İstanbul'da yaşayan yabancılar ezan okunduğunda köprünün üstünde durup dinlerlermiş."

Prof. Semavi Eyice

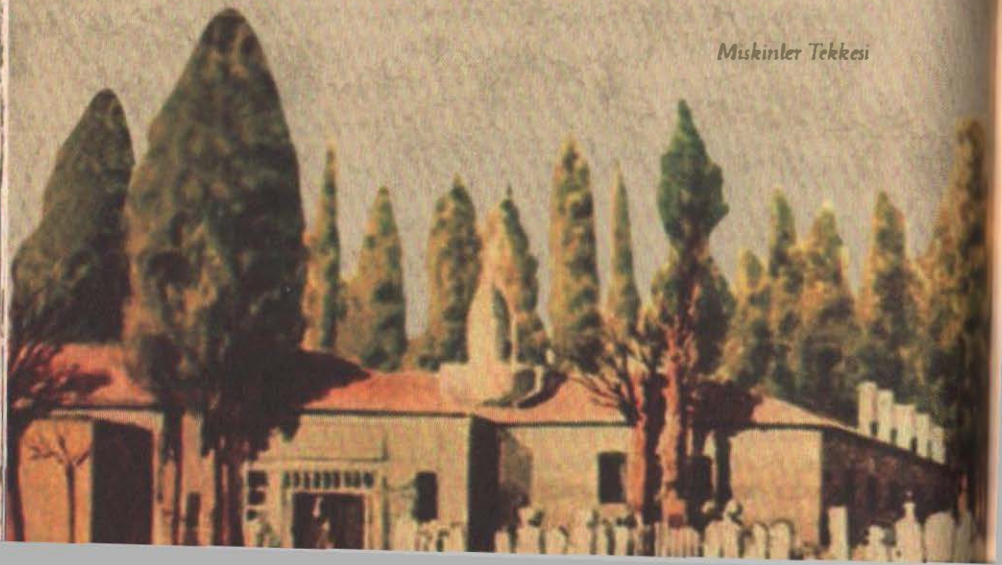
Bir zamanlar üzerinde Cami'nin bulunduğu alanın günümüzdeki yeri

Miskinler Tekkesi

SAHİP ÇIKILMAYAN BİR KÜLTÜRDEN KALAN TEKKE

"Üsküdar Cüzzamhanesi" ya da muteber ismi ile "Miskinler Tekkesi," 1514 yılı Yavuz Sultan Selim döneminde, Bağdat yolu olarak bilinen ve o dönemde Karacaahmet Mezarlığı'nın hemen dışında kalan alana inşa edilir.

Miskinler Tekkesi

XIX. yüzyıla ait bir çizimde Müslüman Mahallesi

Kendilerinden önceki dönemlerde olduğu gibi Osmanlılarda da cüzzam hastalığı bulaşıcı olarak kabul edildiği için bu hastalığa yakalananlar şehir dışına yapılan cüzzamhanelere gönderilirdi. Böylece hastalığın halka yayılmasının önüne geçildiği düşünülürdü. Hastalığa yakalanan kişilerin paşa ya da bey unvanına sahip olması yahut zenginliği, cüzzamhaneye yollanmalarına engel olamıyordu. Konunun uzmanı bir hekimin hastaya cüzzam teşhisi koyması kâfi idi. II. Bayezid'in "Cüzzamlıları şehirden süreler, şehirde komayalar!" şeklinde verdiği ve torunu Kanuni Sultan Süleyman'ın "Cüzzam tâifesin yasağ idüp ilden süreler!" şeklindeki hükümleri ile cüzzamlı hastaların şehirden tecrit edilmeleri kesin olarak emredilmişti.

Cüzzam hastalarının tecrit edilmesinin bir nedeni de bu hastalığa yakalananların el ve ayak parmaklarının düşmesi ve açılan yaralar sebebiyle oluşan kötü görüntüyü başkalarının görmesini önlemekti.

İşlevine uygun olarak "Cüzzamhâne" olması gereken mekânın adı, toplumumuzun güzel hasleti doğrultusunda hastaları

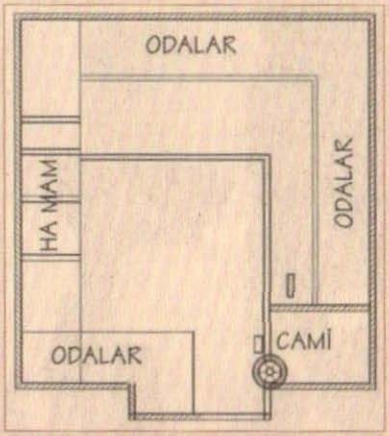

Karacaahmet Mezarlığı ve Tekke yolu

rencide etmemek adına "Miskinler Tekkesi" olarak kullanılıyordu. Cüzzamlı hastalar görüntü olarak aciz, hareket edemeyen, sessiz ve zavallı bir haldeydiler ve bu durum miskin tanımına çok uygundu. Cüzzam hastaları ömürlerinin sonuna kadar mekândan ayrılamadıkları için gerçekten de tekke mensuplarına benzer bir hayat sürüyorlardı. Süheyl Ünver gibi tarihçilerimiz, cüzzamhanenin herhangi bir vakfiyesi olmadığını, geçim kaynaklarının yalnızca halkın verdiği sadakalardan ibaret olduğu bilgisini nakleder. Bu nedenle cüzzamhanelerin tekke olarak anılmasında bir sakınca yoktur. Mevzubahis adlandırma, halkın merhametini celp etme isteğinden kaynaklanmaktadır. Cüzzamhanenin önünde, bu amaç doğrultusunda kullanılmak üzere sekiz adet sadaka taşı vardı.

Enver Naci, *Yedigün* dergisinin 1935 yılında çıkan 126. sayısında konu hakkında şöyle bir örnek vermektedir:

"Gebe kalmayan kadınlar ile evde kalmış telâkki edilen 18-20 yaşındaki kızlar, miskinlerin en büyük gelir kaynaklarıydı. Bu zavallı kadınlar tekkenin ortasındaki alanda bulunan bir değirmen taşını bir miskinin yardımıyla çevirir. Böylece kısmetini açar. Bu arada hücrelerin pencerelerinden kafalarını uzatmış olan miskinler, değirmen çeviren arkadaşlarının işareti üzerine hep bir ağızdan 'âmin âmin!' diye haykırırlardı."

Tekke'den bir kesit

Zaman geçtikçe bir hamam ve bir mescidin ilave edilmesiyle ufak çaplı bir külliyeye dönüşen Miskinler Tekkesi, 1810 yılında esaslı bir tamirattan geçmiştir. 1843 yılında yeniden onarılan tekkeye, 1866 yılında bir sebil ve 1887 yılında bir kuyu ilave edilmiştir.

XX. yüzyıl başlarında Miskinler Tekkesi

Yıktırılmadan hemen önce Miskinler Tekkesi'nin mescidi

Tekke'nin son zamanları

Yapı terk edilmiş ve yıktırılmayı bekliyor

Cumhuriyet dönemi başlarında hastalarının bir kısmı Toptaşı Hastanesi'ne, bir kısmı da Bakırköy Akıl-Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'ne nakledilince Miskinler Tekkesi sakinlerinin sayısı hayli azalır.

Enver Naci, Miskinler Tekkesi'nin son zamanlarını mevzubahis dergide şöyle anlatır:

"Karacaahmet'e gelen bir cüzzamlı çoluk çocuğunu da yanında getirir, hep beraber senelerce bu mezarlık sınırının içinde kalırlardı. Buraya bekâr kadın veya erkek gayet az gelirdi. Bu yalnızlar, asıl hücrelerin bulunduğu daireye alınmazlar, cümle kapısı ile büyük daire arasındaki boşlukta yapılmış olan odalara yerleştirilirlerdi. Bu iki kapı arasında her gün bir bekâr nöbet bekler, akşam ezanı okunur okunmaz kapılar kapatılırdı...

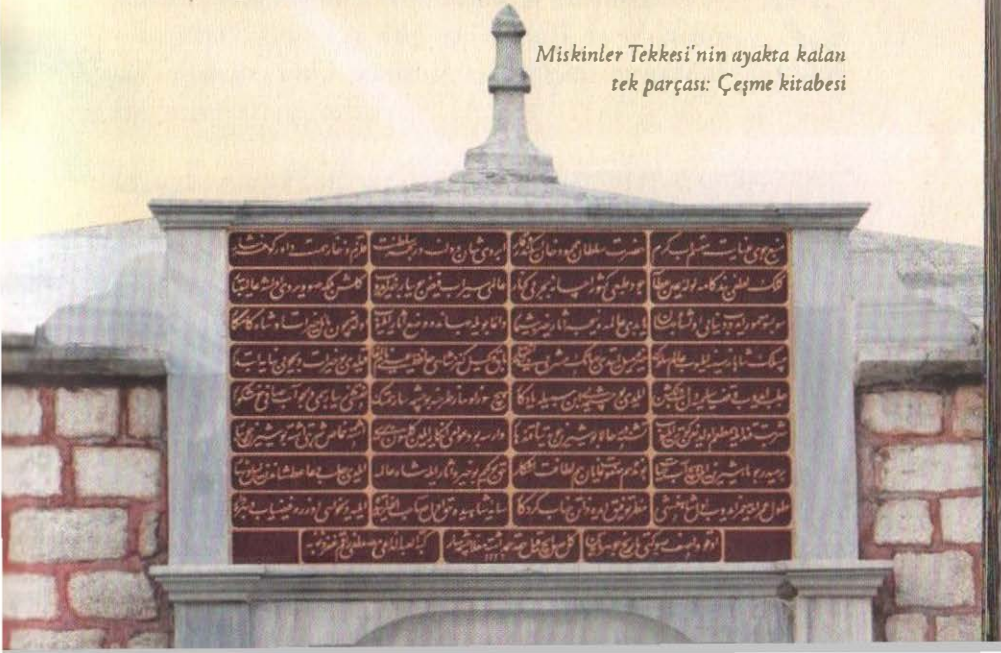
Tekke pek kalabalık değildi. Yalnız bu 33 odadan hemen hiç boş kalanı yoktu. Hastaların en fazla olduğu zamanlarda mevcudu 70-80'i bulmuştur.

Tekkenin tenhalaştığı, 1322 (1904-1905) yılındaki kayıtlarda 16 kişiye düştükleri görülmektedir. Yalnız bu azalmanın sebebi harp sıralarında evkafın tekkeye bakamayışıdır. Son zamanlarda gelen miskinlerin çoğu Âsitaneli ve Tosyalı idi... Buraya gelen hastalara miskin derlerdi. Gerçekten bu hastalar ağır hareket etmekle ün salmışlardır. Ama bu ağırlık hissinin kökü uzvîdir, bedenden gelir. Oradaki hastaların çoğunun el ve ayak parmakları dökülmüştü."

Miskinler Tekkesi'nin son sakinlerinin farklı hastanelere naklinden sonra iyice yalnızlaşan binası için Evkaf Nezareti 1928 yılında bir yıkıcı ile 1500 TL'ye anlaşır ve bu şahıs yapıyı yavaş yavaş yıkar.

Tekkenin harap haldeki duvarları ile hamam ve mescidin kalıntıları da Menderes yıkımları ile ortadan kaldırılır. Sağda solda kalan duvar parçaları ve son izler, Boğaziçi Köprüsü çevreyolları inşası sırasında yok edilir. Miskinler Tekkesi'nden günümüze sadece ön kısmındaki çeşme kalmıştır.

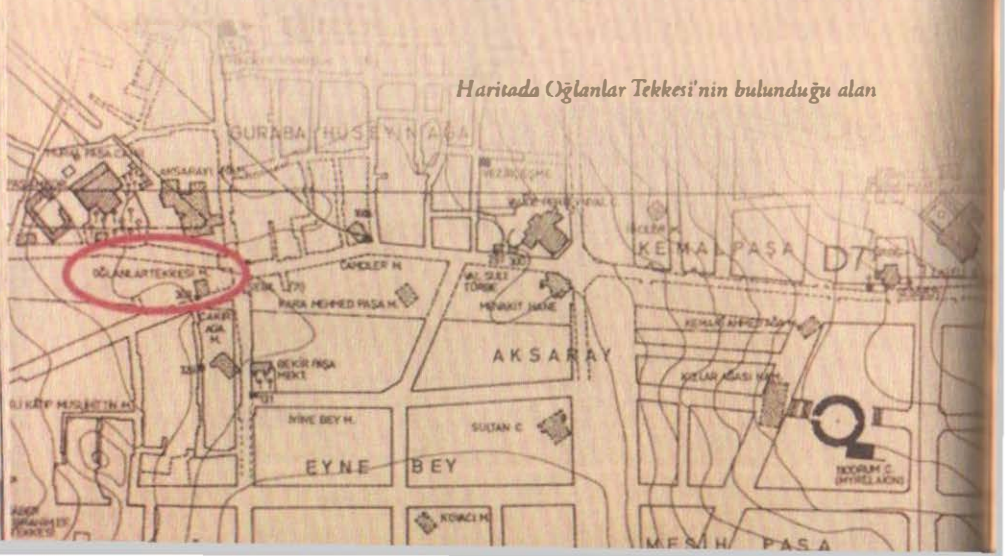

Miskinler Tekkesi'nin ayakta kalan tek parçası: Çeşme kitabesi

Oğlanlar Tekkesi

MİLLET CADDESİ'NİN ALTINDA • KALAN BİR KÜLTÜREL MİRAS •

Fatih Sultan Mehmed'in fetih sonrasında İstanbul'un yeniden imarı ve kalkındırma projesi kapsamında, Anadolu ve Rumeli'den pek çok insan İstanbul'a getirtildi ve yepyeni mahalleler kuruldu. Orta Anadolu'daki

Haritada Oğlanlar Tekkesi'nin bulunduğu alan

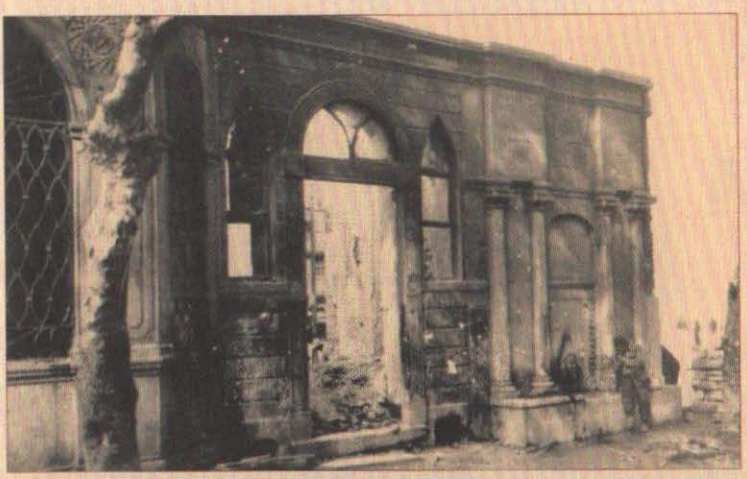
Oğlanlar Tekkesi binası

Aksaray şehrinden getirtilen ve yerleştikleri bu yeni semte "Aksaray" adını veren grup da bunlardan biriydi.

Fatih Sultan Mehmed Han döneminde 1453–1461 yılları arasında Aksaray'da Sekbanbaşı Yâkub Ağa tarafından inşa ettirilen "Yâkub Ağa Tekkesi" aynı zamanda Şeyh İbrahim Efendi, Oğlan Şeyh, Cism-i Lâtif, Oğlan Şeyh İbrahim Efendi gibi farklı isimlerle de bilinirdi.

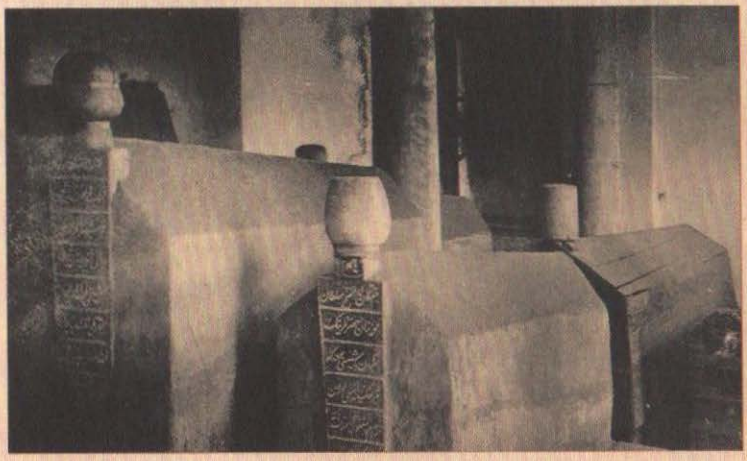

Oğlanlar Tekkesi'nin caddeden görüntüsü

Tekke'nin sebili

1600'lerin başlarında tekke, Oğlanlar Şeyhi (Olanlar Şeyhi) İbrahim Efendi tarafından yeniden canlandırıldı. Tekke, İbrahim Efendi ile Melamilik yoluna bağlanmışsa da XIX. yüzyılının başlarında Halvetiyye'nin Şabaniyye koluna intikal etti. 1871 yılına gelindiğinde Mısır Hıdivi İsmail Paşa'nın eşi Mehveş Hanım tarafından yeniden inşa ettirilen yapı artık Kadiriyye yoluna bağlanmıştı.

Tekke'nin haziresi

Tekke'nin sebil ve çeşmesi Muratpaşa Camii avlusunda

Tekke, dört katlı kâgir yapısıyla dönemindeki diğer tekke binalarına nazaran oldukça farklı bir görüntü arz ediyordu.

Tekkeyi ilk yaptıran Sekbanbaşı Yakûb Ağa ile Oğlanlar Şeyhi İbrahim Efendi'nin kabirleri, zemin kattaki sebilin hemen yanındaydı.

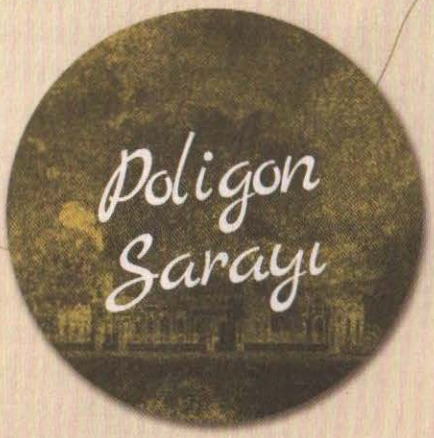
Millet Caddesi açılıyor (1957)

Tekke ve sebil

Tekkelerin kapatıldığı 1925 yılı ile artık kimsesizliğe terk edilen Oğlanlar Tekkesi Millet Caddesi'nin açılması için yıkılması planlanan yapılar arasındaydı. Binanın türbe kısmındaki kabirler, sebil ve çeşme Murad Paşa Camii'nin avlusuna nakledildi. Sonrasında ise mimaride eşi benzeri olmayan bu dört katlı tekke yıktırıldı ve üzerinden medeniyetin olmazsa olmazı(!) yol geçirildi.

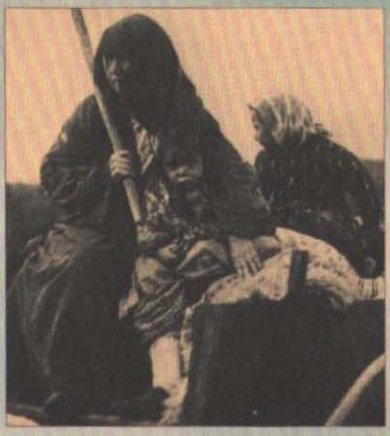

SARAY'DAN HAVAGAZI FABRİKASINA, ORADAN OTOBÜS GARAJINA

• DÖNÜŞÜM •

Sultan II. Abdülhamid Han'ın tahta çıkmasından yaklaşık 8 ay sonra başlayan 93 Harbi (1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı), tarihimizin en acı mağlubiyet ve geri çekilişlerinden biridir. Rus ordusuna Plevne'de gösterdiğimiz büyük direnişe rağmen yenilgimiz kaçınılmaz olmuştu. Ayastefanos'a (Yeşilköy) kadar gelen Rus ordusu ile yapılan ağır antlaşma ile biten savaşta yüzbinlerce insanımız yerinden yurdundan olmuş, Rumeli'de başlayan geri çekilme pek çok vatan toprağının elden çıkmasıyla sonuçlanmıştı.

Henüz devlete hâkim olamadığı bir döneme gelen 93 Harbi'nde yaşanan bozgundan çok etkilenen Sultan Abdülhamid Han, ordunun modernize edilmesi için imparatorluğun birçok yerine modern askerî okullar açılması çalışmalarına başlamıştı.

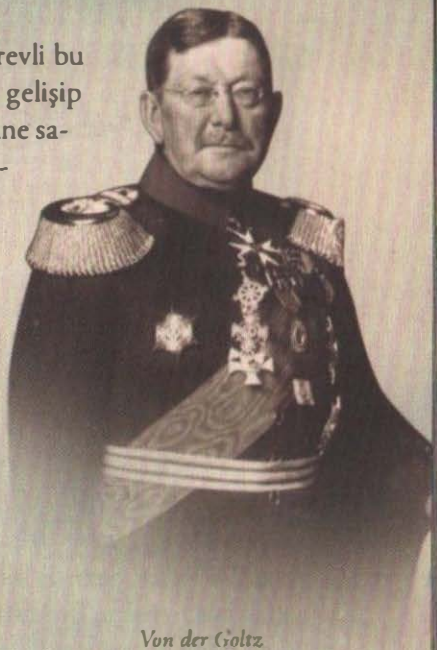
93 Harbi (1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı) göçmenleri

Aynı zamanda Abdülmecid ve Abdülaziz Han dönemlerinde orduya Amerika Birleşik Devletleri'nden yüklü miktarda tüfek alınmıştı. Abdülhamid Han'ın tahta çıkmasından sonra başlayan süreçte ordunun modernleşip güçlendirilmesi için Prusya ekolüne dönülmüş, 1882 yılında Alman Albay Kaehler İstanbul'a gelmiş ve orduyu yeniden teşkilatlandırma çalışmalarına başlamıştı. 1885 yılında Albay Kaehler'in vefatı ile Prusya heyetinin başına, ilerleyen yıllarda adını daha sık işiteceğimiz Von der Goltz geçmişti. 1895 yılına kadar kesintisiz olarak Osmanlı ordusunun hizmetinde çalışan Goltz'un döneminde pek çok Alman subayı İstanbul'a gelmiş, bu süreçte Osmanlı ordusundaki Alman etkisi iyice artmıştı.

Rumeli göçmenleri

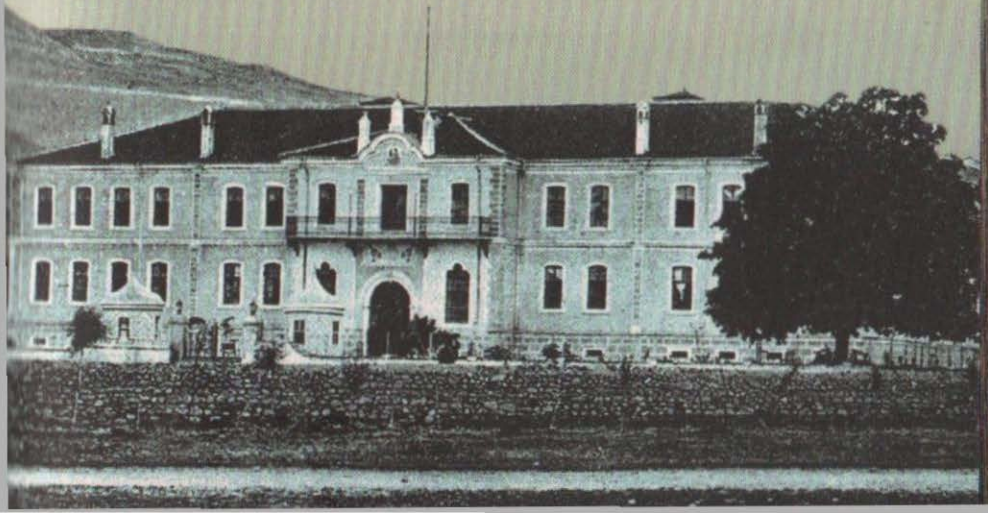
Ordunun modernizasyonu ile görevli bu Alman subayları aynı zamanda hızla gelişip güçlenen ve dünyanın pek çok ülkesine satışa başlayan Alman silah sanayi devlerinin temsilcileri gibi çalışıyorlardı. Hızlıca gelişen Prusya ekolü ile Alman silahlarının Osmanlı ordusunda kullanılması için anlaşmalar yapılmaya başlanmıştı. 1887 yılında Alman Waffenfabrik Mauser Silah Fabrikası ile yapılan anlaşma ile orduya 500 bin adet tüfek alınmış, XIX. yüzyılın sonuna kadar geçen sürede ordudaki Mauser tüfek sayısı 700 bini geçmişti.

Von der Goltz

Bu silahların talimi ve denenmesi için bir alan tahsisi arayışının neticesinde İmrahor Kasrı ile Kâğıthane Harası'nın arasındaki alan uygun bulunmuş, buraya talimgâhlar yapılmıştı.

Abdülhamid Han dönemi askeri idadi

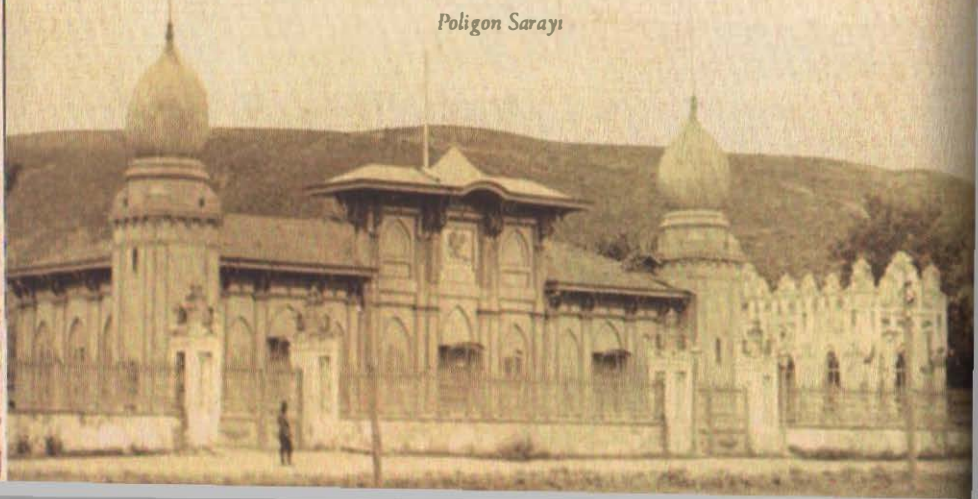
Kâğıthane Deresi

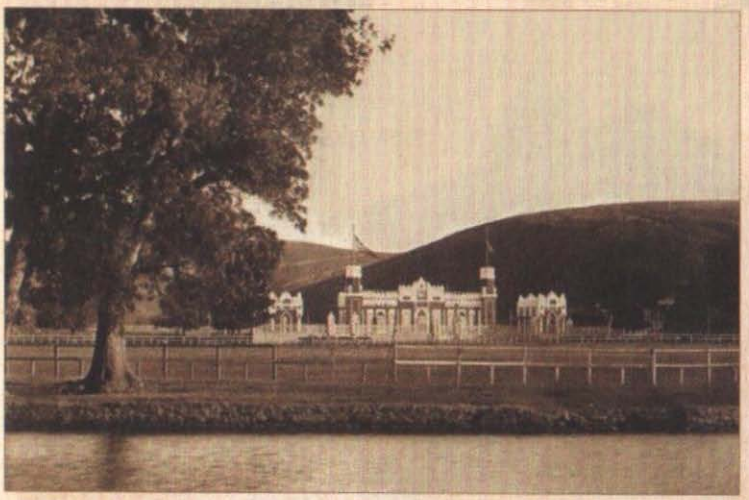
Bir Kâğıthane sevdalısı olan Abdülhamid Han'ın hem bölgeyi ziyaretleri hem de talimgâhta yapılacak olan atış denemelerini izlemesi için buraya bir saray inşa edilmiştir. 1888 yılında inşa edilen bu yapıya Poligon Sarayı denilmişti.

Batı mimari üslubunda inşa edilen sarayda ilk yıllarda kuleler soğan kubbeli ve ana saray yapısı ise çatılı idi. İlerleyen yıllarda yapılan onarımlarda soğan kubbeler kaldırılmış ve mazgal benzeri mimari öğeler eklenmişti.

Tek katlı olarak planlanan sarayda ortada enine geniş bir sofa vardı, iki yanda da iki kuleli kanatlar bulunuyordu. Sofa

Poligon Sarayı

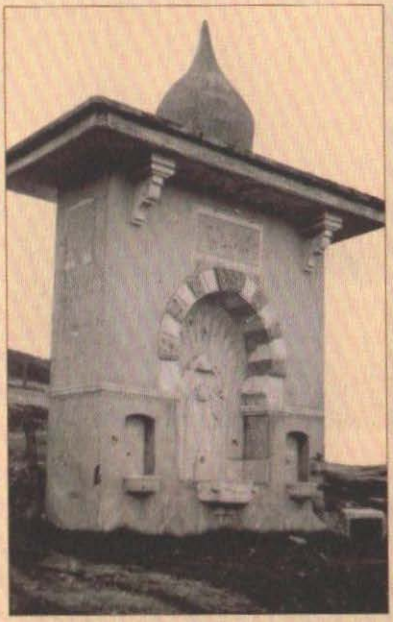
Poligon Sarayı'nın derenin karşı cenahından görüntüsü

kısmı kalem işlerinin güzelliği ile dikkat çekiyordu ve kırmızı boyalı dış cephesi ile Kâğıthane'yi gezmeye gelenlerin hemen dikkatini çeken güzel bir yapıydı.

1915 yılında sarayın 3 görevlisi, kendi paraları ile ana giriş kapısının yanına bir çeşme inşa ettirmişlerdi. Üzerindeki kitabeye "Kaymakam Şekib Hakkı Bey'in Poligon müdüriyeti zamanında Yüzbaşı Rıza ve Mülâzim-ı Evvel Mehmed Halil Efendilerle, muhafız bölük kumandanlarından Lütfi Bey'in

Poligon Sarayı tablosu

Poligon çeşmesi

Yakup Cemil Bey

hizmet ve gayretleriyle hazineye bâr olmaksızın inşa edilmiştir." diye yazılan çeşmenin suyu 70'li yıllara kadar akmaya devam etmiştir.

Teşkilat-ı Mahsusa'nın ünlü silahşoru Yakup Cemil 14 Eylül 1916 günü 14 kişilik bir idam mangası ile bu sarayın bahçesinde idam edilmişti.

Kâğıthane'nin görkemli günleri Lâle Devri ile başlayıp XIX. yüzyılın ortalarından itibaren zirveye oturmuştu. Balkan Harbi ve devamında yaşanan I. Dünya Savaşı, bölgenin yavaş yavaş gözden düşmesine neden olmuştu. Eski şaşaalı görüntüsünü kaybeden Kâğıthane bölgesindeki saraylar ve kasırlar, 1950'lere gelindiğinde teker teker yok olmaya yüz tutmuştu.

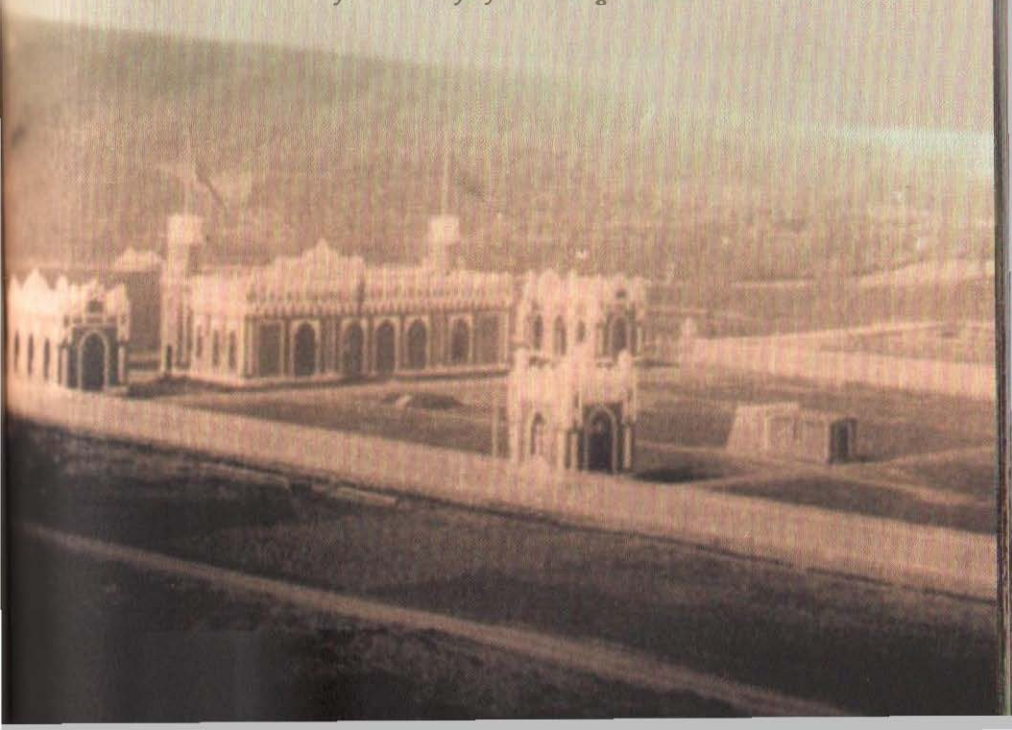
Nihayetinde Kâğıthane'de ayakta kalan en son Osmanlı bakiyesi yapı Poligon Sarayı oldu.

1956 yılına kadar nerdeyse sapasağlam ayakta duran saray koskoca şehirde Havagazı İdaresi yapmak

için başka yer kalmamış gibi alınan bir karar ile yıktırıldı ve yerine bir havagazı fabrikası inşa edildi. Burada kok kömürü kullanılarak havagazı üretimi yapıldığı için tesis uzun yıllar boyunca çevreye ağır bir duman yaydı ve Kâğıthane'nin florasına büyük zarar verdi.

Haziran 1993 yılına kadar havagazı fabrikası olarak kullanılan alana 1995 yılında İETT garajı yapıldı. Uzun yıllar Poligon Garajı olarak bilinen alan günümüzde Kâğıthane Garajı olarak isimlenmiş durumda ve bir zamanlar yerinde güzel bir sarayın olduğuna dair en ufak bir işaret bulunmamaktadır.

Saray'ın Cumhuriyet yıllarındaki görünümü

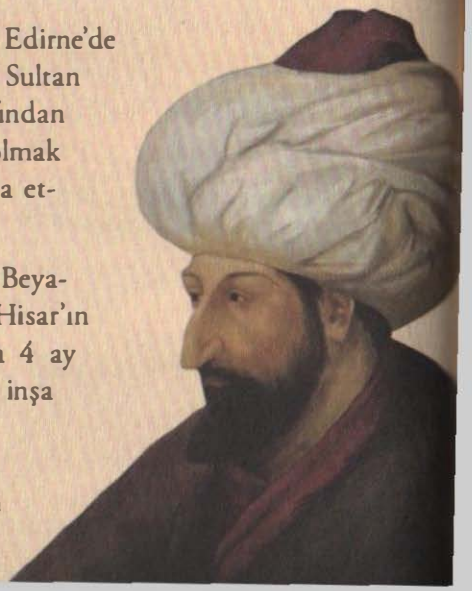
Rumeli Hisarı Kaleiçi Mahallesi

ÜÇ YÜZ YILLIK MAHALLENİN • YOK OLUŞU •

Babası II. Murad'ın vefatından sonra ikinci kez tahta geçen genç Padişah Fatih Sultan Mehmed'in artık tek hedefi vardı: Konstantinopolis'i fethetmek...

Bu amaç uğruna başkent Edirne'de uzun süreli hazırlıklara girişen Sultan Mehmed, şehre Karadeniz tarafından girebilecek yardımlara engel olmak adına 1452 yılında bir hisar inşa ettirmeye karar verdi.

Avrupa yakasına, Yıldırım Beyazıt Han'ın yaptırdığı Güzelce Hisar'ın (Anadolu Hisarı) tam karşısına 4 ay gibi kısa bir zaman zarfında inşa

Fatih Sultan Mehmed Han

XIX. yüzyıl başlarında Rumeli Hisarı

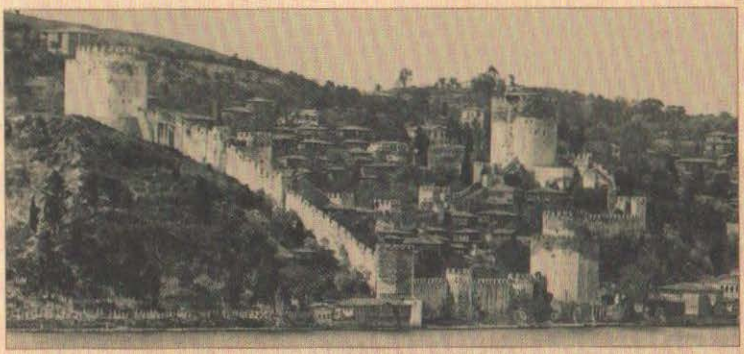
edilen hisar, dönemin imkânlarına göre muazzam sayılabilecek bir hızla tamamlanmıştı. Sultanı Mehmed'in ise hisarın inşasında bizzat çalıştığı biliniyordu.

Yapıldığı dönemin kaynaklarında adı Yenice Hisar, Kulle-i Cedîde ve Boğazkesen Hisarı olarak geçse de yapı diğer tüm zamanlarda "Rumeli Hisarı" adı ile biliniyordu.

İstanbul'un fethinden sonraki dönemde Rumeli Hisarı bir tür hapishaneye dönüştürülmüştü. Sonraki zamanlarda Kırım

Rumeli Hisarı'nın denizden görünümü

Kalgayları için zorunlu ikamet alanı olarak da kullanılan hisarın içinde muhafızlar için de bir mahalle kurulmuştu.

Kaleiçi Mahallesi olarak bilinen yerde zamanla ahşap evlerin sayısı artmış, mahallenin ortasına bir de mescit inşa edilmişti.

Sultan III. Selim dönemine gelindiğinde Rumeli Hisarı esaslı bir tamir görmüş ve Kaleiçi Mahallesi, sakinleriyle birlikte buradaki varlığını devam ettirmişti.

Kaleiçi Mahallesi,
Albert Kahn Arşivi'nden

Üzerine tiyatro yapılan Kaleiçi Mahalle Mescidi

Bir kış günü Rumeli Hisarı ve Kaleiçi Mahallesi

İstanbul'da yaşanan bir depremde mahalle mescidi harap olmuşsa da minaresi ayakta kalmayı başarmıştı.

Fethin 500. yılı olan 1953 senesine gelindiğinde Rumeli Hisarı, bakımsızlıktan epey harap bir hale gelmişti.

Hatta bakımsızlığından dolayı bazı kesimler Rumeli Hisarı'nın tamamen yıktırılmasını, elde edilen taşlarla muazzam büyüklükte bir Fatih Sultan Mehmed heykeli dikilmesini teklif etmişlerdi.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın talimatı ile Rumeli Hisarı'nın restorasyon çalışmalarına başlanmış, toplam dört yıl süren çalışmalardan sonra 1957 yılında yapıt yeniden toparlanmıştı. Hisar, yaşamını bir şekilde devam ettirmeyi başarmıştı; fakat olan 300 yıllık Rumeli Hisarı Kaleiçi Mahallesi'ne olmuştu. Tüm bu çalışmalar sırasında hisarın içindeki mahalle ortadan kaldırılmış, mescidin kalıntıları da yıktırılarak yerine bir amfi tiyatro yapılmıştı.

Koskoca bir mahallenin yok olması ile şehir, kadim bir kıymetini daha bu şekilde yitirmişti.

Rumeli Hisarı'nın onarım sonrası denizden görünüşü

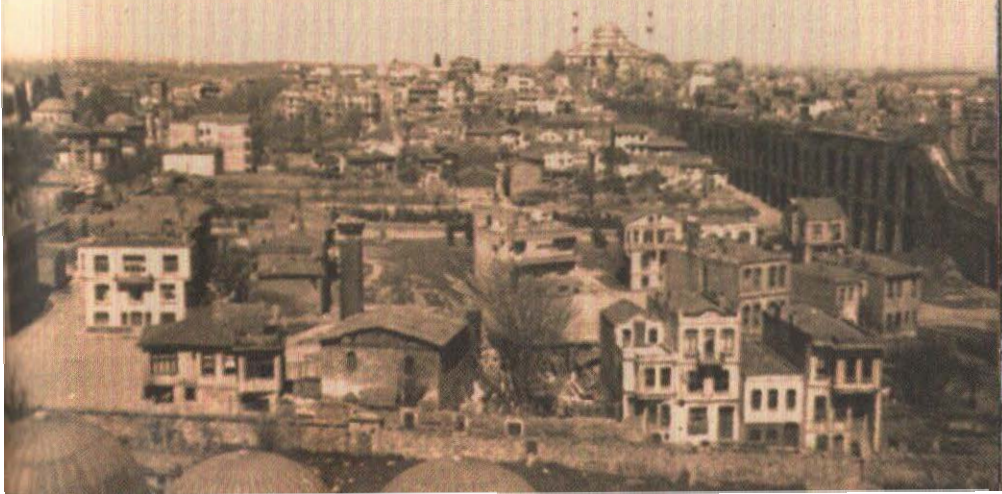

Saraçhane Mahallesi

ŞEHRİN İLK MAHALLESİNİN ◆ KAVŞAĞA DÖNÜŞÜMÜ ◆

29 Mayıs 1453 günü Konstantinopolis'i fetheden Fatih Sultan Mehmed'in dirlik ve düzeni sağladıktan sonra öncelikli hedefi, şehri yeniden eski mamur günlerine kavuşturmak

Şehzade Camii minaresinden Saraçhane Mahallesi

olmuştu. 1204 yılında yaşadığı Latin işgaline kadar dünyanın en güzel, en müreffeh ve aynı zamanda en kalabalık şehirlerinden biri olan Konstantinopolis, işgalde yaşanan yağmalar yüzünden bir daha asla eski haline kavuşamamıştı. Latin işgalinin bittiği ve şehirde yeniden Bizans hâkimiyetinin tesis edildiği 1261 yılından sonra gerileme sürecine giren şehir, eski şaşaalı günlerinden uzaklaşmış, Türklerin şehri kuşatması sırasında neredeyse bir harabeye dönüşmüştü.

Fatih Sultan Mehmed, fetih sonrası şehri yeniden canlandırmak için ilk olarak Osmanlı hâkimiyetindeki topraklardan şehre insanların yerleştirilmesi emrini vermişti. Bu emir ile Üsküp'ten gelenler Cibali taraflarına, Ermeniler Langa'ya ve Kumkapı'ya, Aksaray'dan gelenler yeni kurulan Aksaray Mahallesi'ne, Çarşamba'dan gelenler Fatih Çarşamba Mahallesi'ne, Yenişehir'den gelenler Yenikapı'ya ve Karamanlı Hristiyan Türkler de Yedikule taraflarına yerleştirilmişlerdi.

Bu süreçte Fatih Sultan Mehmed, Fatih semtinin merkezinde yer alan ve artık bir harabeye dönüşmüş olan Havariyyun Kilisesi'nin üzerine kendi külliyesini yaptırmaya karar vermişti. Külliye'nin devamındaki alanda ise İstanbul'un ilk mahallesi

Saraçhane Mahallesi son demlerinde

Sekbanbaşı Mescidi

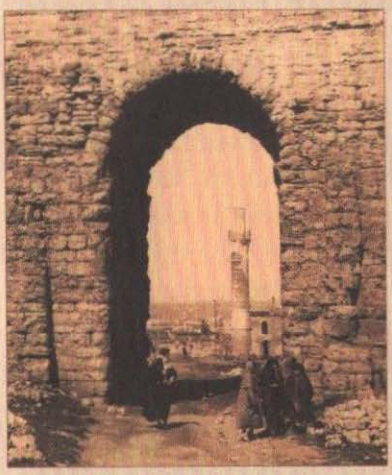
olan Saraçhane kurulmuştu. Mahalle adını bölgenin ortasına kurulan ve saraçlar ile demircilerin faaliyet gösterdiği büyük çarşıdan almıştı. Dönemin en büyük çarşısı olan Saraçhane Çarşısı'nın inşası 1475 yılında tamamlanmıştı. Yüzlerce dükkânın bulunduğu çarşıda at takımları, koşumlar, deri eşyalar gibi şeyler yapan saraçlar ve demirciler faaliyet gösteriyor ve ordu ile halkın ulaşımda ihtiyacı olan eşyaları üretiyorlardı. Dönemin büyük ve önemli bir sanayi tesisi olarak kabul edebileceğimiz Saraçhane Çarşısı Ayasofya Vakfı'na bağlı idi. Hemen karşısına askerî bir kışla yapısı da inşa edilen çarşı, bölgeyi canlandırmış ve Saraçhane Mahallesi'nin büyümesini hızlandırmıştı.

Süleymaniye tarafından Saraçhane

Revani Çelebi Camii

Bozdoğan Kemeri'nin bir gözünden görünen Revani Çelebi Camii

1672 yılında İstanbul'u ziyaret eden Fransız seyyah Antoine Galland bu çarşıyı ziyaret etmişti. Yazdığı seyahatnamesinde çarşı hakkında şunları anlatıyordu:

"...Ekselans Unkapanı'na indi ve şehirde oldukça büyükçe bir mesafe kat ederek Saraçhane'yi gezdi ki burası eyer, başlık takımı ve diğer işleme ve nakış işleri yapanların dükkânlarının bulunduğu büyük ve kapalı bir yerdir. Bu dükkânların yola doğru çok uzanan ön kısımları altın ve gümüş sırmalı ipek kumaşlarla, Hindistan kumaşlarıyla veya İran halılarıyla süslüydü.

Bu dükkânların bazılarında birtakım Türklerin uykuya mağlup olarak sedirlere yatıp uyudukları görülüyordu. Başka dükkânlarda beş-altı Türk'ün birlikte toplanıp bir dümbelek

Çandarlı İbrahim Paşa Hamamı

çalıcısını yahut kötü bir hanendeyi gayet dikkatle dinledikleri, hatta dükkânlarında asılı bulunan fenerlerin ışığında tütün içtikleri görülüyordu. Gerek dükkânlarda ve gerek sokaklarda bulunan bu fenerler, içleri pamuk dolu üç-dört yahut beş köşeli, yahut daha da başka şekilli tahta avizelere, her renkten kordonlarla asılı bulunuyordu. Bu fenerleri her dolaştığımız yerde gördük. Ekselans, murabba biçiminde, kubbeli ve oldukça ufak bir bina olan bedestene geldi. Burada hemen münhasıran altın çubuk tüccarlarıyla kitapçılar vardır. Oldukça yüksek olan bütün dükkânların duvarları güzel ipeklerle kaplıydı. Her Türk'ün gelene geçene serpmek üzere kullandığı kokulu sularla dolu gümüşten kokuluklar ve şişelerle yakılmış kalın bir beyaz mum taşıyan büyük gümüş bir şamdan mevcuttu. Bu yer pek dar olduğundan halkın kalabalığı sanki daha çokmuş gibi geliyordu. Oradan çıkınca hepsi çok iyi süslenmiş birçok sokaktan geçerek bu gezintiyi Valide Han'ıyla bitirdik... "

Burmalı Mescit

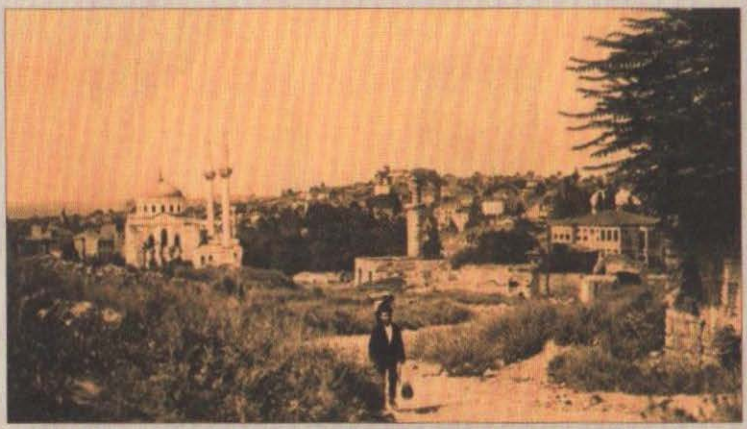
Fatih Vezneciler yolundan Bozdoğan Kemeri'ne bakış

Fransız seyyahın ziyaretinden kısa bir süre sonra, 1673 yılında çıkan bir yangın Saraçhane çarşısını kullanılamaz hale getirdi. Bu olaydan 1 yıl sonra çarşı kâgir olarak yeniden inşa edildi, zamanla daha farklı alanlarda kullanılan dükkânlar ilave edildi. 1908 yılında çıkan ve çarşının tamamen yok olmasına neden olan yangında çarşıda 300'e yakın dükkân vardı.

Geçen yüzyıllarda iyice gelişen Saraçhane Mahallesi'ne pek çok cami, mescit, medrese, sebil, mektep ve hamam inşa

Saraçhane Mahallesi konakları

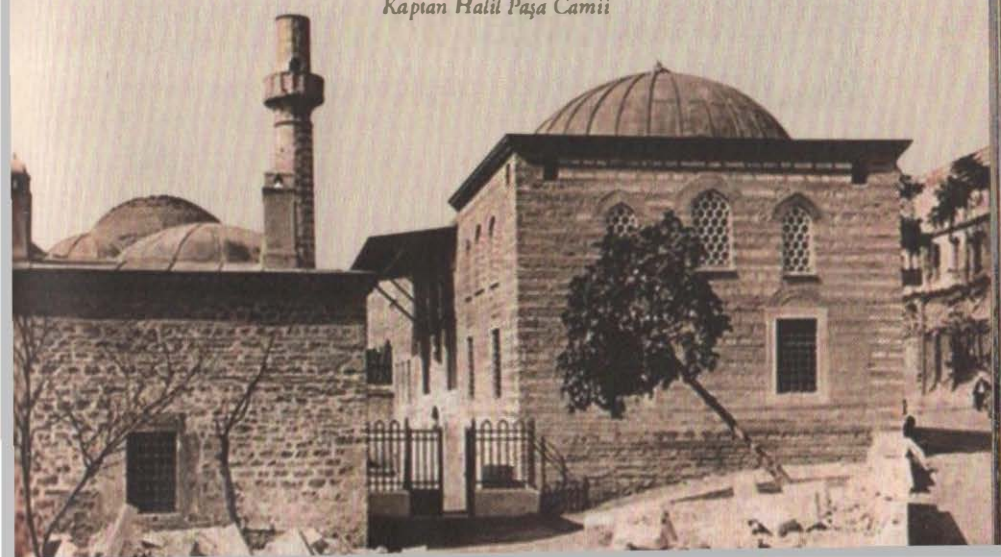

Saraçhane'den Aksaray'a bakış

edilmişti. Bununla birlikte Halid Ziya Uşaklıgil gibi pek çok ünlünün konağı da bu mahalledeydi.

Osmanlı İstanbulu'nun üzerine bir kâbus gibi çöken Prost Planı Unkapanı Köprüsü'nden Aksaray Mahallesi'ne kadar giden bir bulvarın yapılmasını öngörüyordu. Bu bulvarın geçiş alanı ise Saraçhane Mahallesi'nin kalbiydi. 1935-1938 yılları arasında, 1940-1945 yılları arasında ve 1950-1957 yılları arasındaki farklı iktidarlar döneminde Prost Planı kademe kademe

Kaptan Halil Paşa Camii

Dülgerzâde Camii

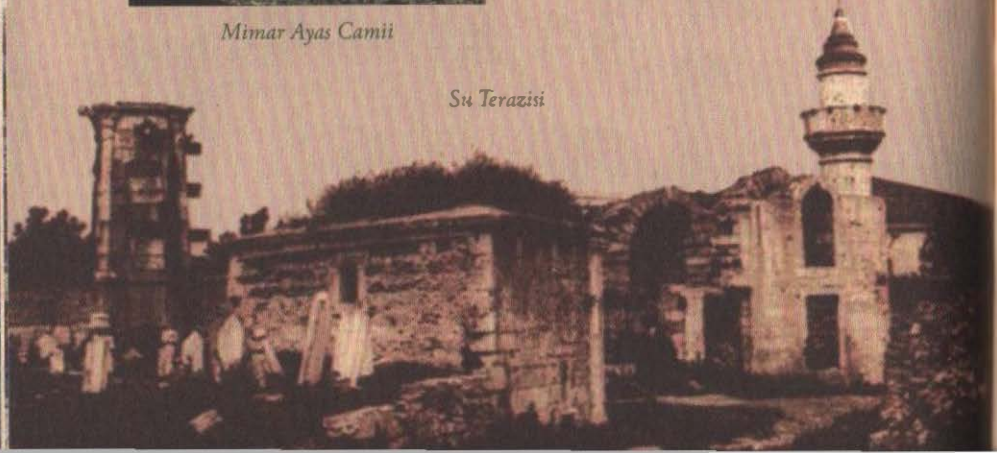
Mimar Ayas Camii

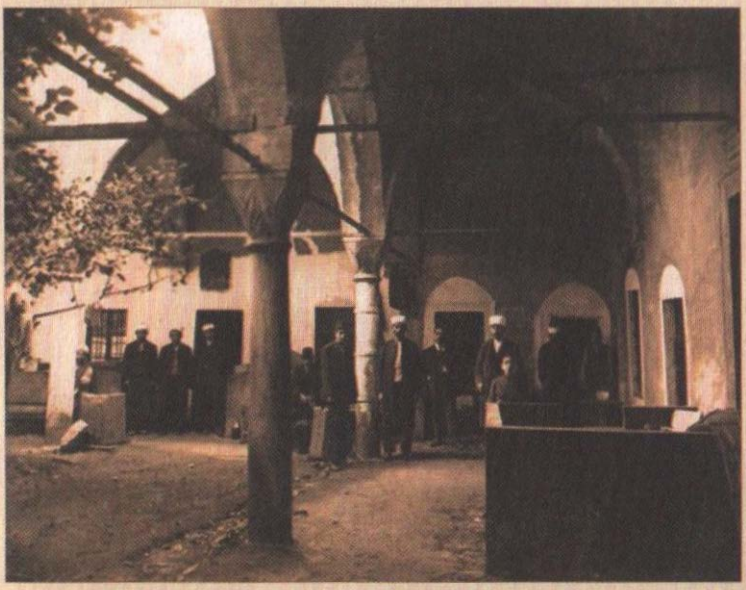
uygulandı ve Saraçhane Mahallesi nerdeyse tamamen yok edildi.

Saraçhane Mahallesi'nde bulunan ve "Yol Medeniyeti" Sevdasına yok edilen bazı eserler şunlardı:

Ebu'l-Fazl Medresesi (İBB binasının önündeki havuzun olduğu yerde idi), Saraçhane Mahallesi ve örneklerini gördüğümüz pek çok tarihî

Su Terazisi

Ebu'l-Fazl Medresesi

Ebu'l-Fazl Medresesi

eserin yok edilmesinden sonra mahalleden açılan alanda İstanbul Büyükşehir Belediyesi binası inşa edildi. Atatürk Bulvarı'nın devamındaki trafiğin kesintisiz devam etmesi için Haşim İşcan Geçidi yapıldı. Aradan geçen yıllarda Fatih, Aksaray ve Şehzadebaşı tarafından gelen trafiğin artması ile birlikte 500 yıla yaklaşan tarihe sahip, İstanbul'un ilk mahallesi olan Saraçhane bir kavşak noktasına dönüşmüş oldu.

Sarayburnu Tıbbiye (Yedekçiler) Mescidi

YOL UĞRUNA FEDA EDİLEN • MESCİT •

Topkapı Sarayı'nın dış hizmetleri ile yükümlü olan ve devşirmelerin güçlüleri arasından seçilen bostancılar, genellikle saraya bağlı olan bahçelerde çalışır aynı zamanda padişahın kayıklarında da görev alırlardı. Topkapı Sarayı'nda sakal bırakma hakkı padişah dışında yalnızca bostancıbaşında bulunurdu. Bunların yanı sıra bostancıbaşı, sarayda yapılan idamları da gerçekleştiren kişiydi.

Bostancı

Muhtelif dönemlerde sayıları toplam bine yaklaşan bostancıların konaklaması amacıyla sarayın sahile yakın kısımlarında kışlalar ve tabhaneler yapılmıştı. Kanuni Sultan Süleyman döneminde bostancılardan hasta olanlar için Topkapı Sarayı surlarının hemen dışındaki Değirmenkapı civarına bir

Topkapı Sarayı ve Tıbbiye Mescidi'nin denizden görünümü

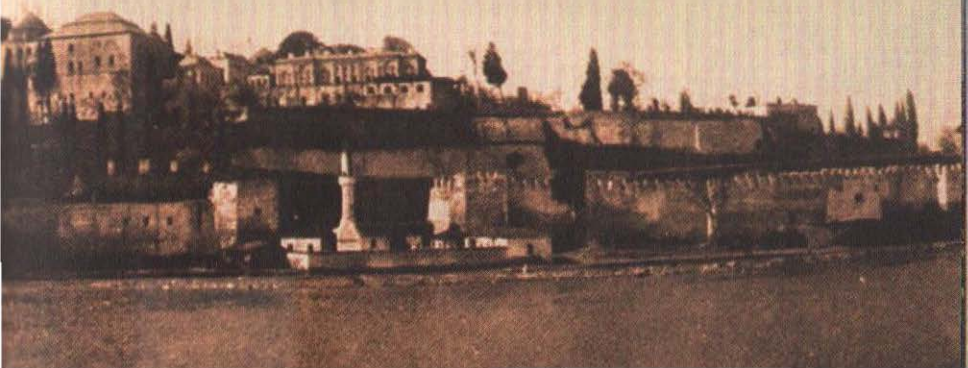
cerrahhane, yanına da bir mescit inşa edilmişti. Bu mescide Tabhane Mescidi ya da Tıbbiye Mescidi deniliyordu.

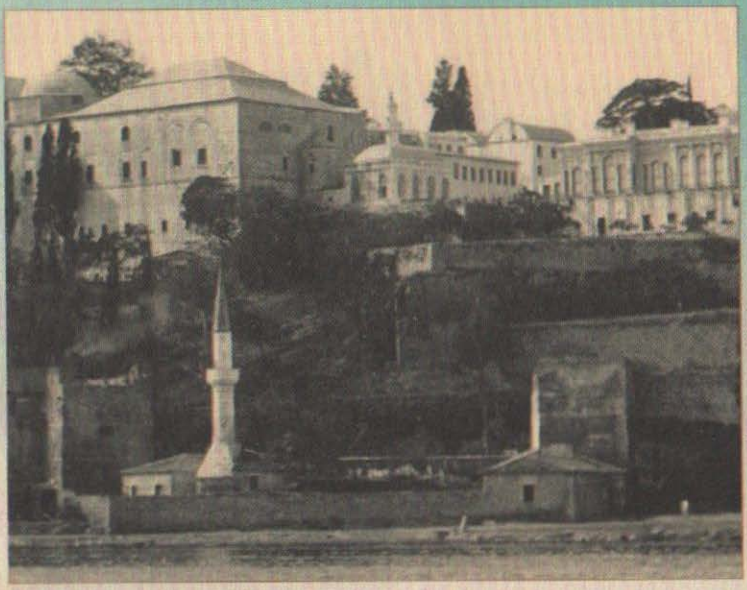
1831 yılında mescide yakın bir yerde Cerrahhâne-i Amire* kurulmuş ve böylece mescit geniş bir avlunun içinde kalmıştı.

Dikdörtgen ve kâgir yapılı olan mescidin her duvarında iki pencere bulunuyordu. Mescidin tek şerefeli olan minaresi ise kesme taştan yapılmıştı.

* Modern tıp eğitiminin verilmesi amacıyla 1827'de İstanbul'da kurulan askerî mektep.

Tıbbiye Mecidi'nin denizden görünümü

Cerrâhhanenin bu bölgeden taşınmasından sonra mescidi kayıkçılar ve balıkçılar kullanmaya başlamış, cerrâhhane binası da mescidin müştemilatı haline dönüşmüştü.

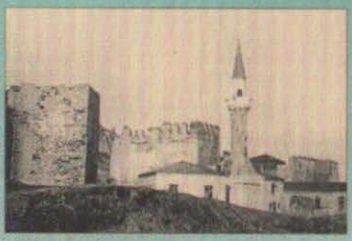
Mescit, 1930'lu yıllara kadar aktif olarak kullanılıyordu.

1930'larda çevresi iyice boşalan mescit ne yazık ki bakımsız kalmış ve minaresinin bir kısmı da çökmüştü.

Tıbbiye Mescidi harabe halde

Tıbbiye Mescidi'nin bir diğer görüntüsü

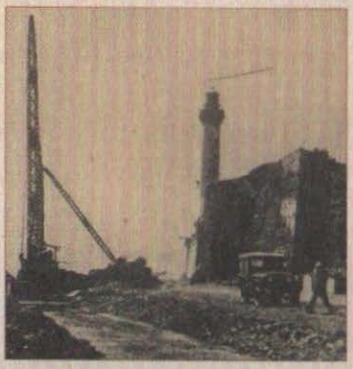
Onarılması gereken mescit için maalesef ki bu yola başvurulmamış, 1945 yılında minarenin kalan kısmı da yıktırılmıştı.

Menderes döneminde, sahil yolunda açılan Kennedy Caddesi için pek çok yapının istimlâk edilmesi planlanmıştı. Yolun geçeceği güzergâh ile alakasız bir yerde bulunan Yedekçiler Mescidi de ne yazık ki yıkılması planlanan yapılar arasındaydı.

Böylece 1957 yılında "yol medeniyeti" adına 400 yıllık bu yapı da kurban edilmiş oldu.

Tıbbiye Mescidi 'nin Topkapı Sarayı tarafından görünüşü

Sahil yolu açılıyor

Tıbbiye Mescidi renklendirilmiş bir kartpostalda

Şişhane Mezarlığı

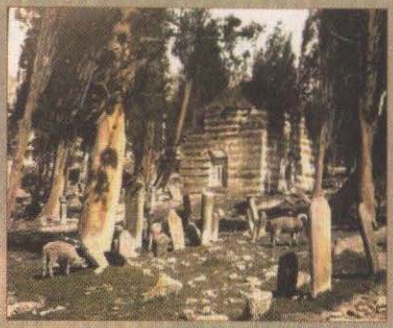
MEZARLIĞIN ALTINDAN GEÇEN TREN

İstanbul'daki ilk tersane, şehrin fethinden hemen sonra, 1455 yılında Kasımpaşa'da kurulur. "Tersane-i Amire" olarak bilinen gemi üretim ve onarım tesisi, civara hatırı sayılır miktarda işçi ve deniz askerinin yerleşmesine yol açar. Tersane-i Amire'nin günümüzdeki Beyoğlu'na bakan üst

Şişhane Mezarlığı

kısımlarında XVI. yüzyılın başlarından itibaren oluşmaya başlayan mezarlık, ilerleyen yüzyıllarda hayli büyür. Galata tarafında Ceneviz surlarına dayanır ve Kasımpaşa cihetinde Yahya Kethûda Mahallesi'nin üst kısmına kadar uzanır.

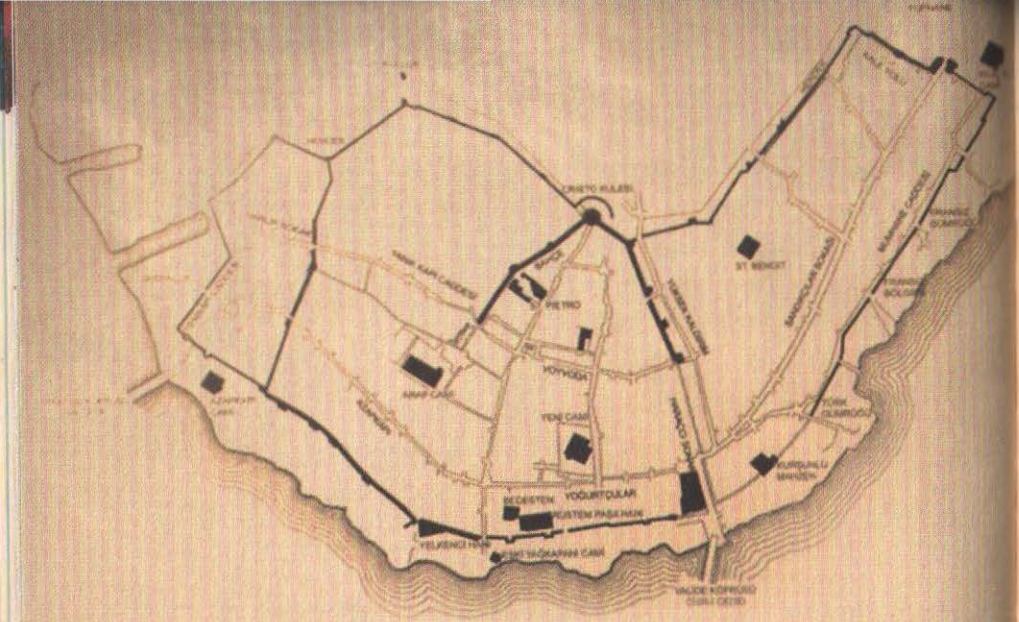
Günümüze ulaşan Lohusa Hatun Türbesi'nin civarındaki mezarlar

Günümüzde, Refik Saydam Caddesi'nin Haliç'e bakan batı kısımlarının tamamını kaplayan mezarlık, arasından geçen yaya yollarının zamanla genişlemesi ile parçalara ayrılır. Şişhane Yokuşu'nun başlangıç kısmında bulunan Lohusa Hatun Türbesi ve civarı, söz konusu mezarlığın ilk kısmıdır.

Bu alanın devamında bulunan "Çürüklük Kabristanı"nda, sayıca az da olsa Ceneviz ve Rum mezarlıklarının da bulunduğu bilinir. Mezarlığın Beyoğlu'na doğru uzanan bölümleri, aralardan geçen yollar nedeniyle Tozkoparan Kabristanı ve Aşıklar

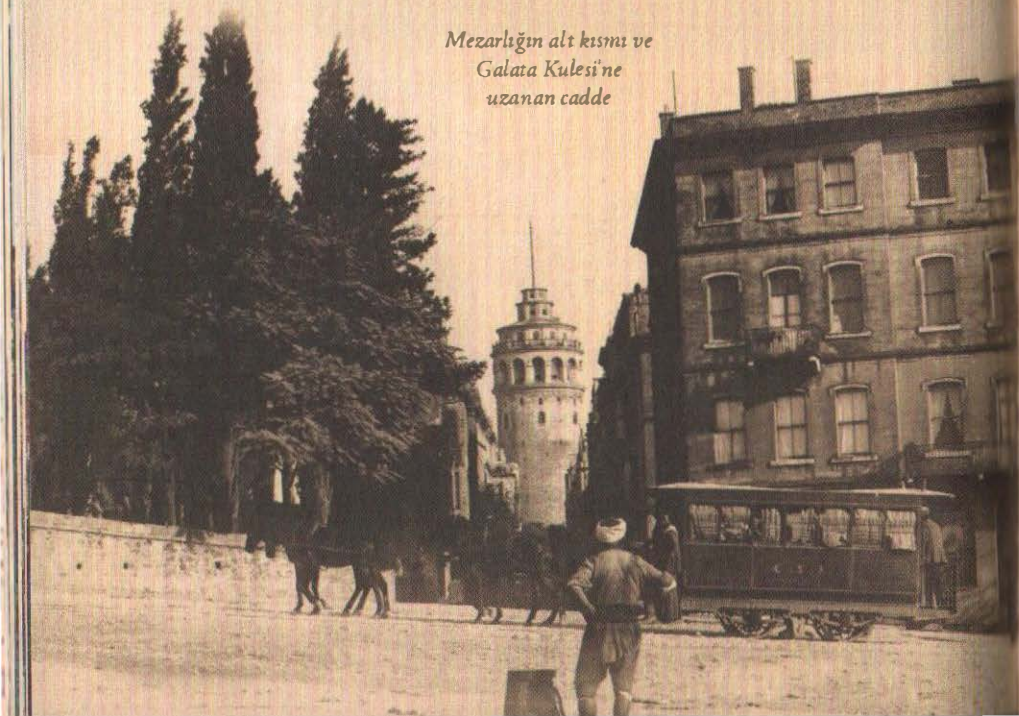
Mezarlığın genel görünümü

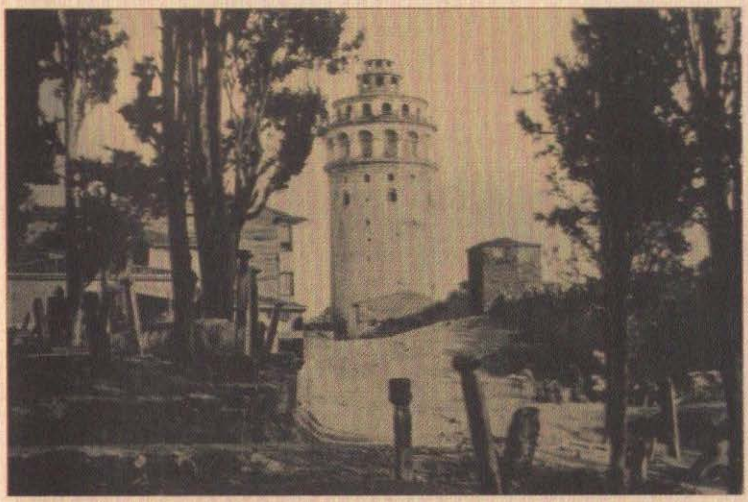

Galata surlarının planı

Kabristanı olarak iki bölüme ayrılır. O zamanların Şişhane Mezarlığı, böylece dört bölümden müteşekkil bir gönüme sahip olur.

Mezarlığın alt kısmı ve Galata Kulesi'ne uzanan cadde

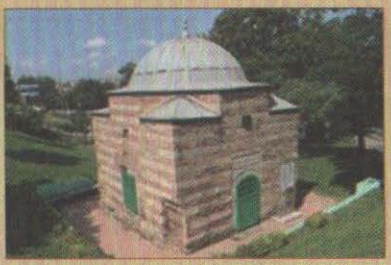
Mezarlığın son demleri

Pera'daki yabancıların "Petits Champs de Mort"* adını verdikleri Şişhane Mezarlığı'na definler 1850'lere kadar devam eder.

1854 tarihli Kırım Savaşı sırasında şehre gelen İngiliz ve Fransızların oluşturduğu hareketlilik, özellikle modern anlamda bir belediye teşkilatının kurulmasının gerekliliğini ortaya koyar. Buna binaen günümüz modern belediyeciliğinin ilk örneği, 1855 yılında tüm şehri kapsayacak şekilde kurulur. 1857 yılında ise bu çatı altında Galata ve Beyoğlu bölgelerini kapsayan 6. Daire-i Belediyesi faaliyete geçer. Günümüzde hâlâ "Beyoğlu Belediye Başkanlığı" olarak kullanılan binada faaliyetlerine başlayan belediye, şehre modern bir hava katma iddiasıyla yıkımlara başlar ve ilk olarak 1864 yılında Galata'yı çevreleyen tarihî surları yıktırır.

6. Belediye Dairesi'nin bir sonraki imar hedefi ise "Şişhane Mezarlığı"dır. 1870 yılından itibaren mezarlık parçalar halinde kaldırılmaya başlanır. Mezarlığın içindeki büyük servi ormanı

* Küçük mezarlık.

Mezarlıktan kalan tek yer, Lohusa Hatun Türbesi

yavaş yavaş kesilir, kabirler dümdüz edilir; açılan büyük alana bir gazino inşa edilir. Bu gazinonun bulunduğu alan zamanla lunapark, sonrasında ise bit pazarı olur. Mezarlığın son kalan parçası ise 1914 yılında Cemal Paşa'nın Bahriye Nazırlığı döneminde paşanın emri ile yok edilir. Mezarlığın merkezindeki alanda, günümüzde "Şişhane Metro İstasyonu" ve katlı otopark bulunmaktadır.

Evliya Çelebi, seyahatnamesinde bu mezarlığa denizcilerin, bazı tarikat mensuplarının ve esnafların defnedildiği yazılmaktadır. Aynı zamanda Şişhane Mezarlığı'nda Evliya Çelebi'nin babası Derviş Mehmed Zıllî ve annesinin, dedesinin ve diğer

Tersanenin üzerinde kalan kısım

akrabalarının da kabirleri bulunmaktadır. Bunların haricinde kesinliği tespit edilen kabirlerin listesi şöyledir:

"Yelkenci Mustafa Efendi (1161/1748), Molla Mehmed (1171/1757-58), Yanık Şeyh Ahmed Efendi (1187/1773-74), Zeyneb Tûtî Hanım (1200/1785-86), Rukiye Hanım (1220/1805-1806), Abdülahad Efendi kerimesi Emine Hatun (1233/1817-18), Kâdirî Şeyhi İsmâil Efendi (5 Şevval 1254 / 22 Aralık 1838), Üsküdar'da Toygartepe Rifâî Tekkesi'nin şeyhi Saçlı Şeyh Hüseyin el-Hâdî Efendi (11 Cemâziyelâhir 1268 / 2 Nisan 1852)."

Bugün tarihî Şişhane Mezarlığı'ndan tek geriye kalan, Şişhane Yokuşu'nun başındaki Lohusa Hatun Türbesi'dir. Bu yapı dışında koskoca mezarlıktan en ufak bir iz dahi kalmamıştır.

●

Taksim Bahçesi

BEŞ YILDIZLI OTELİN ALTINDA • KALAN GÜZELLİK •

Taksim meydanı, XVIII. yüzyılın ortalarında Galata'nın dışında kalan kocaman bir kırlık alandan ibaretti. Bugün Beyoğlu diye adlandırdığımız ve İstiklâl Caddesi'nin iki

I. Mahmud döneminde inşa edilen maksem

Taksim Bahçesi'den bir görüntü

Taksim Bahçesi'nden başka bir görüntü

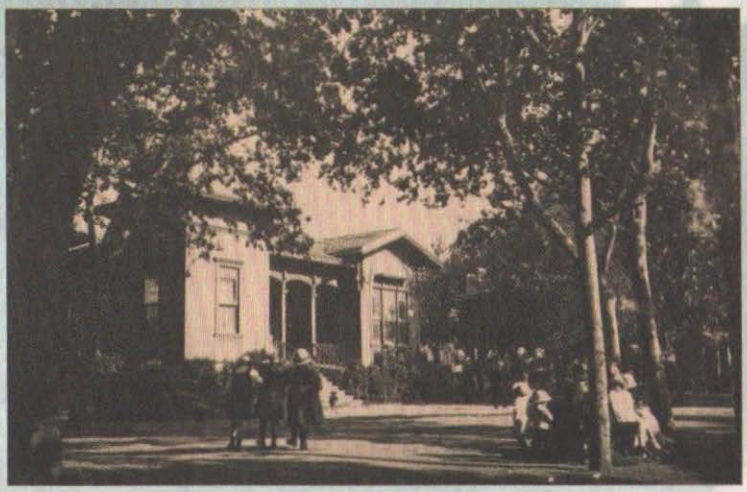
yanında uzanan mahalleler henüz kurulmamıştı. 1731 yılında, Sultan I. Mahmud döneminde artan su ihtiyacı için yapılan yeni su yollarının dağıtım noktası olarak günümüzde hâlâ duran su maksemi inşa edildi, suyun taksim edilip dağıtıldığı yer manası ile bölgenin adı Taksim olarak kaldı.

Bölgenin gelişmesi, III. Selim döneminde günümüzdeki Gezi Parkı'nın olduğu alana inşa edilen Topçu Kışlası ile başladı.

XIX. yüzyılda Ayaspaşa'dan Gümüşsuyu'na inen alanda Müslüman mezarlığı, Topçu Kışlası'ndan Harbiye'ye kadar

III. Selim döneminde inşa edilen topçu kışlası

Bahçe'de gezinenler

uzanan alanda da Ermeni mezarlığı vardı. Bu mezarlık ile topçu kışlasının arasındaki boş arazide ise bostancıların işlettiği kır kahveleri vardı.

Sultan Abdülaziz döneminde bu kır kahvelerinin bulunduğu alanda modern tarzda bir gezi alanı yaptırılması için planlar hazırlandıysa da proje için gerekli alanın mezarlıkları da kapsaması yüzünden vazgeçildi ama bölgeye daha küçük ve İngiliz üslubunda bir bahçe yaptırıldı.

Bahçe'yi tasvir eden bir gravür

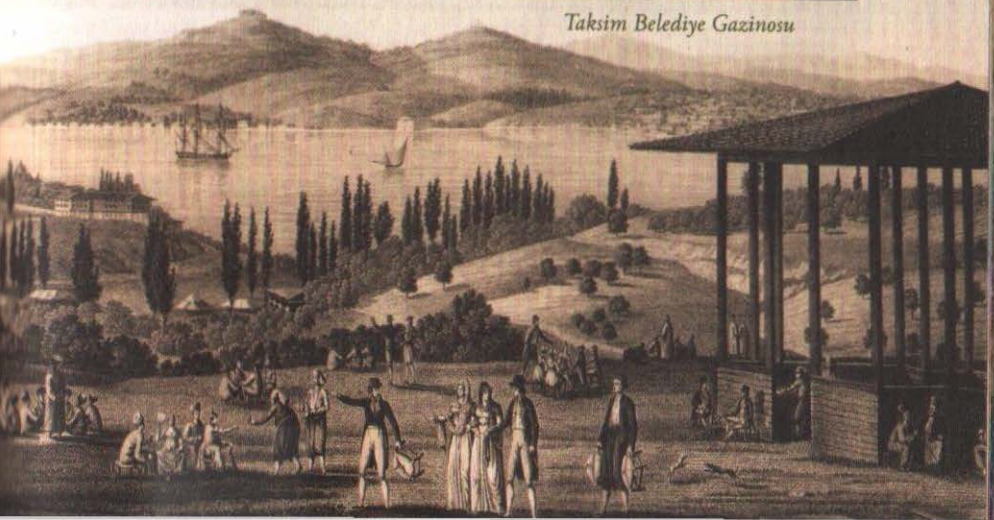
Taksim Bahçesi'nin içi

Günümüzdeki Divan Oteli'nin hemen karşısında girişi olan bahçede bir havuz, ahşap bir gazino, teraslar, ahşap bir büfe ve orkestra yeri de vardı.

Taksim Belediye Gazinosu

Günümüzdeki Taksim Atatürk Kütüphanesi'nin bulunduğu alanı kaplayacak kadar büyük alan bahçe, dönemdaşı

Bahçe'de verilen bir konser

Belediye Gazinosu'nda bir balo

Zeki Müren Belediye Gazinosu'nda sahne alıyor

Tepebaşı Bahçesi gibi çok ilgi görmüştü.

Sık ağaçların arasından geçen yollarla birbirine bağlanan bahçelerden oluşan Taksim Bahçesi 1920'lerde bakımsızlıktan harap olmaya başlamıştı. Bölgede 1939 yılında yapılan düzenlemeler ile Taksim Topçu Kışlası yıktırıldığında Taksim Bahçesi'ne de el atıldı. Kuruyan ağaçların yerine yenileri dikildi. Yeni tarzda bahçe düzenlemeleri yapıldı. Eski ahşap yapılar yıktırıldı ve yerlerin Taksim Belediye Gazinosu yaptırıldı.

Taksim Belediye Gazinosu açıldıktan hemen sonra şehrin yeni cazibe ve eğlence alanı olmuştu. Burada resmî toplantılar, Cumhuriyet baloları ve düğünler yapılıyor, pek çok ünlü isim sahne alıyordu.

Taksim Bahçesi'nin yerine yapılan Belediye Gazinosu'nun ömrü de çok uzun sürmedi, 1967 yılında yıktırılan gazinonun yerine günümüzde Ceylan Intercontinental Hotel olarak kullanılan Sheraton Oteli binası inşa edildi ve Taksim Bahçesi'nden kalan son kalıntılar da tarihe karıştı.

Belediye Gazinosu, Divan Oteli tarafından

Taksim Gezi Parkı ve Belediye Gazinosu

Tepebaşı Dram Tiyatrosu

İSTANBUL'UN EN GÜZEL TİYATROSUNDAN • TRT STÜDYOLARINA •

Galata ve Pera arasında işlemesi için inşa edilen Tünel, Londra metrosundan sonra dünyanın ikinci metro hattıdır. Sultan Abdülaziz Han döneminde Fransız

Tünel'in ilk binası

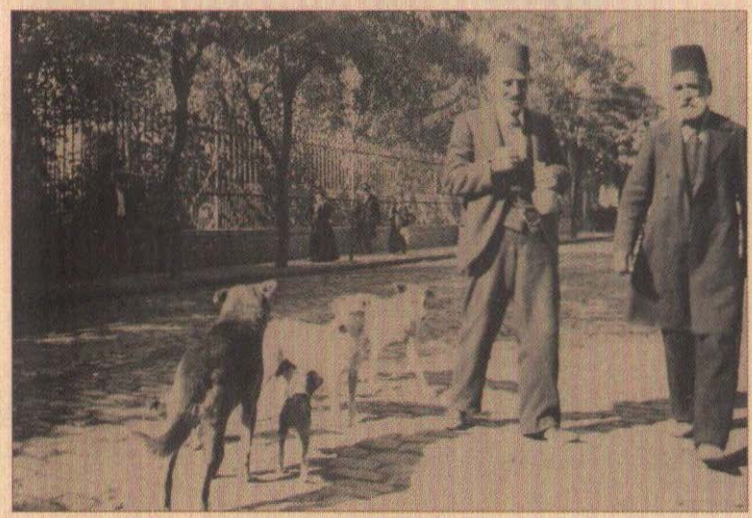

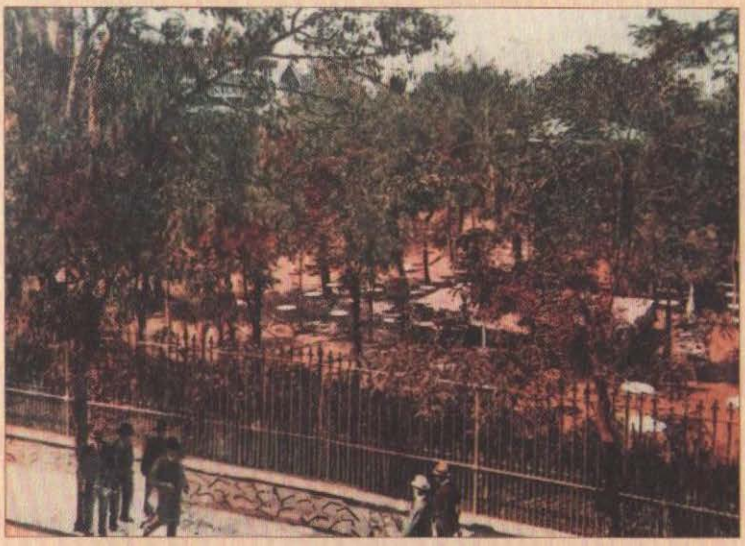
Tünel'in açılış töreni

Eugene Henri Gavand'a 10 Haziran 1969 tarihinde verilen imtiyazla inşasına başlanan Tünel 17 Ocak 1875 günü kalabalık bir davetli topluluğunun katılımıyla yapılan görkemli bir törenle hizmete açılır.

30 Haziran 1871 günü başlayan Tünel inşası sırasında karşılaşılan en büyük sorun çıkan toprağın nereye dökületeceğidir.

Tepebaşı Bahçesi'nin ilk zamanları

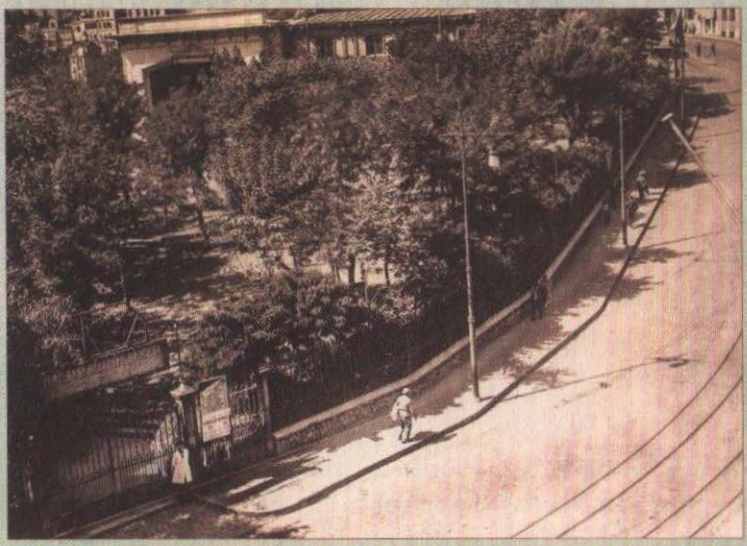

Tepebaşı Bahçesi

Bahçe'de halk vakit geçirirken

Dönemin 6. Belediye Dairesi Başkanı Eduarde Blaque bu sorun için çözüm olarak XIX. yüzyılın ortalarından itibaren yavaş yavaş ortadan kaldırılmaya başlayan Şişhane Mezarlığı'nın günümüzdeki İngiliz Konsolosluğu'nun karşısına denk gelen bölümündeki alana hafriyat toprağının dökülmesini kararlaştırır. Bu yöntemle hem dönemin teknik yoksunluğu içinde epey zor olan uzak yerlere toprak taşıma sorunu hallolacak hem de çok düşük maliyetle hafriyat nakli sorunu ortadan kalkacaktı.

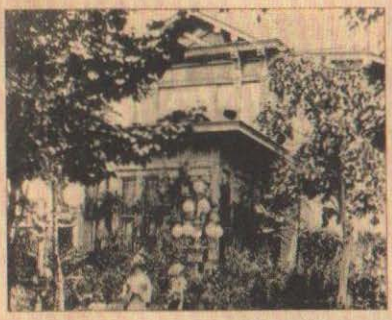
Tepebaşı Tiyatrosu

Tünel'in kazılması tamamlanıp çıkan tüm toprak bu alana döküldüğünde oluşan yüksek alan belediye tarafından bir seyir terası haline getirildi. "Tepebaşı Bahçesi" olarak adlandırılan bu alanda kır kahveleri ve gezi alanları yapılmış, bahçe ağaçlandırılmıştı.

1874 yılında bu bahçeye bir tiyatro yapılması kararlaştırılmıştı. Bu kararın uygulaması 16 yıl sürmüş, Tepebaşı Tiyatrosu 1890 yılında dönemin Şehremini Rıdvan Paşa tarafından yaptırılmıştı.

Tepebaşı Bahçesi ve Tiyatro

Bahçe ve Tiyatro

256 normal, 182 loca koltuğu ile toplam 438 seyirci kapasiteli tiyatronun tüm koltukları kırmızı kadifeyle kaplıydı.

1908 yılına kadar geçen bu sürçte Tepebaşı Tiyatrosu'nda Sarah Bernhardt'tan Jeanne Boulier'e kadar dönemin dünyaca ünlü pek çok ünlü sanatçısı sahne aldı.

1914 yılında Şehremaneti Cemil Topuzlu Paşa tarafından kurulan Darülbedâyi-i Osmanî oyuncuları, 1916 yılında Tepebaşı Tiyatrosu'nda Türk oyuncularla asker aileleri yararına oyunlar sergilediler.

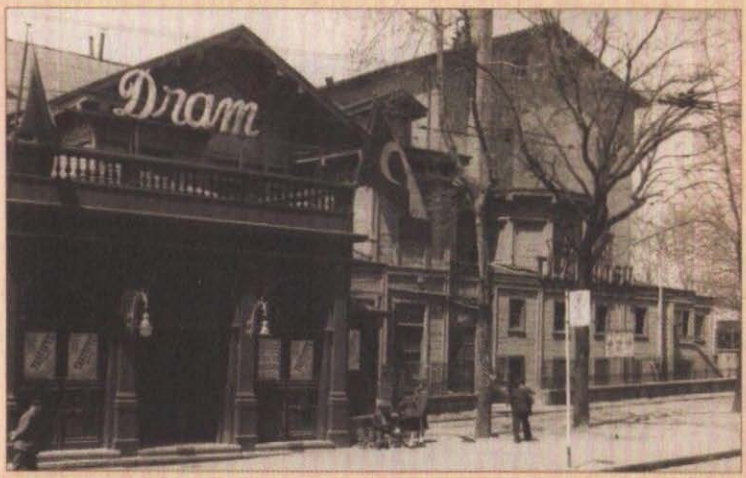
Cumhuriyet sonrası 1927 yılında tiyatro elden geçirilerek tamamıyla Darülbedâyi ekibine devredilir.

1935 yılında Darülbedâyi'nin ismi Şehir Tiyatrosu olarak değişir. 1942 yılında Şehir Tiyatroları'nın komedi kısmı başka bir binaya taşınır ve Tepebaşı Tiyatrosu'nun adı Tepebaşı Dram Tiyatrosu olarak değişir.

1960 yılından itibaren opera binası olarak kullanılan yapı 17 Nisan 1970 günü nereden çıktığı belli olmayan bir yangınla harap olur.

Tepebaşı Tiyatrosu'nun genel görünümü

Yapı, Dram Tiyatrosu iken

İlerleyen yıllarda Tepebaşı Dram Tiyatrosu'nun yerine TRT Tepebaşı Stüdyoları inşa edilir, Tepebaşı Bahçesi'nin olduğu alan da otoparka dönüşür, altındaki kabir sakinleri hiç düşünülmeden...

Tepebaşı Dram Tiyatrosu'nun yangın sonrasındaki hâli

Yapı Şehir Tiyatrosu iken

Tophane Kışlası

NEDEN YIKTIRILDIĞINI YIKTIRANLAR BİLE BİLMİYORDU

İstanbul'un Galata bölgesindeki Tophane semti, adını Fatih Sultan Mehmed'in şehri fethinden hemen sonra bu bölgede yaptırdığı top dökümhanelerinden alır.

Kuşatmalarda top kullanımını gösteren bir resim

Fütuhat döneminde kuşatma ve meydan savaşlarında kullanılan en etkili silah toplar olduğundan Tophane semtine kurulan bu dökümhaneler gelişerek büyümüş ve burası Osmanlı İmparatorluğu'nun en büyük sanayi tesisi haline gelmişti.

Tophane Kışlası

Tophane'nin genel görünümü

Kanuni Sultan Süleyman döneminde buradaki dökümhaneler ordunun ihtiyacını bütünüyle karşılayamaz hale gelince Belgrad ve Budin'de de tophaneler kurulmuştu. Fakat İstanbul Tophanesi daima tophanelerin en büyüğü olarak kalmış ve dünyanın en gelişmiş savaş sanayisinin üretildiği bir üst merkez haline gelmişti.

Kışla avlusunda talim

Sultan III. Selim döneminde topçular için bölgeye bir talimhane açılmışsa da 1823 yılında Beyoğlu'nun alt kısımlarında çıkan bir yangında tesisin büyük bir kısmı yanarak yok olmuştu. Sultan II. Mahmud döneminde gerçekleşen bu yangından sonra bölgede büyük bir inşaat çalışması başlamıştı.

Kışla ve Tophane Camii birlikte görülüyor

Kışla'nın sanat mektebi olarak kullanıldığı zamanlardan

Kışla önünde resmigeçit

Kışla'nın yıkımının Galata yönünden görünüşü

Yangında yok olan topçu kışlası, dökümhaneler ve kışla camiinin yerine inşa edilen "Nusretiye Camii" mevzubahis dönemin eseridir.

Osmanlı savaş sanayisinin bu önemli tesisleri 1834 yılında kurulan

Cumhuriyet döneminde Kışla

Kışla yıkılıyor

Tophane Müşirliğine bağlanmıştı ve bölgeye bir de harp okulu kurulmuştu.

Sultan Abdülaziz ve Sultan II. Abdülhamid Han dönemlerinde gelişimini sürdüren Tophane bölgesindeki tesisler, ilerleyen yıllarda Zeytinburnu'nda

Kışla'nın yıkımı sonrası ana cadde

açılan modern tophane binası ile top döküm işlevinden uzaklaşmıştı. Tophane Kışlası ise zamanla bir eğitim kurumuna dönüşmüştü.

Cumhuriyet döneminde Tophane Sanat Mektebi olarak kullanılan Tophane Kışlası, sağlam görüntüsü ile dikkat çekiyordu.

Şehirde büyük caddeler ve bulvarlar açma temayülü, Menderes Hükümeti döneminde Karaköy-Beşiktaş güzergâhında büyük yıkımların planlanmasına neden olmuştu.

Tophane Kışlası, fotoğraflarından da anlaşılacağı üzere yol yapımına hiçbir engel teşkil etmemesine rağmen, Henri Prost Planı çerçevesinde alınan bir kararla yıktırıldı.

Böylece Tophane semti, maalesef ki Osmanlı mirası olan kıymetli bir eserini daha kaybetmiş oldu...

Üsküdar Kısıklı Tramvay Hattı

TOPLU TAŞIMADA İLERİDEN • GERİYE DOĞRU •

Osmanlı dönemi İstanbul'unda toplu taşıma konusundaki ilk çalışma, dünyada tramvayın kullanılmaya başlandığı yıl olan 1807'den tam altmış iki sene sonrasına, 1869 yılına tekabül eder. Sultan Abdülaziz'in fermanı ile tramvay şirketinin kurulma hazırlıkları başlarken açılacak ilk hat olarak belirlenen Ortaköy–Azapkapı arasında gerekli çalışmalar tamamlanır ve nihayet 31 Temmuz 1871 günü ilk "Atlı Tramvay" hizmete girer.

1872 senesinde açılan tramvay hattının gördüğü yoğun ilgi, Anadolu yakasında yaşayan Üsküdarlıların da dikkatini çeker ve bu doğrultuda Sultan Abdülaziz'e bir dilekçe sunmaya

Atlı tramvay Dolmabahçe'de

Bir yaz günü atlı tramvay

karar verilir. Dilekçede İstanbul halkının tramvayın gelişiyle kavuşmuş olduğu rahatlık ve konfordan Üsküdar'da yaşayan Müslim ve gayr-i müslim tebaanın da faydalanması gerektiği, bir yakanın yararlandığından diğer yakanın mahrum kalmasının adil olmadığı arz edilir. Bu taleplerinin değerlendirilmesi doğrultusunda Üsküdar'dan Çamlıca'ya kadar bir tramvay hattı döşenmesi dileği Sultan Abdülaziz'e iletilir.

Bahsi geçen dönemde yaşanan birtakım mali krizler ve Sultan'ın vefatı neticesinde çalışmalar yarım kalır. 1907 yılı Sultan Abdülhamid Han döneminde, Adliye Nazırı Abdurrahman Paşa'nın Anadolu yakasında bir işletme kurma imtiyazı alma çabaları da sonuçsuz kalınca Anadolu yakasına tramvay hattı kurma fikri de rafa kaldırılır.

Üstü açık tramvay

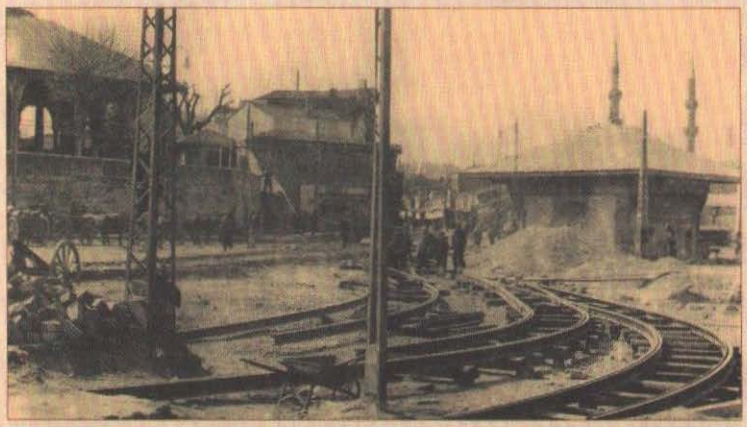
Elektrikli tramvayın açılış merasimi

Bu arada 1914 yılına kadar Avrupa yakasında çalışmaya devam eden atlı tramvaylar 20 Şubat 1914 gününden itibaren artık elektrik ile işlemeye başlarlar.

Anadolu yakasına tramvay hattı döşeme teşebbüsü, 1912 yılında bir Fransız şirketine imtiyaz verilmesiyle yeniden gündeme gelir. İlgili firma öncelikle "Üsküdar-Kısıklı-Alemdağ" hattını, devamında ise "Üsküdar-Kadıköy", "Kadıköy-Moda" ve "Kadıköy-Fenerbahçe" gibi hatları da inşa etmeye karar verir. Hazırlık çalışmaları sırasında evkaf ile yaşanan sıkıntılar ve devamında patlayan I. Dünya Savaşı, Anadolu yakasına döşenmesi planlanan tramvay hattının bir kez daha ertelenmesine neden olur.

Cumhuriyet sonrasında farklı müteşebbisler tarafından tramvay hattı döşenmesi hususunda çalışmalar yapıldıysa da sonuç alınamaz. Nihayetinde Süreyya İlmen Paşa'nın öncülüğünde kurulan şirket tüm engelleri sırası ile aşar ve İstanbul Belediyesi ile birlikte yürütülen çalışmalar netice verir.

Tamamen bir Türk işletmesi olarak kurulan "Üsküdar-Kısıklı-Alemdağ Halk Tramvayları Anonim Şirketi" inşaatı 1928 yılında tamamlanır ve 7 Haziran 1928 günü 4.6 km'lik Üsküdar-Kısıklı elektrikli tramvay hattı,hizmete açılır.

Üsküdar'da Mihrimah Sultan Camii'nin önüne raylar döşeniyor

Tramvay Setbaşı'nda

Tamvay ile Çamlıca'ya çıkan yolcular

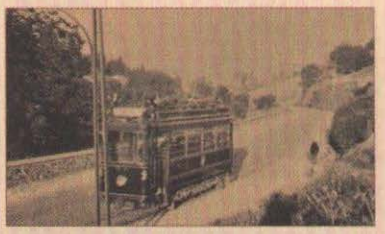

Tramvay Fıstıkağacı'nda

Üsküdar İskelesi'nden hareket eden tramvay, Fıstıkağacı üzerinden Bağlarbaşı'na kadar ulaşım sağlar. İlk başlarda Bağlarbaşı dışında sabit bir durağı olmayan tramvay hattı, binecekleri yol üzerindeki Fıstıkağacı gibi belirgin noktalara konulan ihtiyari durak levhalarının yanından alır. Eğer bekleyen ya da inmek için seslenen olursa tramvay durur, aksi taktirde durmadan yoluna devam ederdi.

İlerleyen yıllarda Anadolu yakasında "Üsküdar-Kadıköy" ve "Kadıköy-Moda" gibi hatlar açıldıysa da devrin Çamlıca gibi en güzel sayfiye alanlarından birine

ve bu güzergâh üzerindeki semtlere yolcu taşıması dolayısıyla bu tramvayın önemi hep ilk sıralardadır.

Tramvay Fıstıkağacı Bağlarbaşı arasında

Tramvay Mihrimah Sultan Camii önünde

Yaz aylarında, yanları açık vagonlar da eklenen tramvaylar ile Fıstıkağacı'nın çamları arasından geçerek yapılan Kısıklı yolculuğu, devrin İstanbullularının en büyük eğlencelerinden biri haline gelir. Avrupa yakasından vapurla Üsküdar'a gelen yolcular, burada bekleyen 11 no'lu tramvaya binerek Çamlıca'ya gider, bir kısmı daha Kısıklı'ya gelmeden iner ve İstanbul'un ilk planlı parklarından olan Millet Bahçesi'nde vakit geçirir, bir kısmı ise son durak olan Kısıklı'da inerdi. Kısıklı'dan yürüyerek Çamlıca Tepesi'ne çıkarken Çamlıca'nın eşsiz havasını solumak, Tomruk Suyu'nda mola vermek ve maddi durumu iyi olanlar için İzmir Gazinosu'nda dinlenmek ne büyük keyifti!

Şehrin nüfusunun henüz milyonlara ulaşmadığı yıllarda tramvaylar hem ulaşım hem de eğlence için kullanılır ve İstanbul'u narin bir gelin çiçeği gibi süslerlerdi.

Menderes dönemi ile başlayan imar hareketleriyle, başta İstanbul olmak üzere Türkiye'deki tüm raylı sistemler ikinci plana atılır. Marshall Yardımları kapsamında ülkeye akın akın "petrol" kullanan arabalar gelmeye başlar. Bu araçların rahatlıkla gidebilmesi için yeni yolların inşası gereklidir. Şehirde büyük bulvarlar açılır; geniş istimlâkler yapılır.

Tüm bu yol yapım çalışmaları ve yenileme faaliyetleri sebebiyle, İstanbul'a döşenen tramvay hatları yavaş yavaş sökülür ve

Tramay son seferinde, Millet Bahçesi önünde

bir kenarda çürümeye terk edilir. Avrupa'nın şehir içi ulaşımda raylı sistemlerin ehemmiyetini kavradığı ve yeni metro-tramvay hatları inşa ettiği dönemlerde bizler, maalesef ki İstanbul'a döşenmiş tramvay hatlarını sökmekle meşgul idik.

1956 yılında, Avrupa yakasındaki tüm tramvayların köprüden geçişi yasaklanır! Halkı yıllarca taşıyan fakat artık düşmanca muamele gören bu araçlar, yerini dev otomobillere bırakır. Devir, "otomobil" devridir ve iktidar da artık demiryolu değil karayolu sevmektedir.

Parça parça sökülme sırası nihayet "Üsküdar-Kısıklı" hattına gelir...

11 Kasım 1966 günü Millet Bahçesi önünden son yolcularını alan tramvay, en verimli olması gereken zamanda böylece ömrünü tamamlamış olur.

Tramvay Kısıklı'da

Zeynep Hanım Konağı

ZARİF BİR KONAKTAN • EDEBİYAT FAKÜLTESİ'NE.. •

1808 yılında Malatya Arapgir'de dünyaya gelen Yusuf Kâmil Paşa, aslen Akkoyunlu Hanedanı'nın Gökbeyi koluna mensup bir ailedendir. Küçük yaşta yetim kalan Paşa, amcası Gümrükçü Osman Paşa tarafından büyütülür ve İstanbul'a geldikten sonra onun özel hizmetinde çalışır. Olağanüstü bir hafıza ve kıvrak bir zekâya sahip olması Yusuf Kâmil Paşa'yı kısa zamanda amcasının mühürdarlığından Divân-i Hümâyûn katipliğine taşır.

Yusuf Kâmil Paşa

1833 yılında gördüğü bir rüya Paşa'nın hayatında köklü değişikliklere neden olur: Rüyasında Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa ile çimenlerin üzerinde oturan Yusuf Kâmil Paşa, Mısır Valisi'nin tütün kutusunu unuttuğunu fark eder. Kutuyu bulup Paşa'ya verdikten

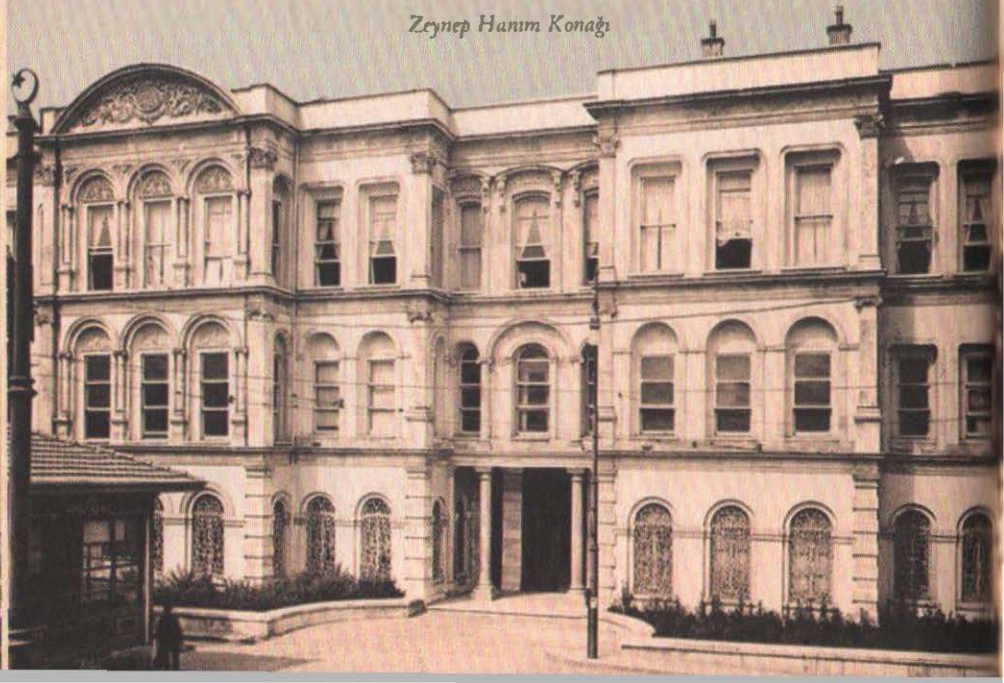

Kavalalı Mehmed Ali Paşa

sonra uyanan Yusuf Kâmil Paşa, bu rüyanın bir anlamı olduğu düşüncesi ile Mısır'a gider; Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın hizmetine girer ve Hazine-i Mısır Kitâbeti'ne tayin olur.

Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın maiyetinde çalışan Yusuf Kâmil Paşa'nın konuşmasından ve parlak zekâsından etkilenmesi uzun sürmez. Güvenini kazanan Yusuf Kâmil Paşa'nın Mısır'da dünyaya gelen üçüncü kızı Zeynep Hanım ile iyi anlaşacağını düşünür ve onları evlendirmeye karar verir. Zeynep Hanım fıtraten yardımsever ve zeki bir hanımdır. Birbirleri ile tanışan çiftin arasında kısa sürede oluşan muhabbet, dillere destan bir düğün ile taçlanır.

Zeynep Hanım Konağı

1849 yılında, Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın ölümü ile birbirini büyük bir aşkla seven çiftin üzerine kara bulutlar çöker. Yeni Vali Abbas Hilmi Paşa, Yusuf Kâmil Paşa'yı sevmemektedir. Önce Fransız taraftarı olduğu iddiası ile Yusuf Kâmil Paşa'yı sürgüne yollar ve hapse attırır, daha sonra da çifti zorla boşatır.

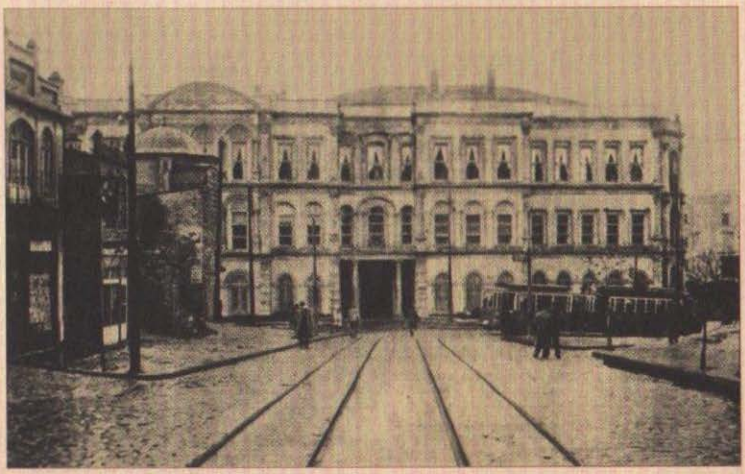

Zeynep Hanım

Önceden tanıyıp dost olduğu Sadrazam Mustafa Reşid Paşa'ya gizli bir mektup yollayan Yusuf Kâmil Paşa, konunun Padişah Abdülmecid'e aksettirilmesini sağlar. Abdülmecid'in yolladığı ferman ile Paşa hapisten çıkartılır ve İstanbul'a getirtilir. Akabinde Zeynep Hanım da İstanbul'a gelir ve çiftin yeniden nikâhları kıyılır.

Zeynep Hanım Konağı'nın Beyazıt Kulesi'nden görünüşü

Zeynep Hanım Konağı'nın cadde yönünden görüntüsü

Zeynep Hanım Konağı ve avlusu

Babasından kalan servet ile dillere destan bir zenginliğe sahip olan Zeynep Hanım ile Yusuf Kâmil Paşa, Beyazıt'ta çok güzel bir konak inşa ettirip burada yaşamaya başlarlar.

Ömürlerini hayır işlerine adayan çiftin Beyazıt'taki bu konaklarında Ramazan ayında çok büyük iftarlar verilir. Hatta Padişah Abdülaziz'in bile konağa iftara geldiği vakidir.

Çocuk sahibi olmanın özlemini taşıyan çift, Üsküdar Nuhkuyusu'nda bir yer satın alıp 100 yataklı bir hastane inşa ettirir ve çocuklara burada ücretsiz tedavi imkânı sunarlar. Vefatlarından sonra Zeynep Kamil Hastanesi olarak bildiğimiz bu hastanenin bahçesinde yaptırdıkları türbelerine defnedilirler.

Binanın İnas Darülfünunu olduğu zamanlardan, Yahya Kemal ve öğrencileri

1903-1909 yılları arasında Yusuf Kâmil Paşa ve Zeynep Hanım'ın vefat etmesiyle boşalan Beyazıt'taki konaklarına "Darü'l Hayr-ı Ali" adıyla bir yetimhane ve sanat okulu açılır.

1914 yılına gelindiğinde ise aynı konak "İnas Darülfünûnu" (Kadınlar Üniversitesi) olarak hizmet vermeye başlar. 1921 yılına kadar üniversite olarak kullanılan okula 1919 yılından itibaren erkek öğrenciler de alınır.

Yangın sonrası konağın durumu

Eski bir kartpostalda konak

1922 yılında onarımdan geçen konak daha sonra İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi olarak kullanılır. 1935 yılına gelindiğinde içine bir rasathane bölümü de inşa edilen bina ne yazık ki 28 Şubat 1942 günü çıkan yangında tamamen yok olur.

Konağın boş kalan yerine, günümüzde hâlâ Fen Edebiyat Fakültesi olarak kullanılan yapı inşa edilir ve dillere destan güzelliği ile Zeynep Hanım Konağı mazinin derinliklerinde yok olur.

Yangının hemen sonrasında çekilmiş bir fotoğraf

Mehmet Dilbaz, "Kaybolan Tarihin Peşinde" ismini verdiği sosyal medya hesaplarıyla milyonların tanıdığı bir isim. Bu platformda imparatorluk coğrafyasının bilhassa son payitaht İstanbul'un zaman içinde nasıl bir dönüşüm geçirdiğini gösterdiği fotoğraflarla hazin ve hüzünlü hatıralarla anlatıyor.

Yine *Kaybolan Tarihin Peşinde* ismiyle hazırladığı çalışmasıyla bu kez not defterini okuyucuyla paylaşıyor. Bir cami, kasır, türbe, han, mezar taşı, eski bir çınar, çeşme, geçmiş zamanı hayal ettiren manzara ve isimle, üstünde sallanan ve bütün çizgilerine hasret sindiren incelikli vakitlere pencere açıyor.

- Teşkilat-ı Mahsusa fedaisi Yakup Cemil nerede kurşuna dizildi?
- Hangi konsolosluk binası Osmanlı mezarlığının üzerine inşa edildi?
- Kâğıthane sarayları hangi dönemde yağmalandı?
- Hangi Osmanlı mezarlığının üzerinde konser alanı var?
- Mezarında rahat bırakılmayan Mevlevi Şeyhi kimdi?
- Hangi Mimar Sinan eseri yıkılıp yerine benzin istasyonu yapıldı?

Bu kitapla, Tanpınar'ın "Kaybolan şey, bir hayat tarzı bütün bir dünyaydı..." diye andığı 'ikinci zaman'a yolculuklara çıkacaksınız. Ve İstanbul'un nasıl bir masal kuşu olup, avuçlarımızda uçup gittiğine şahit olacaksınız.

TİMAŞ
PAPİLER
₺ 27.50
ISBN: 978-605-08-3165-8
9 786050 831658
timas.com.tr
timasyayingrubu